

^HCEZA MUHALEMESİ HUKUKUNDA SORUŞTURMANIN ETKİNLİĞİ İLKESİ VE TAKİPSİZLİK KARARLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Yrd. Doç. Dr. Sesim SOYER GÜLEÇ*

I. GİRİŞ

01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren yeni ceza mevzuatı sonrası, ceza adalet sisteminin etkinliğini artırmak amacıyla, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütölen ve Adalet Bakanlığı, Türkiye Adalet Akademisi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Türkiye Barolar Birliği'nin ortak olduğu “Türk Ceza Adalet Sisteminin Geliştirilmesi Projesi”¹, Avrupa Birliği tarafından IPA (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı) 2009 yılı Planlaması kapsamında finanse edilerek, 12.03.2012’de yürürlüğe girmiş, 26.09.2012’de ise resmen başlatılmıştır. Bu projenin genel hedefi, Avrupa standartları ile uyumlu olarak Türk ceza adaleti sisteminin etkinliğinin geliştirilmesini temin etmek ve insan haklarının etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamaktır.

Ayrıca kamuoyunda “4. Yargı Paketi” olarak bilinen, 6459 Sayılı “İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, 30 Nisan 2013’te 28633 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun’un 19. maddesi ile 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 172. maddesine üçüncü bir fıkra eklenmiştir.

---

^H Hakem incelemesinden geçmiştir.

^{*} Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ <http://www.cigm.adalet.gov.tr/duyurular/2013/ilkyilrapor.pdf>, (E.T: 20.05.2013).

Buna göre, “Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın etkin soruşturma yapılmadan verildiğinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmesi üzerine, kararın kesinleşmesinden itibaren üç ay içinde talep edilmesi halinde yeniden soruşturma açılır”. Söz konusu hüküm yürürlüğe girmesiyle birlikte, Cumhuriyet savcısınca soruşturmanın sonucunda verilebilecek takipsizlik kararının “etkin bir soruşturma” yapılmadan verildiğine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından hükmedilmesi durumunda, kanunda belirtilen süre içinde talep edilmesi halinde yeniden soruşturma açılacaktır. Yeniden soruşturma açılması, bu hüküm uyarınca, savcı için kanunî bir zorunluluk olarak düzenlenmiştir.

Soruşturmanın etkin bir biçimde yürütülmesi, soruşturma organlarının temel görevidir. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu incelendiğinde, dosyanın soruşturma aşamasında iken olgunlaştırılmış olmasına büyük önem verildiği görülmektedir. Soruşturma evresinde suç haberinin gerçekliği araştırılır, olaya ilişkin deliller toplanır. Bu özelliği ile soruşturma evresi, kovuşturma evresinin hazırlığı niteliğindedir. Kovuşturma evresine geçilip geçilmeyeceğine ilişkin karar, araştırma faaliyetleri neticesinde, soruşturma evresinin sonunda verilecektir.

5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda, soruşturma evresinde, savcının etkin bir rol üstlenmesi hususuna büyük önem verilmiştir. Bu evrede gerçekleştirilecek ve hâkim kararına ihtiyaç duyulan haller dışındaki tüm işlemler konusunda, savcı asıl yetkili ve görevlidir. Kolluk ise savcının yardımcısı durumundadır. Bu sebeple soruşturmanın etkinliği ilkesinin gerçekleştirilmesi açısından uygulamada Ceza Muhakemesi Kanunu’nun bu anlayışına uygun olarak savcının soruşturma işlemlerinin tamamından, en baştan itibaren haberdar olmasına özen gösterilmelidir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında da etkin, eksiksiz, insan haklarına saygılı ve adil bir soruşturmanın gerekliliği vurgulanarak, soruşturmanın etkinliği hususunda aranacak temel kıstaslar ortaya konulmuştur.

II. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ İÇTİHADINDA “ETKİN SORUŞTURMA” KAVRAMI

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin “İnsan haklarına saygı yükümlülüğü” kenar başlıklı 1. maddesinde, “Yüksek Sözleşmeciler, kendi

yetki alanları içinde bulunan herkese bu Sözleşme'nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlükleri tanırlar" hükmü yer almaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, özellikle Sözleşme'nin 2. maddesinde yer verilen yaşama hakkı ve 3. maddesinde düzenlenmiş bulunan işkence yasağı kapsamında, ülkemiz aleyhine verdiği birçok kararda², etkin bir soruşturma yapılmamış olduğuna hükmetmiştir³. Özellikle Cumhuriyet savcılarının soruşturma eksiklikleri ve yanlışları konusunda verilen kararlar azımsanmayacak orandadır. Bu kararlar genel olarak incelendiğinde, özellikle olaya ilişkin delillerin hızlı toplanmadığı, soruşturmanın haklarında isnatta bulunulan kolluk görevlilerine yaptırıldığı, soruşturmayı yürüten farklı Cumhuriyet savcıları arasında eşgüdümün yapılmadığı ve Cumhuriyet savcılarının güvenlik güçleri aleyhinde delil toplama konusunda isteksiz davrandıkları gibi hususların önemle vurgulandığı görülmektedir. Diğer taraftan, mağdur ve müştekilerin soruşturmaya aktif olarak katılmalarının sağlanmaması, otopsi ve ölü muayenelerinin uzmanlar tarafından yapılmaması, olay yeri incelemelerinin yetersizliği ve olay yerinin fotoğraflanmaması, soruşturmalardaki eksiklikler arasında dikkat çekmektedir. Ayrıca takipsizlik kararlarının müştekilere tebliğ edilmemesi, işkenceye uğradığını iddia eden mağdurların psikolojik raporlarının alınmaması, Cumhuriyet savcılarının olay yerine gitmemeleri, il ve ilçe idare kurullarından soruşturma öncesinde alınan kararların, etkin

² Her iki maddenin ve etkin soruşturma yükümlülüğünün ihlaline dayalı olarak verilen kararlar da bulunmaktadır. Örneğin, 16 Nisan 2013 tarihli ve 3598/03 Başvuru Numaralı Meryem Çelik ve Diğerleri/Türkiye kararında AİHM oybirliğiyle, Casım Çelik, Cemal Sevlı, Yusuf Çelik, Mirhaç Çelik, Naci Şengül, Seddik Şengül, Reşit Sevlı, Kemal İzci, Hayrullah Öztürk, Salih Şengül, Hurşit Taşkın ve Abdullah İnan'ın kayboluşu, Asur Seçkin'in öldürülüşü ve Kerem İnan'ın öldürüldüğü iddiasına yönelik, savunmacı Devlet'in yetkili makamlarının yeterli ve etkili bir soruşturma yürütememesi sebebiyle, Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlal edildiğine ve yine oybirliğiyle Meryem Çelik, Misrihan Sevlı, Emine Çelik, Marya Çelik, Hamit Şengül, Fatma Şengül, Besna Sevlı, Hanife İzci, Şakir Öztürk, Kimet Şengül, Hazima Çelik, Şekirnaz İnan ve Zübeyda Uysal'ın, yakınlarının kaybolması sonucu çektiği acılar sebebiyle, Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-118569> (E.T: 20.06. 2013).

³ Bkz. **Cengiz**, Serkan/**Demirağ**, Fahrettin/**Ergül**, Teoman/**McBride**, Jeremy/**Tezcan**, Durmuş, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları, Ankara, Kasım 2008, s. 5.

soruşturmayı sekteye uğratması doğrultusundaki tespitler de son derece dikkat çekicidir⁴.

A. YAŞAMA HAKKININ KORUNMASI VE SORUŞTURMANIN ETKİNLİĞİ İLKESİ (AİHS m. 2)

Yaşama hakkı, en önemli temel haklardan birisi olarak AİHM tarafından katı bir şekilde yorumlanmaktadır. Yaşama hakkı, etkin bir hukuksal korumanın sağlanmasını da içerir. Dolayısıyla devlet açısından insan yaşamına saygı gösterilmesi şeklindeki negatif yükümlülüğün yanı sıra, yaşamın etkili bir şekilde korunması, bunun ihlâl edilmesi durumunda caydırıcı ceza hükümlerine yer verilmesi ve etkili bir ceza kovuşturmasının gerçekleştirilmesi yönünde pozitif bir yükümlülük de söz konusudur⁵.

Pozitif yükümlülükler, insan yaşamının etkili olarak korunması için gerekli adımların atılması, bireyleri diğer kişilerin yaşamsal tehlike yaratan eylemlerinden korumak için uygun önlemlerin alınması, yaşama kast eden eylemlere karşı caydırıcı ve etkili ceza hükümlerine yer verilmesi olarak sayılabilir. Ayrıca, bu hükümlerin ihlâl edilmesini önlemeye ve cezalandırmaya yönelik ceza kovuşturmasının etkin bir şekilde organize edilmesi ve bu yaptırımların infazını sağlayan bir mekanizmanın kurulması da pozitif yükümlülüklerdendir. Pozitif yükümlülüklerin uzantısı, usule ilişkin yükümlülüklerdir. Bu çerçevede, doğal olmayan sebeplerden kaynaklanan ölüm olayları devlet tarafından etkin bir şekilde soruşturulmalıdır. Gerçekten, etkin soruşturma yükümlülüğü, fiilin sadece resmî görevliler tarafından işlendiği şüphesi olan durumlarla sınırlı değildir. Bir kimsenin doğal olmayan sebeplerle ölmesi durumunda bu yükümlülük doğacaktır⁶.

⁴ Bu yükümlülüklerle ilişkin olarak bkz. **Valerius** (Hrsg. Graf), EMRK Art. 2, Rn. 1-7, EMRK Art. 3, Rn. 2-8, in: Beck'sher Online Kommentar StPO, Edition: 16, 2013; **Schaedler**, EMRK Art. 2, Rn. 1-13, EMRK Art. 3, Rn. 1-10, in: Karlsruhe Kommentar zur StPO, 6. Auflage, 2008; **Meyer-Ladewig**, Jens, EMRK Art.2, Rn. 4-8, 3. Auflage, 2011.

⁵ **Harris D. J./O'Boyle M./Wabrick C.**, Law of the European Convention of Human Rights, London, Dublin, Edinburgh 1995, s. 38 vd.

⁶ Bkz. Türkiye'ye karşı, Kaya, Demiray ve Tanrıkulu kararları. **Tezcan** Durmuş /**Erdem** M. Ruhan/**Sancakdar** Oğuz/**Önok** R. Murat, İnsan Hakları El Kitabı, Ankara 2011, s.

Gözaltında ölüm olayları, özellikle geçmiş yıllarda, Türkiye aleyhine kararlar verilmesine yol açmıştır. AİHM nezdinde açılan pek çok davada Türkiye, hem yaşam hakkının ihlâli ve bu konuda etkili soruşturma yapılmamış olmasından, hem de yakınlarından haber alamayanların elem ve ıstırap duymaları nedeniyle insanlık dışı muamele yapmaktan mahkûm olmuştur. Ancak güvenlik güçleri tarafından öldürülmeye ilişkin iddiaların kanıtlanamadığı olayların önemli bir kısmında mahkûmiyet gerekçesi, etkili bir soruşturma yapılmaması olmuştur. 27.02.2001 tarihli Çiçek ve 18.12.1996 tarihli Aksoy kararları burada örnek olarak sayılabilir⁷. 5 Temmuz 2011 tarihli Metin/Türkiye davasında ise başvurular, oğullarının zorunlu askerlik hizmeti sırasında vuku bulan ölüm koşullarından ve ayrıca bu konuda yürütülen ceza soruşturmasının etkisizliğinden şikâyetçi olmuşlardır. Bu davada AİHM, AİHS'nin 2. maddesinin usule değil, esasa ilişkin yönüyle ihlâl edildiği kanaatine varmıştır⁸.

Kayıp kişiler sorunu da zaman zaman gözaltında ölüm iddiaları ile birlikte anılmıştır. Son yıllarda sık olmasa da, geçmişte kayıp kişiler sorunundan dolayı Türkiye aleyhine kararlar verilmiştir. Örneğin Şarlı davasında (22.05.2001) Divan, kayıp kişilerle ilgili etkili soruşturma yapılmamasından

---

125. Kaya/Türkiye kararında Mahkeme (22729/93, 19 Şubat 1998), kamu görevlilerinin keyfi bir biçimde adam öldürmelerinin Sözleşmenin 2. maddesinde yasaklanmasının, uygulamada kamu makamlarının kullandıkları şiddetin hukuksallığını denetleyecek bir makamın bulunmaması durumunda bir anlamı olmayacağı ifade etmiştir. Mahkemeye göre, 2. maddedeki yaşama hakkı, bireylerin kamu görevlilerinin eylemleri sonucu öldürülmeleri durumunda etkili bir araştırmanın yapılması gerekli kılmaktadır. **Cengiz/Demirağ/Ergül/McBride/Tezcan**, s. 10. Öte yandan AİHS m. 2/1 C. 1'de yer alan gene kural yalnızca kasten öldürmeyi değil, aynı zamanda maddede öngörülen istisnalar dışında kalan bütün adam öldürme fiillerini, bu çerçevede taksirle öldürme fiillerini de yasaklamaktadır. **Gölcüklü Feyyaz/Gözübüyük Şeref**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Ankara 1998, No: 418.

⁷ **Öztürk Bahri/Erdem M. Ruhan/Sırma Özge/Saygılar Yasemin/Alan Esra/Erden Efser**, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Ekim 2012 (Öztürk ve diğerleri), s. 113.

⁸ Başvuru No: 26773/05, bkz. <http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/26773-05.pdf>. Benzer gerekçelere ilişkin olarak bkz. Aşa. Servet Gündüz ve diğerleri kararı, AİHM 2. Daire, 11 Ocak 2011, Başvuru No: 4611/05. <http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/4611-05.pdf>, (E. T: 10.05.2013).

ötürü Türkiye'yi mahkûm etmiştir. 24.05.2005 tarihli Süheyla Aydın/ Türkiye kararında da AİHM, 04.04.1994'te tahliyesine karar verilen Tüm Sağlık-Sen Başkanı Necati Aydın'ın 09.04.1994 tarihinde Diyarbakır-Silvan Karayoluna yüz metre kadar mesafede bir çukurda, elleri arkasından bağlı, ensesinden tek kurşunla öldürülmüş olarak bulunmasından, devletin gözetimine aldığı bir kişi olması nedeniyle, Türk makamlarını 2, 3 ve 13. maddelerin ihlâlinden sorumlu tutmuştur⁹.

Geçmiş yıllarda faili meçhul öldürme olayları da önemli bir sorun olmuştur. Bununla birlikte, 02.09.1998 tarihli Yaşa kararında Türkiye'nin başvuranın yaşama hakkını korumada kusurlu olmadığına hükmedilmiştir. Yine 03.07.2006 tarihli Bayrak ve diğerleri davasında Divan Türkiye'nin etkili bir soruşturma yapmış bulunduğu ve bu itibarla pasif kaldığının söylenemeyeceğine karar vermiş ve davayı reddetmiştir¹⁰.

AİHM'e göre, etkili ve eksiksiz bir soruşturmada söz edilebilmesi için, soruşturmanın suça karışanlardan bağımsız¹¹ ve resmî bir organ¹² tarafından, başvuranların katılımı sağlanarak yürütülmesi, eksiksiz, titiz ve ivedi bir şekilde yapılması, kamu denetimine açık olması¹³, ihlâlden sorumlu olanların belirlenmesi ve cezalandırılması konularında sonuca götürebilecek nitelikte

⁹ **Öztürk ve diğerleri**, s. 118. Çakıcı/Türkiye ve Timurtaş/Türkiye kararlarında da Aydın kararına benzer şekilde gözaltı kayıtlarının düzgün bir şekilde belgelendirilmesinin önemine, gözaltına alınan kişilerin isimleri, gözaltına alınma sebepleri ve bu işlemi yapan yetkilinin isminin yanı sıra, tarih, saat ve gözaltında tutulan yere ait bilgi noksanlıkları nedeniyle, gözaltı kayıtlarının düzgün tutulması gerektiğine işaret edilmiştir. **Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok**, s. 130.

¹⁰ **Öztürk ve diğerleri**, s. 119.

¹¹ Bkz. Tahsin Acar/Türkiye [GC], No. 26307/95, § 222, AİHM 2004-III; Güleç/Türkiye, 27 Temmuz 1998, §§ 81-82, Hüküm ve Karar Raporları 1998-IV; Oğur/Türkiye [GC], No. 21594/93, §§ 91-92, AİHM 1999-III. Ayrıca bkz. Ergi v. Türkiye, 28 Temmuz 1998, §§ 83-84, Raporlar 1998-IV ve Paul ve Audrey Edwards/Birleşik Krallık, No. 46477/99, §70, AİHM 2002-II.

¹² Soruşturmanın resmî olması, işlenmiş olduğundan şüphelenilen suç ile ilgili soruşturma faaliyetinin devlet tarafından yapılmasıdır. Bu görev savcıya verilmiştir. Bu sebeple savcının dava açma tekelinden bahsedilmektedir (CMK m. 170).

¹³ Güleç, Oğur ve Gül/Türkiye kararlarında mağdurun yakın akrabalarının kendi menfaatlerini korunabilecek şekilde müdahil olabilmelerinin sağlanması öngörülmüştür. **Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok**, s. 126.

olması gereklidir¹⁴. Özellikle 01.07.2003 tarihli Finucane/Birleşik Krallık davasında¹⁵ ve Hugh Jordan/Birleşik Krallık kararında¹⁶, bu koşulların netleştiği görülmektedir¹⁷.

AİHM uygulamasında mağdurun kamu görevlileri tarafından öldürüldüğü kesin olarak tespit edilmese de, devlet tarafından faillerin ortaya çıkarılması bakımından yetersiz bir soruşturma yapılmışsa, AİHS m. 2 açısından ihlâl kararı çıkmaktadır¹⁸. İkinci kararında da belirtildiği gibi, kovuşturma

¹⁴ Özgür Uyanık/Türkiye kararında Mahkeme (23.03.2010, Başvuru No: 11068/04) “Soruşturmanın bağımsız, tarafsız, kamuya açık olmasını ve yetkili makamların örnek teşkil edecek titizlikle ve çabuklukla hareket etmelerini, AİHS’de öngörülen hakların uygulanabilir ve etkili olduğunu, teorik ve yanıltıcı olmadığını bu nedenle, böyle davalarda etkili bir soruşturmanın sorumluların tespit edilip cezalandırılmalarına yol açabileceğini” ifade etmiştir. <http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/11068-04.pdf> (E.T: 15.05.2013). Yine Abdullah Yılmaz/Türkiye kararında (22.07.2008, Başvuru No: 10512/02) “Yürütülen araştırma ve soruşturmanın öncelikle olayların tam olarak nasıl meydana geldiğinin belirlenmesini, ikinci olarak ise sorumluların tespit edilmesini ve gerek görüldüğünde cezalandırılmasını sağlayacak yapıda olmasını” vurgulanmıştır. <http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/10512-02.pdf> (E.T: 15.05.2013).

¹⁵ Karar metni için bkz. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-22606> (E.T: 10.05.2013).

¹⁶ Karar metni için bkz. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59450> (E.T: 10.05.2013). Gerçekten, Sözleşme’nin 2. maddesi kapsamında etkin bir soruşturmanın nasıl yapılması gerektiği konusundaki ilkeleri gösteren en önemli kararlardan biri, 4 Mayıs 2001 tarihli Hugh Jordan/Birleşik Krallık kararıdır. Bu kararda, bu ilkeler özetlenerek “Jordan Prensipleri” adı altında bugüne kadar Mahkeme önüne gelmiş olaylardan arıtılmış bir soruşturmada bulunması gereken asgari nitelikler yer almaktadır. Kuşkusuz ki, bu prensiplerin değişen şartlara ve yeni teknolojik gelişmelere uygun olarak yorumlanması gerekmektedir.

¹⁷ McCann ve Diğerleri/Birleşik Krallık, 27 Eylül 1995, § 161, Seri A No. 324 ve Salman/Türkiye [GC], No. 21986/93, § 105, AİHM 2000-VII. Bu kararlara yukarıda bahsi geçen Meryem Çelik ve diğerleri/Türkiye davasında (<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-118569>) ve ayrıca Dink/Türkiye davasında atıf yapılmaktadır. <http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/7124-09.pdf> (E.T: 10.05. 2013).

¹⁸ Örneğin, İlhan/Türkiye kararında; “Gözetiminde kötü muamele ile ilgili tartışılabilir bir iddiası bulunan başvuru sahibinin, hastanede tedavi olmayı gerektirecek yaralarının varlığından haberdar olan Cumhuriyet savcısının, sadece jandarma tarafından olayın tutarsız ve belirsiz anlatımıyla yetinip, soruşturma açmaması, başvuru sahibini ve diğer bir tanığı dinlememiş ve yaraların niteliği ile ilgili olarak doktorlardan bir açıklama

organları bir olaydan haberdar olduklarında, şikâyet beklemeksizin derhal harekete geçmekle yükümlüdürler. AİHM, devlet gözetimi altındayken yaşamsal tehlike olarak nitelendirilebilecek bir durumda kaybolan kimseler bakımından bu yükümlülüğün öne çıktığı görüşünü taşımaktadır¹⁹.

AİHM, soruşturmanın etkinliği çerçevesinde delillerin toplanması ve korunmasına da büyük bir önem vermektedir. Tanık ifadeleri, tıbbî raporlar, otopsi raporu, ölüm olayının objektif analizi gibi delilleri güvenceye alacak uygun tedbirlere başvurmak, kamusal makamlar açısından zorunludur²⁰. 31.03.2005 tarihli Adalı/Türkiye kararında da etkili bir soruşturma yapılmasından ötürü 2. maddenin ihlâl edildiğine karar verilmiştir. Olayda başvuranın eşi Kutlu Adalı, bilinmeyen kişilerce öldürülmüştür. Adalı, Türk

---

istememiş olmasını ve vücuttaki yaralarla ilgili bir açıklama getirilmemiş olması şeklindeki noksanlıkların etkili bir soruşturma yapılmadığını gösterdiğini” belirtmiştir. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58734> (E.T: 30.05.2013).

¹⁹ Bu konuda Oğur/Türkiye kararı örnek verilebilir. **Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok**, s. 126. AİHM Anguelova/Bulgaristan kararında bir soruşturmanın asıl amacının, yaşam hakkını koruyan iç hukukun etkili uygulanmasını sağlamak ve Devlet görevlilerinin veya birimlerinin söz konusu olduğu davalarda, kendi sorumluluklarında meydana gelen ölümlere ilişkin olarak hesap verme yükümlülükleri olduğunu, Gasyak ve Diğerleri/Türkiye kararında, soruşturmanın, sorumluların kimliklerinin tespit edilmesini ve cezalandırılmalarını sağlayacak kadar etkili olması gerektiğini, yetkili makamların, görgü tanıklarının ifadelerini de kapsayan delilleri güvence altına almak için mevcut tüm makul adımları atmasını, Amaç ve Okkan/Türkiye kararında, yetkililerin olaya ilişkin elde edilen delillere makul erişiminin sağlanması için gerekli önlemleri almasını vurgulamıştır. Anık ve Diğerleri/Türkiye kararında, soruşturma yapma yükümlülüğünün, sonuç alma yükümlülüğünü değil, sonuca ulaşmaya çalışma yükümlülüğünü içerdiğini, Apro Diril/Türkiye kararında bir kimsenin sağlıklı bir şekilde gözaltına alındığının ve serbest bırakıldığında yaralandığının tespit edilmesi halinde, Devletin bu yaraların nasıl meydana geldiği ile ilgili olarak mantıklı bir açıklama yapmasını, bunun gerçekleşmemesi durumunda AİHS'nin 3. maddesinin uygulanması gerektiğini, aynı şekilde AİHS'nin 5. maddesinin Devletlere, gözetim altına alınan ve bu nedenle yetkili mercilerin elinde olan her kişinin bulunduğu yeri belirtme zorunluluğu getirdiğini ifade etmiştir. Bkz. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun 18.10.2011 tarihli genelgesi (B.03.1. HSK.0.70.12.04-010.06.02-135-2011). Tam metin için bkz. www.hsyk.gov.tr/Mevzuat/Genelgeler/GENELGELER/10.pdf (E.T: 15.05.2013).

²⁰ **Meyer-Ladewig**, EMRK Art.2, Rn.20-29. Ülkemizde bu konuda sıkıntılar bulunduğu konusunda 10.04.2001 tarihli Tanlı kararı önemlidir. **Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok**, s. 126.

Hükümeti'nin ve KKTC makamlarının politikalarını ve uygulamalarını katı bir şekilde eleştiren makaleler yazması ile tanınan Kıbrıslı bir Türk yazar ve gazetecidir ve ölümünden önce Yenidüzen adlı bir sol kanat gazete için yazmıştır. 6 Haziran 1996'da evi önünde kimliği belirlenemeyen kişilerce öldürülmüştür. Olayda AİHM etkili bir resmî soruşturmanın gereklerini bir kez daha hatırlatarak, Türkiye'yi 2. maddenin ihlâlinden mahkûm etmiştir. Kararda, özellikle soruşturmayı yürüten yetkililerin olayı aydınlayabilecek bir ipucu bulmak üzere başvuranın evinde parmak izi almadığına, olay yerini inceleyen polislerin terasın ya da evin içinin fotoğrafını çekmediklerine, yetkililerce yapılan balistik incelemenin ve balistik testlerin kapsamının yetersiz olduğuna, olayın aydınlanması bakımından önemli olabilecek bazı tanıkların ifadesinin alınmadığına dikkat çekilmiştir. Kararda ayrıca, başvuranın eşinin öldürülmesinin gazetecilik faaliyetiyle bağlantılı olabileceği ihtimalinin yeteri kadar soruşturulmaması, yetkililerce yürütülen soruşturmada kamu araştırmasının bulunmaması ve merhumun ailesine bilgi verilmemiş olması da eleştirilmiştir²¹.

Önemle belirtmelidir ki, öldürme olayının ortaya çıkarılmaması her zaman 2. maddenin ihlâl edildiği anlamına gelmeyecektir. Burada önemli olan, olayın aydınlanması için gereken çaba ve özenin gösterilmesidir. Örneğin, Ekinci ve Tanrıbilir kararlarında AİHM yapılan soruşturmalar yeterli olduğu için, yaşam hakkının ihlâl edilmediği görüşüne varmıştır²². Buna karşılık, Tanrıbilir kararına da atıf yapılan ve 2. maddenin ihlâlüne ilişkin yakın tarihli bir kararında AİHM, yerleşik içtihadına uygun olarak, askerî yetkililerin İbrahim Serkan Gündüz'ün intihar etmesi için ortada gerçek ve ani bir tehlike olduğunu bilip bilmediklerinin ve bu riskin önlenmesi için söz konusu yetkililerin kendilerinden makul olarak beklenen her şeyi yerine getirip getirmediiklerinin araştırılması gerektiğini vurgulamıştır²³.

²¹ Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok, s. 126-127.

²² Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok, s. 129.

²³ AİHM 2. Daire, Servet Gündüz ve diğerleri/Türkiye, 11 Ocak 2011, Başvuru No: 4611/05. Bkz. <http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/4611-05.pdf>, (E.T: 15.05.2013). Ayrıca bkz. Birleşik Krallık aleyhine Keenan davası CEDH 2001-III; İspanya aleyhine Álvarez Ramón Kararı, No. 51192/99, 3 Temmuz 2001; Öneriyıldız davası [GC], no. 48939/99, prg. 89, CEDH 2004-XI.

Ayrıca kamuoyunun güvenini korumak ve yasadışı eylemlere göre her türlü hoşgörü ya da suç ortaklığı izleniminden kaçınmak amacıyla soruşturmada gerekli olan ivedilik sağlanmalı ve soruşturmanın makul süratle sürdürülmesine özen gösterilmelidir. Metzger/Almanya Kararı (31.05.2001, 37591/97) bu noktada hatırlanmalıdır²⁴. Bu kararda AİHM, soruşturmanın sonuçlanması ile kamu davası açılması arasındaki on beş aylık süreyi ağır bir gecikme olarak nitelendirmiştir²⁵. Yeni tarihli pek çok karara dayanak teşkil eden Kaya/Türkiye olayında AİHM²⁶, ölenin silah kullanıp kullanmadığını tespit amacıyla ellerinde ve giysilerinde barut kalıntısı ve silah üzerinde de parmak izi araştırması yapılmadığını, cesette bulunan mermi yaralarının incelenmediğini ve bu durumun herhangi bir analiz yapılmasını imkânsız kıldığını, bu ihmallerin ciddiyetle değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. AİHM bu kararda ayrıca Cumhuriyet savcısının, “balistik” uzmanlarının tespitlerini beklemeksizin görevsizlik kararı çıkardığını eklemiş, formalite gereği yapılan “otopsi” veya raporda kaydedilen bulguların birçok soruyu cevapsız bıraktığını dile getirmiştir. Bu tespitler değerlendirilerek kararda, “soruşturmanın asgari gereklerinin karşılanmamış bulunduğu” dikkat çekilmiştir²⁷. Mahkeme, devletin soruşturma yükümlülüğünü ihlâl ettiğini

²⁴ Bkz. NJW 2002, 2856.

²⁵ **Centel**, Nur, Adil Yargılanma Hakkı ve Silahların Eşitliği Bağlamında Savcılık ve Savunma (Tebliğ), Bir Adli Organ Olarak Savcılık Sempozyumu, TBB Yayını 09.07.2006, Ankara 2006, s. 192.

²⁶ Başvuru No: 22729/93, 19 Şubat 1998. Bkz. **Cengiz/Demirağ/Ergül/McBride/Tezcan**, s. 10-11.

²⁷ Babat ve diğerleri/Türkiye davasında da (12 Ocak 2010, Başvuru No: 44396/04) AİHM, devlet kurumlarının Önder Babat’ın öldürülmesini çevreleyen olaylar hakkında etkili bir soruşturma yürütülmesi amacıyla kendilerinden makul olarak beklenebilecek tüm gerekli tedbirleri almadıklarına ve dolayısıyla devletin yaşam hakkının korunmasına dair usuli yükümlülüklerini ihlâl ettiğine karar vermiştir. Akdoğdu/Türkiye kararında da Mahkeme bu doğrultuda, “Yürütülen soruşturmanın aynı zamanda sorumluların tespit edilip cezalandırılmasını sağlayabilmesi anlamında da etkili olmasını, yetkili mercilerin, başta görgü tanıklarının ifadelerinin alınması, emniyetin teknik birimlerince kan ve doku örnekleri alınması ve gerektiğinde ölen kişinin vücudundaki lezyonların tam ve açık bir şekilde tanımlanmasının yanı sıra ölüm nedeninin açığa çıkarılması için klinik bulguların nesnel bir şekilde analiz edilmesi olmak üzere olaya ilişkin delillerin toplanması için mümkün olan tüm tedbirlerin alınması gerektiğini” ifade etmiştir. <http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/44936-04.pdf> (E.T: 10.05.2013).

tespit ederken, Sözleşme'nin 2. maddesi ile yüklenilen soruşturma yapma yükümlülüğünden daha geniş olan Sözleşme'nin 13. maddesi bağlamındaki gereklilikler doğrultusunda etkili bir soruşturma yapılmış sayılamayacağı için AİHS m. 2'nin yanında, 13. maddenin de ihlâl edilmiş olduğunu ifade etmiştir²⁸. Ataman/Türkiye kararında²⁹ Mahkeme, "Yetkili mercilerin, olaylara ilişkin delillerin, özellikle de görgü tanıklarının ifadelerinin, polislerin elde ettiği bilimsel ve teknik verilerin, gerektiğinde maktulün vücudundaki zedelenmeleri tam ve belirgin bir şekilde gösterecek bir otopsi sonucunun ve hastanede yapılan gözlemlerin nesnel bir değerlendirmesinin toplanabilmesi için makul olarak kendilerine açık olan tedbirleri almalarını" önemle vurgulamaktadır³⁰. Ergi/Türkiye kararında da benzer şekilde Mahkeme, etkin soruşturmanın önemini dile getirmektedir³¹. "...2. madde bağlamındaki yaşama hakkının korunması yükümlülüğü, dolaylı olarak, kişilerin güç kullanımını sonucu öldürülmeleri halinde etkin bir resmî soruşturma yapılmasını gerektirmektedir... Bu yükümlülük, adam öldürmeye bir Devlet yetkilisinin yol açtığına tespit edildiği davalarla sınırlı değildir. Ölen kişinin aile mensuplarının veya diğerlerinin, ilgili soruşturma makamına adam öldürmeye

²⁸ **Tezcan Durmuş /Erdem M. Ruhan/Sancakdar** Oğuz, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, Ankara 2004, s. 523. AİHS m. 13'ün ihlaline ilişkin olarak 2001 yılında verilen Berktaş, Tanlı ve Çiçek kararları da dikkat çekicidir. Belirtelim ki, AİHS m. 13 Sözleşme veya ek protokollerde öngörülen başka hükümlerle birlikte ileri sürülebilir. Yalnızca m. 13'e dayanılmaz. **Tezcan/Erdem/Sancakdar**, s. 520. Etkili soruşturma yürütme yükümlülüğü Sözleşmeciler devletlerin yargı yetkisi dahilindeki herkesin Sözleşmede öngörülen hak ve özgürlüklerden yararlanmasını temin etmesini öngören 1. maddeden doğmaktadır. Bu yükümlülüğün varlığının kabul edilmesinin, 3. maddedeki yasağın uygulamada etkisiz kalmasına yol açar. **Önok**, R. Murat, Uluslararası Boyutuyla İşkence Suçu, Ankara 2006, s. 183.

²⁹ Başvuru No: 46252/99; 27 Nisan 2006. Bkz. http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/46252_99.pdf (E.T: 20.05.2013).

³⁰ Çok yakın tarihli Wolf-Sorg/Türkiye kararlarında da bu gereklere önemle temas edilmiştir. AİHM, ulusal makamların AİHS'nin 2. maddesi hükümlerine aykırı olarak başvuranın kızının akıbeti hakkında uygun ve etkili bir soruşturma yürütmedikleri sonucuna varmaktadır. Dolayısıyla, AİHS'nin 2. maddesi başlığı altında Savunmacı Devlet'e düşen usule ilişkin yükümlülükler ihlâl edilmiştir (AİHM 2. Daire, 8 Haziran 2010, 6458/03). Bkz. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-99192>, (E.T, 15.05.2013).

³¹ **Cengiz/Demirağ/Ergül/McBride/Tezcan**, s. 11.

ilişkin resmî şikâyetle bulunmaları da belirleyici değildir. Değerlendirme altındaki davada, yetkili makamların adam öldürme hususunda sahip oldukları yegâne bilgi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesi bağlamında “ipsofacto” (kendiliğinden) adam öldürmenin gerçekleştiği koşullara ilişkin re’sen etkili bir soruşturma gerçekleştirme yükümlülüğünü doğurmaktadır³².

15 Mayıs 2007 tarihli Ramsahai ve diğerleri/Hollanda kararında da AİHM, benzer şekilde, soruşturmanın yeterliliğinin kayda değer şekilde ihmal edildiğini tespit etmiştir. Bu kararda etkili olan hususlar, olayda iki polis memurunun ellerinde barut kalıntısı olup olmadığının kontrol edilmemesi, olayın canlandırılmaması, silahlarının, incelenmemesi ve merminin Moravia Ramsahai'nin vücudunda yol açtığı travmanın görsel olarak kaydedilmemesi olmuştur. Ayrıca, memurlardan Brons ve Bultstra olaydan sonra ayrı yerlerde tutulmamış ve üç gün sonrasına kadar sorgulanmamıştır. Sonuç olarak Mahkeme, etkin soruşturma yükümlülüğünün yerine getirilmemiş olmasına dayalı olarak AİHS m. 2'nin ihlâl edildiğine karar vermiştir³³. Bu karara atıf yapılarak verilen 12 Mart 2013 tarih ve 16281/10 Başvuru Numaralı Aydan/Türkiye kararında da AİHM, ulusal mahkemelerin araştırmaları derinleştirmeleri veya jandarma görevlilerinin beyanları ile tanıkların ifadeleri arasındaki çelişkileri açıklığa kavuşturmak amacıyla delilleri yeniden değerlendirmeleri gerektiğini, bu eksikliğin, soruşturmanın niteliğine zarar vererek, ölüm koşullarını belirleme kapasitesini olumsuz yönde etkilediğini vurgulamış ve bunun sonucu olarak başvuranların yakınlarının ölümüne ilişkin etkili bir soruşturma yürütme yükümlülüğünün davalı devlet tarafından ihlâl edildiğini belirtmiştir³⁴.

³² Shanaghan/İngiltere kararında AİHM (37715/97, 04.08.2001), soruşturmanın, bağımsız ve kamu incelemesine açık olması ve yaşama hakkına yönelik eylemlerde sorumluların kimliğinin tespit edilmesi ve cezalandırılması amacıyla, makul ölçüde süratli, bağımsız ve etkili resmî bir soruşturma yürütülmesini, aynı zamanda, teoride olduğu kadar pratikte de sorumluluğu sağlamak için soruşturmada veya sonuçlarında yeterli unsurda kamu incelemesi olmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır.

Bkz. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59452>, (E.T: 20.05.2013).

³³ Cengiz/Demirağ/Ergül/McBride/Tezcan, s. 12.

³⁴ Bkz. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-117214>, (E.T: 20.06.2013).

Bir başka olayda Mahkeme, uygulamada kimi zaman, tecavüze ilişkin şiddet izleri veya doğrudan tanıklar gibi “doğrudan” delillerin mevcut olması halinde, rıza (yokluğunu) kanıtlamak zor olabilse dahi yetkili makamların, buna rağmen tüm gerçekleri ortaya çıkarmaları ve tüm dava koşullarını değerlendirerek karar vermeleri gerektiği kanısına varmıştır. Kararda soruşturma ve sonuçlarının, rıza göstermeme hususuna odaklanması gerektiği ifade edilmiştir. AİHM, yetkili makamların başvuranın davasında olayları çevreleyen koşulları yeterince soruşturmamasının tecavüze ilişkin “doğrudan” delillere gereğinden fazla önem vermelerinin bir sonucu olduğu düşüncesindedir. Yetkili makamlar kararda ayrıca çocuklara tecavüz edilmesine ilişkin davalardaki özel psikolojik etmenlere önem vermemek ve soruşturmayı yürütürken dikkate değer şekilde gecikmelere yol açmak hususlarında da eleştirilmişlerdir³⁵.

AİHS m. 2'nin ihlâline ilişkin olayların önemli bir kısmını da, kayıp kişilere ilişkin olaylar oluşturmaktadır. Devlet kontrolü altındaki kişilerin bir daha ortaya çıkmaması ve devletin bunların mukadderatı hakkında bilgi vermemesi, önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Devlet bu durumlarda resmî kayıtları iyi tutmak, kişinin salıverildiğine dair tutanak hazırlayıp ilgili kişiye imzalatmak, kişi salıverilirken tanıklarının ya da avukatının hazır bulunmasını sağlamak ve bu kişilere de tutanağı imzalatmak şeklinde önlemlerle sorumluluktan kurtulabilecektir³⁶. Örneğin, 18.09.2009 tarihli Varnava ve diğerleri/Türkiye kararında, Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında yaşam tehdidi altında kaybolan Kıbrıs Rum Kesimi vatandaşlarının akıbeti hakkında Türk makamlarının etkin bir soruşturma yürütmemiş olmasından ötürü, Türkiye aleyhine 2. maddenin ihlâli yönünde karar verilmiştir³⁷. 26 Şubat 2013 tarihli ve 24589/04 Başvuru Numaralı Bozkır/Türkiye kararında oybirliğiyle, başvuranların akrabalarının kaybolmasına yönelik etkin bir soruşturma yürütme hususunda, savunmacı devletin yetkili makamlarının başarısız olmasından dolayı, Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlâl edildiğine karar verilmiştir. AİHM, başvuranların akrabalarının kayboluşuna yönelik

³⁵ MC/Bulgaristan, 39272/98, 4 Aralık 2003. **Cengiz/Demirağ/Ergül/McBride/Tezcan**, s. 11.

³⁶ **Meyer-Ladewig**, EMRK Art. 2, Rn. 30-35.

³⁷ **Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok**, s. 131.

yürütülen soruşturmanın, AİHM tarafından incelenen bazı davalarda, bahsedilen tarihte Türkiye'nin güneydoğusunda yürütülen diğer soruşturmaların benzerlik gösterdiğini fark etmiştir. Bu türden davaların ortak özelliği, illegal bir olaya karıştığı iddia edilen güvenlik güçlerine ilişkin yapılan şikâyetlerde Cumhuriyet savcısının bu kimselerle görüşmemesi, ifadelerini almaması ve olay hakkında bizzat bu görevliler tarafından sunulan raporları kabul etmesi sonucunda yapılan başarısız soruşturmalardan ibaret olmalıdır³⁸. Bu eksiklikler ışığında, AİHM, başvuruların akrabalarının kayboluşuna yönelik yürütülen soruşturmanın yetersiz ve eksik olduğu hükmüne varmıştır. Dolayısıyla, usulen, Sözleşme'nin 2. maddesi ihlâl edilmiştir. Belirtilmelidir ki, Sözleşmeciler devletlerin ikinci maddeden doğan usule ilişkin yükümlülüklerinin ihlâli, AİHS m. 13'ün ihlâline de yol açabilir. Nitekim Bozkır ve diğerleri/Türkiye davasında AİHM oy birliğiyle, başvuruların akrabalarının kaybolmasına yönelik etkin bir soruşturma yürütme hususunda, savunmacı Devlet'in yetkili makamlarının başarısız olmalarından dolayı, Sözleşme'nin 2. maddesinin yanında, oy birliğiyle Sözleşme'nin 13. maddesinin de ihlâl edildiğine karar vermiştir³⁹.

B. İŞKENCE YASAĞI VE SORUŞTURMANIN ETKİNLİĞİ İLKESİ (AİHS m. 3)

AİHS m. 3 açısından da, etkin soruşturma yükümlülüğünün ihlâli yönünde içtihadı rastlanmaktadır. Bu noktada, söz konusu maddeyi ihlâl eden eylemlerin devlete ait kurumlarda gerçekleşmediği veya devlet görevlilerince meydana getirilen ihlâllerden haberdar olunmadığı ya da bunları

³⁸ Ayrıca bkz. Akdeniz/Türkiye, No. 25165/94, § 111, 31 Mayıs 2005. Bu kararında Mahkeme; "Taraf devletlerin, gözaltında gerçekleşen bir ölüm olayı, zorla ortadan kaybolma ya da kötü muamele konusundaki iddialarla ilgili olarak etkili bir araştırma yürütmek zorunluluğu altında olduğunu, başvuru sahiplerinin, etkili ulusal bir makamdan, buna yönelik soruşturma yapılmasını bekleme hakkına sahip olduğunu, gözaltına alınan kişilerin salıverildikten sonra kaybolma riskine karşı resmî makamların etkin tedbirler alması gerektiğini ve eğer gözaltına alınmış ve daha sonra kaybolmuş bir şahıs vakasıyla karşılaşırsa, bu hususta yetkililerin etkili bir soruşturma yürütmesinin önemini dile getirmiştir. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-69196>, (E.T: 15.05.2013).

³⁹ <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/bozkir.pdf>, (E.T: 10.06.2013).

engelleyecek durumda bulunulmadığına dair savunmalar, Mahkeme nezdinde kabul görmemektedir. Ancak maddenin ihlâl edilmemesi için gerekli önlemler alınmış olmasına rağmen gerçekleşen zararlı neticenin sebeplerini ve olası sorumlularını ortaya çıkarmaya yönelik etkin bir soruşturmanın yürütüldüğü gerekçesi, şartlar bunu doğruladığı takdirde Mahkeme tarafından makul karşılanabilmektedir⁴⁰.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, Sözleşme'nin 3. maddesi tarafından korunan işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin 2012 yılında yayınlamış olduğu istatistiklere göre, Türkiye aleyhinde işkence nedeniyle herhangi bir ihlâl tespit kararı yayınlanmamışsa da, kötü muamele (18) ve etkin soruşturma eksikliğine (17) ilişkin ihlâl iddiaları açısından toplam 35 başvuruda, ihlâl tespit edilmiştir⁴¹.

5 Mart 2013 tarihli ve 44084/10 Başvuru Numaralı Gülay Çetin/Türkiye kararında⁴² Mahkeme, ulusal makamların, başvuranı 3. maddeye aykırı muamelelerden koruyacak şekilde bir uygulama gerçekleştirmedikleri yargısına varmaktadır. Karara göre, başvuranın yukarıda anılan şekilde ve şartlarda Türk Hukuku'nun teorik olarak sunduğu koruma imkânlarından hiçbir zaman yararlanamamak suretiyle maruz kaldığı muamele onun onuruna hâlel getirmiş, kendisini, kanser tedavisinin ve özgürlükten yoksun bırakmanın kaçınılmaz ve doğal sonucu olan sıkıntıdan daha fazla bir sıkıntıya sokmuştur. Bu olgular, Sözleşme'nin 3. maddesince yasaklanan insanlık dışı ve onur kırıcı muamele niteliğindedir ve ilgili hükmü ihlâl etmektedir. Olayda ayrımcılık, aynı durumda olan kişilerin nesnel ve makul gerekçelere

⁴⁰ **Valerius**, in: BeckOK, Art.3, Rn. 8; **Harris/O'Boyle/Wabrick**, s. 55 vd. Resmî görevlilerin yerleşmiş yönetsel uygulama oluşturmayan istisna niteliğindeki kötü muameleleri devlete yüklenemez. Başka bir deyişle "idarî pratik" söz konusu olmalıdır. **Gölcüklü/Gözübüyük**, No. 434. Devletin içinde bulunduğu özel koşullar, terör veya örgütlü suçlarla mücadele gibi özel durumlar veya mağdurun tahrik etmesi, AİHS m. 3'ün ihlalini haklı kılmaz. AİHS m. 3, Sözleşme'nin sert çekirdeğini oluşturduğundan, her zaman ve her koşulda uygulanır. **Demirbaş**, Timur, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, 2. Baskı, Ankara 2011, s. 80.

⁴¹ Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi, İnsan Hakları Raporu, TBBY No: 325, Ankara Mayıs 2013, s. 95.

⁴² Bkz. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-116946>, (E.T: 15.05.2013).

dayanmaksızın başvuranın farklı muameleye tabi tutulması şeklinde gerçekleşmiştir⁴³. Bu bağlamda Mahkeme, ilgili içtihadını da dikkate alarak, somut olayda başvuranın “geçici olarak tutuklu” olan kişilerden olma olgusunun, 14. madde tarafından öngörülen “herhangi başka bir duruma dayalı” kavramına uygun düştüğünü ve ilgilinin “mahkûm olmuş kişiler” ile aynı durumda olduğu yönünde bir iddia ileri sürebileceğini değerlendirmektedir⁴⁴. Dolayısıyla somut olayda 14. madde uygulanabilecektir. Bu itibarla söz konusu kararında AİHM Sözleşme’nin 3. maddesinin hem tek başına hem de 14. madde ile birlikte⁴⁵ ihlâl edildiğine karar vermiştir.

19 Şubat 2013 tarihli ve 38291/07 Başvuru Numaralı Kemal Baş/ Türkiye kararında ise AİHM, Sözleşmenin 3. maddesinin, bir yakalamanın yerine getirilmesi gibi belirli iyi tanımlanmış koşullarda, kuvvet kullanımını yasaklamadığını kaydetmiştir. Ancak bu kuvvet yalnızca kaçınılmaz olduğunda kullanılmalı ve aşırı olmamalıdır⁴⁶. AİHM mevcut davada, fiziksel kuvvete başvurmanın kesinlikle gerekli ve orantılı olup olmadığını ve yerel makamların etkili bir soruşturma yürüterek, gerçekleşen yaralanmanın fiilî sebebinin ne olduğunu kesinleştirip kesinleştirmediklerini tespit etmeleri gerektiğini belirtmektedir⁴⁷. Sözleşmenin 3. maddesi gereği yetkililer, “tartışmaya açık” ve “makul şüphe uyandırıcı” nitelikte olduklarında, kötü muamele iddialarını araştırmakla yükümlüdürler⁴⁸. AİHM, başvuranın

⁴³ Mahkeme kararında benzer olaylardan örnekler de vermektedir. Bkz. Willis/Birlesik Krallık, No. 36042/97, § 48, CEDH 2002-IV ve Okpiz v. Almanya, No. 59140/00, § 33, 25 Ekim 2005.

⁴⁴ Laduna kararı ve Clift/Birlesik Krallık, No. 7205/07, § 66, 13 Temmuz 2010. Bkz. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-108031>, (E.T 20.05.2013).

⁴⁵ Ayrımcılık yasağı bağımsız bir ilke değildir. Sözleşme ve ek protokollerin diğer hükümleriyle birlikte yorumlanmalıdır. Ayrımcılık yapıldığı ileri sürülen konunun mutlaka Sözleşme ve ek protokollerde güvence altına alınan bir hakka ilişkin olması gerekir. Ancak AİHS m. 14’ün ihlâl edilmiş sayılabilmesi için aynı zamanda ilgili olduğu hakkın ihlâl edilmiş olmasına gerek yoktur. **Tezcan/Erdem/Sancakdar**, s. 524.

⁴⁶ Ayrıca bkz. Kurnaz ve Diğerleri/ Türkiye, Başvuru No. 36672/97, 24.07.2007. http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/36672_97.pdf, (E.T: 15.05.2013).

⁴⁷ Bkz. Ribitsch/ Avusturya, 4 Aralık 1995, § 38, Seri A No. 336.

⁴⁸ Ay/Türkiye, No. 30951/96, 22 Mart 2005. Daha yeni tarihli Coşar/Türkiye kararı (AİHM 2. Daire, Başvuru No: 22568/05, 25 Mart 2013) da burada hatırlanmalıdır: Olayda Mahkeme, Cumhuriyet savcısına verdiği ifadesinde, başvuranın, kendisine

yaralanmasından, Sözleşme'nin 3. maddesi anlamında devletin sorumlu olduğunu tespit etmiş ve etkili bir soruşturmanın yürütülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Olayda başvuranın iddialarına ilişkin bir soruşturma savcı tarafından başlatılmışsa da, polis memurlarının kötü muamele nedeniyle kovuşturulmalarına yer olmadığı kararının, ağır ceza mahkemesince onaylanması ile soruşturma 23 Şubat 2007 tarihinde sona erdirilmiştir. AİHM polis memurlarına direnç gösteren ve saldıran göstericiler arasında başvuranın yer alıp almadığı hususunun açıklığa kavuşturulması için Cumhuriyet savcısının herhangi bir girişimde bulunmadığını, görgü tanıklarının verdikleri ifadelerin, cumhuriyet savcısı tarafından teyit edilmediğini tespit etmiştir. Ayrıca doktor raporları arasındaki farkın açıklığa kavuşturulmadığını ifade etmiştir. Bu tespitler ışığında AİHM, başvuranın kötü muamele iddialarına ilişkin soruşturmanın, özenle yürütülmemiş olduğu ve dolayısıyla etkili kabul edilemeyeceğini belirtmiştir. Dolayısıyla, Sözleşmenin 3. maddesi usul bakımından ihlâl edilmiştir⁴⁹. Hemen belirtelim ki, bu karar üzerine, 4. Yargı Paketi ile CMK m. 172'ye eklenen 3. fıkraya dayanılarak, avukatın başvurusu üzerine dosya yeniden açılmış ve 4 Temmuz 2013'te Baş'ın yeniden ifadesi alınmıştır⁵⁰.

şiddet uygulayan bir polis memurunun ismini vermiş olmasına rağmen, Cumhuriyet savcısının, başvurana kötü muamelede bulunduğu iddia edilen bu polis memurlarının kimliklerinin tespit edilmesine yönelik ciddi girişimlerde bulunmadığı kanaatine varmıştır. Başvuranın tutuklanması ya da sorgulanması sürecine dâhil olan polis memurlarının hiçbiri, soruşturmanın seyri boyunca şüpheli ya da tanık statüsünde sorgulanmamıştır. Ayrıca, Mahkeme, başvuranın vücudu üzerinde tespit edilen yaralara neyin yol açtığının belirlenmesi amacıyla, Cumhuriyet savcısının, Adli Tıp Kurumu'ndan ek bir uzman raporu daha talep etmesi gerektiğini belirlemiştir. Takipsizlik kararından, cumhuriyet savcısının, başvuranın tutuklandıktan sonra bu yaralara kendisinin sebep olduğu gerçeğini basit bir şekilde kabul ettiği anlaşılmaktadır. Cezaevinde başvuran ile kalan diğer tutuklular gibi potansiyel herhangi bir görgü tanığının ifadesine başvurulmamış olması da dikkat çekmektedir. Dolayısıyla Mahkeme, usule ilişkin bu eksikliklerin, başvuranın kötü muamele iddialarına yönelik yürütülen soruşturmanın etkinliğini ihlâl ettiğini vurgulamıştır (AİHS m. 3). <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-117633>, (E. T: 15.06.2013).

⁴⁹ <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/kemalbas.pdf>, (E.T: 15.06.2013).

⁵⁰ <http://www.radikal.com.tr>, (E.T: 10.07.2013).

Benzer hususlara dikkat çekilen 9 Temmuz 2013 tarihli Subaşı ve Çoban/Türkiye davasında da (Başvuru No: 20129/07) AİHM, güç kullanımının ancak kaçınılmaz olması halinde ve aşırı olmamak kaydıyla kullanılabilceğini hatırlatarak, 3. maddenin esas bakımından ihlâl edildiğini belirlemiştir. Bu olayda ayrıca AİHS m. 3'ün usul yönünden de ihlâl edildiği sonucuna varılmıştır. Mahkeme yaptığı incelemeler neticesinde Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülen soruşturmada ciddi eksiklikler olduğu ve söz konusu eksikliklerin, soruşturmanın etkinliğine zarar verdiği tespitinde bulunmuştur⁵¹.

Sözleşmecî devletlerin 3. maddeden doğan usule ilişkin yükümlülüklerinin ihlâli, AİHS m. 13'ün ihlâline de yol açabilir. Devletin organları tarafından kötü muamelenin söz konusu olduğuna dair makul bir iddiayla karşılaşan kolluk ve yargı makamları, etkin bir soruşturma gerçekleştirmek zorundadırlar⁵². Bu itibarla soruşturma, sorumluların teşhis edilmesini ve cezalandırılmasını sağlamaya elverişli olmalıdır. 3. maddedeki yasak ancak bu şekilde etkili olabilir. Usule ilişkin bu yükümlülüğün ihlâli durumunda Mahkeme'nin 3. veya 13. maddenin ya da her iki maddenin birden ihlâline ilişkin bir karar vermesi mümkündür⁵³. Gülizar Tuncer/Türkiye kararında AİHM, Cumhuriyet savcılığının göstericilere karşı kullanılan gücün orantılı olup olmadığını incelemeyen gösterilen sırasında polisin müdahalesini öngören 2911 Sayılı Kanun hükümlerine atıfta bulunmakla yetinmesini eleştirmiş ve soruşturmalarda savcıların söz konusu müdahalenin konuya ilişkin yürürlükte olan diğer yasal gerekliliklerle bağdaşıp bağdaşmadığının denetlenmesinin, meşru olarak beklendiğini vurgulamıştır. Bu itibarla, başvurana karşı kullanılan gücün gerekli olup olmadığının belirlenmesine ilişkin olarak etkin bir soruşturma gerçekleştirilmediğinden bahisle söz konusu olayda AİHS m. 3'ün hem esas, hem de usul yönünden ihlâl edildiğine hükmedilmiştir⁵⁴.

⁵¹ <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/subasivecoban.pdf>, (E.T: 20.06.2013).

⁵² Meyer-Ladevig, EMRK Art. 13, Rn. 8-23.

⁵³ Önok, İşkence Suçu, s. 182-183; Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok, s. 142.

⁵⁴ AİHM 2. Daire, Gülizar Tuncer/Türkiye (No: 2), Başvuru No: 12903/02, 08.02.2011. Bkz. <http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/12903-02.pdf>, (E.T: 20.05.2013).

Gerek yaşam hakkının korunması, gerekse işkence ve kötü muamele yasağının etkin bir şekilde uygulanması bağlamında, 2012 yılı verilerinin umut verici olmadığı 2013 yılı Barolar Birliği Raporu'nda da vurgulanmaktadır. Mahkeme çeşitli kararlarında ceza hukuku sistemimizin, işkence ve kötü muameleyle mücadele açısından yeterince caydırıcı olmadığına dikkat çekmiştir. Örneğin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yakın tarihli Necati Yılmaz/Türkiye kararında (12.02.2013, Başvuru No: 15380/09), Başbakan'ın korumalarının Necati Yılmaz'ın gözaltına alınması sırasında orantısız güç kullandığını, korumalar hakkında bu eylemleri nedeniyle başlatılan soruşturmanın da fiilî cezasızlıkla sonuçlandığını belirterek adli makamların hızlı ve etkili bir şekilde hareket etmediklerini ve soruşturmayı tamamlamadıklarını, buna karşın hukukun üstünlüğüne, hukuka aykırı her türlü eyleme yönelik hoşgörünün önlenmesine halkın duyduğu güvenin sağlanması açısından adli makamların etkili ve hızlı hareket etmesinin önemli olduğuna işaret etmiştir⁵⁵.

III. ULUSLARARASI BELGELERDE SORUŞTURMANIN ETKİNLİĞİ İLKESİNİ İLGİLENDİREN BAZI DÜZENLEMELER

Birleşmiş Milletler'in 29 Kasım 1985 tarihli Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Bildirisi'nde; "*Suç mağdurlarının uluslararası ve ulusal düzeyde adalete ulaşmalarını ve adil muamele görmeleri, zararlarının giderilmesi, tazminat ve yardım için tedbirler alınması, yargısal ve idari mekanizmaların mağdurların ihtiyaçlarına karşılık verebilmesi için mağdurlara özellikle ağır suçlar söz konusu olduğunda ve mağdurların talep etmeleri halinde, yargılamadaki rolleri ve kapsamı, yargılamanın zamanlaması ve ilerlemesi ile davalarının durumu hakkında bilgi verilmesi; sanığın haklarına zarar vermeden ve ulusal ceza adaleti sistemine uygun biçimde mağdurun kişisel haklarını ilgilendirdiği durumlarda davanın gerekli aşamalarında kendisinin görüş ve düşüncelerini sunmasına izin verilmesi; hukuki süreç boyunca mağdurlara uygun bir hukuki yardım sağlanması; mağdurlara verilebilecek rahatsız-*

⁵⁵ TBB İnsan Hakları Raporu (2013), s. 163-164. Kararın tam metni için bkz. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-116777>, (E. T: 15.05.2013).

lıkları asgariye indirmek, mahremiyetlerini korumak, gerektiği zaman kendilerinin, ailelerinin ve lehlerine olan tanıkların güvenliklerini sağlamak ve onları baskı ve misillemeye karşı korumak için tedbir alınması” gerektiğine işaret edilmiştir.

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey’in 24 Mayıs 1989 tarihli ve 1989/65 sayılı Kararı ile kabul edilen “Hukuk Dışı, Keyfi ve Kısa Yoldan İnfazların Etkin Biçimde Önlenmesi ve Soruşturulmasına İlişkin Prensipler”in “Soruşturma” başlıklı bölümünde, savcıların soruşturma sırasında uymaları gereken kimi önemli kurallar belirtilmiştir.

27 Ağustos-7 Eylül 1990 tarihleri arasında Küba’da yapılan 8. Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi ve Suçluların Islahı Konferansı’nda kabul edilen “Savcıların Rolüne Dair Yönerge”de; “*Adalet dağıtımında temel bir unsur olan savcıların suçların soruşturulması ve bu soruşturmaların hukukiliğinin gözetiminde aktif bir rol üstlenilmesi, görevlerin hukuka uygun olarak, adil, sürekli ve süratli bir biçimde insan onuruna saygı gösterip koruyarak insan haklarının yanında yer alarak yürütülmesi ve bu suretle adil yargılamanın gerçekleştirilmesine ve ceza adaleti sisteminin düzgün işlemesine katkıda bulunulması; savcıların görevlerini yaparken, işlerini tarafsızlıkla ve her türlü siyasal, sosyal, dinsel, ırksal, kültürel, cinsel veya başka herhangi bir ayrımcılıktan kaçınarak yürütmeleri, kamu yararını korumaları, objektif bir biçimde hareket etmeleri, şüphelinin ve mağdurun durumunu gereği gibi dikkate almaları ve şüphelinin yararına veya zararına olup olmadığına bakmaksızın ilgili her türlü duruma dikkat etmeleri, görevlerin icrası veya adaletin ihtiyaçları aksini gerektirmedikçe ellerinde bulunan bilgiyi gizli tutmaları, kamu görevlileri tarafından işlenen suçların, özellikle, rüşvet, yetki suiistimali, ağır insan hakları ihlali ile uluslararası hukuk tarafından tanınan diğer suçların kovuşturulmasına ve kanunen yetkili kılınmaları veya ülkedeki uygulamalara uygun olması halinde bu suçların soruşturulmasına yeterli özeni göstermeleri, işkence, zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya ceza gibi ağır insan hakları ihlali oluşturan hukuka aykırı yollara başvurulması veya başka bir biçimde insan hakları ihlâl edilerek elde edildiğini bildikleri veya bu yollarla elde edildiğine makul sebeplere dayanarak inandıkları delilleri, bu yollara başvuranlara karşı kullanmanın dışında, başka hiç bir biçimde kullanmamaları ve bu durumdan mahkemeyi haberdar etmeleri ve bu yolların kullanılmasından sorumlu*

olanların adalet huzuruna çıkarılmalarını sağlamak için gerekli tüm işlemleri yapmaları” tavsiyelerine yer verilmiştir.

Yargı etiği ve yargı bağımsızlığı konusunda üç temel belgeden de burada söz edilmelidir. Bunlar, “BM Yargı Bağımsızlığı İlkeleri (1985)”, “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Hâkimlerin Rolü, Etkinliği ve Bağımsızlığı Konusunda Tavsiye Kararları (1994)” ve “BM Bangalor Yargı Etiği İlkeleri (2003)”dir⁵⁶. Ayrıca Macaristan Savcılığı işbirliği ile Avrupa Konseyi tarafından düzenlenmiş olup, 29-30 Mayıs 2005’te Budapeşte’de toplanan Avrupa Savcılarını Konferansı’ndan sonra kabul edilen “Budapeşte İlkeleri”ni de burada önemle hatırlatmak gerekir. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Bangalor Yargı Etiği İlkeleri’nden sonra 10.10.2006 gün ve 424 Sayılı Kararı⁵⁷ ile bu ilkelerin benimsenmesine karar vermiş bulunmaktadır. Budapeşte İlkeleri’nde özellikle vurgulanan husus, savcılarının tarafsızlığıdır⁵⁸. Bu açıdan hâkimlerde olduğu gibi savcılar bakımından da ret ve çekinme kurumlarına yer verilmesi uygun görülmektedir. Zira bu kurumlar tarafsızlık ve bağımsızlığın⁵⁹ teminatı niteliğindedir⁶⁰.

⁵⁶ TBB İnsan Hakları Raporu (2013), s. 203.

⁵⁷ YCGK da, 20.11.2007 tarih ve 5-83/244 Sayılı Kararında bu ilkelere uyulması gereğine işaret etmiştir.

⁵⁸ Savcı taraf değildir. CMK m. 160/2 hükmünden de bu sonuca varabilmek mümkündür. **Öztürk**, Bahri, Bir Adli Organ Olarak Savcılık, Sempozyum, TBB Yayınları: 110, İHAUM Dizisi: 6, Ankara, Ekim 2006, s. 185.

⁵⁹ Soruşturmada etkinliğin sağlanması bakımından savcılık kurumunda yapısal değişiklikler yapılarak, savcının bağımsız bir yapıya kavuşturulmasının gereğine ve önemine işaret edilmektedir. Bkz. **Çınar**, Ali Rıza, “Bir Adli Organ Olarak Savcılık”, Sempozyum, TBB Yayınları: 110, İHAUM Dizisi: 6, Ankara, Ekim 2006, s. 320; **Palwik**, Michael, Der disqualifizierte Staatsanwalt, NSTZ 1995, Heft 7, 309.

⁶⁰ Bu görüşte, **Centel** Nur, Adil Yargılanma Hakkı ve Savcının Tarafsızlığı, Özek Armağanı, 2004, s. 208; **Centel**, TBB Yayınları, s. 196; **Ünver Yener/Hakeri**, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 1. Cilt, 8. Baskı, Ankara 2013, s. 262-263. Ayrıca bkz. **Yücel**, M. Tören, Türkiye’de Yargının Etkinliği, TBB Yayını, No: 145, Ankara 2008, s. 288. **İçel**, Kayıhan, Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları “Budapeşte İlkeleri” Işığında “Savcıyı Ret Sorunu”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y. 7, S. 14, 2008, s. 25 vd. Bağımsızlık ve tarafsızlığın anlamı konusunda bilgi için bkz. **Kuru**, Baki, Hâkim ve Savcılarının Bağımsızlığı ve Teminatı, Ankara 1966, s. 6 vd.

IV. CEZA MUHALEMESİ KANUNU'NDA SORUŞTURMANIN ETKİNLİĞİ İLKESİ

A. GENEL OLARAK

5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda, soruşturmanın etkinliği ilkesine büyük önem verilmiştir⁶¹. Soruşturmanın kurala bağlı olmaması ilkesi gereğince, soruşturma evresinde savcı ve kolluğun, delillerin hukuka uygun olarak elde edilmesi dışında belli kurallarla sınırlanması söz konusu değildir⁶². Tanıkların dinlenmesi, koruma tedbirlerinin icrası veya bu konuda talepte bulunulması gibi hususlarda savcı serbesttir. Ayrıca soruşturma işlemlerinin dağınıklığı ilkesi gereğince, delillerin karartılmasını ve kaçmayı önlemek, eksiksiz bir soruşturma yürütmek amacıyla soruşturma aşamasında uyarınca çok yönlü işlemler yapılabilir⁶³.

Etkin soruşturma yürütme yükümlülüğü, soruşturmanın gerek içeriği, gerekse yürütülme biçimi açısından, gerçek suç faillerinin ortaya çıkartılmasına elverişli olup olmadığı hususuyla ilgilidir⁶⁴. Soruşturmayı yürütenlerin soruşturmaya tabi tutulanlarla aralarında herhangi bir ast üst ilişkisi veya meslekî bir ilişki olmaması, soruşturma sırasında olayda adı geçenlerin tamamının ayrıntılı ifadelerine başvurulması, delillerin tamamının koruma altına alınması, delil elde etme araçlarının doğru şekilde ve ehil kişilerce usule uygun olarak kullanılması büyük önem taşır⁶⁵. Faillerden salt bir kısmının tespit edilmiş ve cezalandırılmış olması bile, bazı durumlarda yürütülen soruşturma ve bunu takip eden yargılamanın tek başına yeterli ve etkin olduğunu göstermeye yetmeyebilir. Hak ihlallerinin kamuoyuna yansımaları da bazen savcılara soruşturma konusunda yasal olarak tanınmış olan inisi-

⁶¹ Şahin, Cumhuriyet, Ceza Muhakemesi Hukuku I, 3. Baskı, Ankara 2012, s. 118. Savcının adli görevleri ve muhakemedeki konumu ile ilgili olarak bkz. Keyman, Selahaddin, Ceza Muhakemesinde (Asıl Ceza Muhakemesinde) Savcılık, Ankara 1970, s. 142 vd.

⁶² Centel, Nur/Zafer, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, 3. Baskı, Aralık 2005, s. 93; Ünver Yener/Hakeri, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2. Cilt, 7. Baskı, Ankara 2013, s. 5.

⁶³ Brause, Hans Peter, "Faires Verfahren und Effektivität im Strafprozeß", NJW 1992, Heft 45, 2866; Ünver/Hakeri, 2. Cilt, 7. Baskı, s. 4-5.

⁶⁴ Meyer-Ladewig, EMRK Art. 3, Rn. 14-18.

⁶⁵ TBB İnsan Hakları Raporu (2013), s. 91.

yatıfın kullanımına engel olabilir ve bu durum delillerin kararması sonucunu doğurabilir⁶⁶.

Yargıtay'a göre⁶⁷, “eksiksiz ve tek celsede duruşma ilkesi⁶⁸” ve “lekelenmeme hakkı” uyarınca soruşturmayı yapan savcılık, makul sürede olayın aydınlanmasını sağlayabilecek nitelikteki tüm delilleri toplamakla yükümlüdür. Savcılık ayrıca beraat ile sonuçlanabileceği muhtemel olan eylemleri dava konusu yapmamak ve böylece eleme (filtre) görevini yerine yetirmekle yükümlüdür⁶⁹. Savcılık kurumunun bu görevi etkin bir şekilde yerine getirmesi, lekelenmeme hakkının korunmasına, kovuşturma sonunda beraat etmesine rağmen yargılama nedeniyle mağdur olmuş sanıkların mağduriyetinin önlenmesine, cezanın caydırıcılık etkisinin artırılmasına, bu çerçevede kişi hak ve özgürlüklerinin korunmasına katkı sağlayacaktır⁷⁰.

Soruşturma evresinde esas amaç, kovuşturma evresinin, yeni bir delil toplanmasına gerek kalmadan en kısa sürede bitirilmesidir. Gerçekten soruşturmaların, etkin biçimde ve makul sürede, dürüstlük içerisinde, adil yargılama kurallarına uygun şekilde tamamlanarak karara bağlanması temel hak ve özgürlüklerin korunması bakımından önem taşımaktadır⁷¹. Etkin bir

⁶⁶ TBB İnsan Hakları Raporu (2013), 129-132.

⁶⁷ Yargıtay 13. Ceza Dairesi'nin bu konuda vermiş olduğu, 30.11.2011 tarih ve E. 2011/17629 ve E. 2011/6976 Sayılı kararları dikkat çekicidir. Bkz. <http://www.adalet.org/forum2/karar/cprint.php?id1=7603>, (Erişim Tarihi: 20.05.2013).

⁶⁸ Bkz. **Soyer-Güleç**, Sesim, Ceza Muhakemesi Kanununda Muhakemenin Hızlandırılması Amacıyla Getirilen Bazı Yenilikler, in: Dünyada ve Türkiye'de Ceza Hukuku Reformları Kongresi, 26 Mayıs-4 Haziran 2010, C. II, Volume II, Editör: Prof. Dr. Adem Sözüer, İstanbul Ocak 2013, s. 2217.

⁶⁹ Ancak ülkemizde beraat ile sonuçlanacak pek çok olayın mahkemeye taşındığı istatistiklerden anlaşılmaktadır. **Yücel**, Mustafa Tören, Yeni Türk Ceza Adaleti Siyasetinin (De Facto) Yansımaları, TBBD, S. 88, s. 305. Bkz. <http://portal.ubap.org.tr/AppThemes/Dergi/2010-88-599.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.05.2013).

⁷⁰ **Kara**, Eyüp, Lekelenmeme Hakkı, AD, Y. 2012, S. 13, s. 193.

⁷¹ Ceza muhakemesinde maddi gerçeği araştırma ilkesi ile etkin soruşturma gereklerinin dengelenerek uygulanması gerekir. Yargılama mümkün olduğunca hızlı, ancak hızlı olduğu kadar da özenli olmalıdır. **Ünver/Hakeri**, 1. Cilt, 8. Baskı, s. 28-29. Soruşturma evresinde deliller titizlikle toplanarak, suç olan ile olmayan iyi ayıklanmalıdır. Oysa soruşturma safhasında yeterli araştırma yapılmadan düzenlenen iddianameler dolayısıyla, kovuşturma safhasında -kural olarak delil toplama bu evrenin faaliyeti olmamasına

şekilde yürütülen soruşturma, hakkında yeterli şüphe bulunmayan kişilerle ilgili kamu davası yürütülmesinin önüne geçecektir. Böylece beraat kararı çıkma ihtimali yüksek olan dosyalar, mahkemelerin önüne gelmeyecek ve kişilerin lekelenmesi önlenecektir. Bu itibarla adil yargılamanın temel ilkeleri⁷², silahların eşitliği⁷³, suçsuzluk karinesi ve bu bağlamda lekelenmeme

---

rağmen- mahkemeler delil toplamakla meşgul olmakta ve davalar çok uzun süreler devam etmektedir. Çoğu kez de geçen zamanın etkisi ile delillerin elde edilmesi imkânsız hale gelmektedir. Bu ise, ceza adaletinin maddi gerçeğe ulaşma amacından sapmasına yol açmaktadır. Bu sebeplerle iddianamenin incelenmesi ve iadesine ilişkin CMK m. 174 son derece önemlidir. Ancak Kanunumuzun on beş günlük süre zarfında iade edilmeyen iddianamenin, kabul edilmiş sayılacağına dair düzenlemesi, iş yoğunluğu, evrak çokluğu, görülmekte olan davaların fazlalığı gibi bahanelere imkân sağlamakta ve müessesenin işleminde büyük bir engel olmaktadır. **Yenidünya** A. Caner, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi, www.e-akademi.org/makaleler/acyenidunya-1.htm (E.T: 15.05.2013).

⁷² Bkz. **Schröder/Yenisey/Peukert**, Ceza Muhakemesinde "Fair trial" İlkesi, İstanbul 1999, s. 1 vd. Adil yargılama ilkesi soruşturma evresinde de geçerlidir. AİHM kararları da bunu doğrulamaktadır. **Ünver/Hakeri**, 1. Cilt, 8. Baskı, s. 21. **Centel**, TBB Yayınları No: 110, s. 191 vd. Ceza adaletinin sağlanmasında etik ilkeler, adil ve hakkaniyete uygun karar verilmesini sağladıklarından, yargılama makamını oluşturan kadar, iddia ve savunma makamını da ilgilendirmektedir. **Özbek**, Veli Özer, Ceza Adaletinin Sağlanmasında Temel Etik İlkeler, CHD, Y. 6, S. 15, Nisan 2011, s. 7.

⁷³ Silahların eşitliği ilkesi esasen kovuşturma evresine ilişkin olmakla beraber, soruşturma evresinde de yeri vardır. Bu konuda bkz. **Peters**, Anna, "Adil Yargılama (m. 6, f. 1 ve 2)", in: Adil Yargılama ve Ceza Hukuku, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi, Ankara 2004, (Çev. Mahmut Koca), s. 123; **Ambos Kai**, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Yargılama Hakları-Silahların Eşitliği, Çelişmeli Önsoruşturma ve AİHS m. 6", in: Adil Yargılama ve Ceza Hukuku, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi, Ankara 2004 (Çev. Yener Ünver), s. 48. AİHM'in çeşitli kararlarında da ifade bulduğu gibi, soruşturma evresinde bu ilkeye ters düşen ve duruşma evresinde de giderilemeyen hukuka aykırılıklar dolayısıyla adil yargılama ilkesi ihlal edilmiş olacaktır. **Schröder**, in: "Fair trial" İlkesi, s. 150. Teşkilat Kanunu ile 5271 Sayılı CMK'da savcılığa kazandırılmış olan statü, silahların eşitliği ilkesi ile çelişmemektedir. Zira silahların eşitliğinin günümüzde kabul edilen anlamı, iddia ve savunma makamlarının her bakımdan eşit olmaları değil, savunma makamının hukuk devleti ilkesi gereğince kendisine tanınmış olan hakları gerçekten kullanabilmesidir. **Öztürk ve diğerleri**, s. 142. Dürüst işlem ilkesi, silahların eşitliği esasını da içerir. Savunma makamının kendisine tanınan hakları kullanabilmesi dürüst işlem ilkesinin sonucudur. **Demirbaş**, s. 81.

hakkı⁷⁴, etkin soruşturma ilkesi ile sıkı bir ilişki içerisinde (AY m. 36/1, AY m. 38, AİHS m. 6/1)⁷⁵. Tüm yönleriyle bu konu aynı zamanda hukuk devleti ilkesinin doğal bir sonucudur⁷⁶.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun B.03.1.HSK.0.70.12.04-010.06.02-135-2011 Sayılı ve 10 No'lu ve 18.10.2011 tarihli genelgesinde de, etkili soruşturmanın ceza muhakemesi bakımından önemi vurgulanmıştır. Bu genelgede, kanunlarımıza göre suç teşkil eden olaylar sebebiyle adli merciler tarafından soruşturmaların süratle, etkili ve adil biçimde yapılmasının, şüphelilerin delilleriyle birlikte bağımsız mahkemeler önüne çıkarılmasının ve yapılacak kovuşturmalar sonunda ceza adaletinin hızlı ve isabetle gerçekleştirilmesinin, suç işleme eğiliminde bulunanlar üzerinde caydırıcılık etkisi taşıdığı ifade edilmiştir⁷⁷. Öte yandan, soruşturma sürecinde insan hakları ihlallerinin önlenmesi, delillerin zamanında ve usulüne uygun toplanması, kişi ve kurumların mağdur edilmemesi ve en önemlisi de toplumun yargıya olan güveninin tesisi için soruşturma işlemini yürüten Cumhuriyet

⁷⁴ Şüpheden sanık yararlanır ilkesi, her türlü araştırma ve soruşturmaya rağmen zamanında toplanabilen deliller karşısında sanığın suçluluğu ve ceza oranı konusunda zihinlerdeki şüphenin giderilmemesi durumunda sanık yararına uygulanacak bir kuraldır. Gerekliliği araştırma ve soruşturma yapılmaksızın hüküm verilmesi Yargıtay tarafından eksik soruşturma olarak nitelendirilmektedir. **Şahinkaya**, Yalçın, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi, Ankara 2008, s. 258. Delillerin toplanması ve değerlendirilmesinde şüpheden sanık yararlanır ilkesine uyulması etkin soruşturma açısından önemlidir. **Brause**, NJW 1992, 2868; **Eisenberg**, StPO, Erster Teil, Beweisgrundsätze, Beweisantrag, Beweisverbote, 7. Auflage 2011, Rn. 116-118.

⁷⁵ **Kara**, s. 192-193; **Demirbaş**, s. 84-86; **Üzülmez**, İlhan, Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları, TBBD, S. 58, s. 44, http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2005-58-134.pdf, (Erişim Tarihi, 20.05.2013); **Centel**, TBB Yayınları No: 110, s. 189 vd; **Boşgelmez**, Aydın, Adil Yargılanma Hakkı ve Silahların Eşitliği Bağlamında Ülkemizde Adli Bir Organ Olarak Savcılık, Sempozyum-Ankara, 7-9 Temmuz 2006, TBB Yayınları:110, TBB-İHUM Dizisi: 6, Ankara, Ekim 2006, s. 241; **Güzeloğlu** Turhan, AİHM Kararlarının Ceza Yargılaması Yasasına Yansımaları, <http://www.siyasaliletisim.org/pdf/aihmkararlari.pdf>, s. 5-8 (E. T: 20.05.2013); **Şahinkaya**, s. 255-263.

⁷⁶ **Brause**, NJW 1992, Heft 45, 2865.

⁷⁷ Bu konuda, **Yüce**, Turan Tufan, Sanığın Savunması ve Korunması Açısından Ceza Soruşturmasının Ümanist İlkeleri, TBBD 1988, s. 156 vd.

savcılarının bu hususlarda azamî ölçüde hassas davranması gerektiği dile getirilmiştir⁷⁸.

B. CEZA MUHALEMESİNDE SORUŞTURMANIN ETKİNLİĞİ İLKESİ VE UYGULAMA

1. Görev Suçları

Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları çerçevesinde, 5271 Sayılı Kanun'dan önce mevzuatımızda AİHM kararları doğrultusunda, soruşturmanın etkinliği ilkesi gereğince bazı düzenlemeler yapılmıştı. Bunlardan en önemlisi, 4483 Sayılı Memurların Yargılanmasına Dair Kanun'da yapılan değişiklik ile 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 243⁷⁹ ve 245. maddelerinden dolayı yapılan soruşturmalarda (işkence ve kötü muamele), Cumhuriyet Savcıları tarafından genel hükümler doğrultusunda soruşturma yapılacağı hükmünün getirilmiş olmasıydı.

4483 Sayılı Kanunun uygulanmasına bakıldığında, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin bu Kanun kapsamına giren suçlarına ilişkin bir durumun herhangi bir şekilde öğrenilmesi halinde ivedilikle, toplanması gerekli ve kaybolma ihtimali bulunan delilleri tespitten başka hiçbir işlem yapılmaksızın ve hakkında ihbar veya şikâyette bulunulan memur veya diğer kamu görevlisinin ifadesine başvurulmaksızın, evrakın bir örneğinin ilgili makama gönderilerek soruşturma izni istenmesi gerekmektedir⁸⁰. İhbar veya şikâyet-

⁷⁸ <http://www.hsyk.gov.tr/Mevzuat/Genelgeler/GENELGELER/10.pdf> (E.T: 15.05.2013).

⁷⁹ 765 Sayılı TCK m. 243 ile ilgili bkz. **Demirbaş**, Timur, Türk Ceza Hukukunda İşkence Suçu, DEÜ Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No: 23, Ankara 1992, s. 25-49.

⁸⁰ "...4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Yasa kapsamı içerisindeki görevliler ve suçlar bakımından ceza soruşturması açılabilmesi "izin koşuluna" bağlanmıştır. 4483 sayılı Yasa uyarınca Cumhuriyet Savcıları, bu kanun kapsamındaki suçlarla ilgili olarak bir ihbar veya şikâyet aldıklarında veya böyle bir durumu öğrendiklerinde ivedilikle toplanması gerekli ve kaybolma ihtimali bulunan delilleri tespitten başka hiçbir işlem yapmayarak ilgili merciden soruşturma izni isterler. Bu iznin doğrudan veya itiraz sonucunda verilmesi durumunda aynı kanun uyarınca ceza soruşturması yürütülerek sonuçlandırılır. Başka bir anlatımla 4483 sayılı yasa hükümleri uyarınca gerekli soruşturma izninin alınmaması halinde ceza soruşturması "başlamadığı" için, suç işlendiği yolunda yapılmış olan ihbar veya şikâyetler hakkında "işlem

lerden dolayı izin vermeye yetkili mercie gönderilen evraka ilişkin anılan Kanunun 7. maddesi gereğince, yetkili merci soruşturma izni verilmesi ya da verilmemesi yönündeki kararını inceleme süresi dâhil 30 gün içerisinde vermelidir. Bu sürenin zorunlu hâllerde 15 günü geçmemek üzere bir defa uzatılabileceği dikkate alınarak, itiraz hakkının kullanılabilmesi, evrakın sürüncemede bırakılmaması bakımından belirtilen sürelerin makulün üzerinde aşılması durumunda, evrakın neticesi araştırılmalıdır.

Özel yargılama usullerine tâbi olan suçlara ilişkin olarak ilgili kanunlarda gösterilen usullere uyulması, soruşturmada etkinliğin sağlanması bakımından önem taşımaktadır. Belirtmek gerekir ki, pek çok kararında olduğu gibi⁸¹, 19 Mart 2013 tarihli Mimtaş/Türkiye kararında da AİHM, Cumhuriyet savcısı tarafından yetkili valiye, ilgili jandarmalar hakkında cezaî soruşturma yapma izni vermesi için yapılan talep hakkında, idarî makamlar tarafından yürütülen bir soruşturmanın, bağımsız bir organ tarafından yapılmış bir soruşturma olarak değerlendirilemeyeceğini hatırlatmış ve Sözleşme'nin 3. maddesinin ayrıca usul yönünden de ihlâl edildiği sonucuna varmıştır⁸².

Ceza muhakemesinde soruşturma ve kovuşturmanın resmîliği ilkesi geçerlidir. Soruşturmanın resmîliği ilkesi, devletin ayrı bir iradeye ihtiyaç duymadan soruşturmaya girişebilmesidir. Soruşturma faaliyeti, savcı ve

---

yapılmasına yer olmadığı" kararı verilebilecek ise de, CMK'nın belirtildiği anlamda "kovuşturmaya yer olmadığı kararı" verilemeyecektir" Y. 4. CD, 2005/9424, 2006/10703, 10.05.2006, www.kazanci.com, (E.T: 25.05.2013). "4483 sayılı Yasa ve benzeri özel soruşturma usulünü düzenleyen diğer yasalar gereğince, ilgili idari merci tarafından soruşturma ve/veya kovuşturma izni verilmeksizin ceza soruşturması yürütülemeyeceğinden, soruşturma ve kovuşturma şartlarının gerçekleşmediği hallerini de içerecek şekilde 5271 sayılı Yasa'nın 172/1. maddesi hükmü de dikkate alınıp 174. maddede açıkça belirtilmemekle birlikte, iddianamenin iadesi kurumuna ilişkin yasal düzenlemenin amacı gözetildiğinde soruşturma ve kovuşturma şartı niteliğinde bulunması nedeniyle, 4483 sayılı Yasa uyarınca soruşturma izni alınmamasının da iddianamenin iadesi nedeni olarak kabul edilmesi bir zorunluluk olarak kabul edilmelidir". Y. 4. CD, 2012/5915, 2012/10384, 03.05.2012. Bkz. www.kazanci.com, (E.T: 15.05.2013).

⁸¹ Bkz. Nazif Yavuz /Türkiye, Başvuru No: 69912/01, 49. Maddesi, 12 Ocak 2006, Ümit Gül/Türkiye Başvuru No: 7880/02, 53-57. Maddesi, 29 Eylül 2009.

⁸² (Başvuru No: 23698/07), Bkz. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-117337> (E.T: 10.06.2013).

onun adına adli kolluk görevlilerince yerine getirilir⁸³. İzin, talep, karar gibi hukukî kurumlar, zaman zaman uygulamada bu ilkenin işlevini yitirmesine yol açabilmektedir. 4483 Sayılı Kanun ile getirilen izin sistemi de savcılık makamı dışında bir makama soruşturma yapılması ya da kamu davası açılması ile ilgili bir takdir yetkisi vermektedir. Bu durumun savcının özerkliğine uygun olmadığı⁸⁴ ve mevzuatımızda yer almasının sakıncalı olduğu ifade edilmekte ve hüküm, haklı olarak eleştirilmektedir⁸⁵. Tartışmalı olmakla birlikte⁸⁶ kanımızca da, soruşturmayı yürüten adli bir makam⁸⁷ olarak savcı, gerçeğe ulaşmak için yürütmeden izin almak zorunda ise⁸⁸

⁸³ **Özbek Veli Özer/Kanbur Nihat/Doğan Koray/Bacaksız Pınar/Tepe İlker**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 3. Baskı, Ankara, Eylül 2012 (Özbek ve diğerleri), s. 201.

⁸⁴ Özerkliğin, kanun yararına bozmada olduğu gibi, belli durumlarda yürütmenin istemine uygun hareket edilmesine engel olmadığı konusunda bkz. **Şahin**, s. 117. “CMK’da Bakan’ın savcıya emir verme yetkisinin kaldırılması ile savcı fonksiyonel özerklikten, fonksiyonel bağımsızlığa doğru yön değiştirmiştir”. Bkz. **Öztürk**, TBB Yayınları, No: 110, s. 158.

⁸⁵ Bu yönde, **Meraklı**, Serkan, Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açmada Takdir Yetkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, D.E.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2011, s. 32.

⁸⁶ Bkz. **Tosun**, Öztekin, Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, C.I, Genel Kısım, İstanbul 1984, s. 229.

⁸⁷ **Haller**, Klaus/**Conzen** Klaus, Das Strafverfahren, Müller Verlag, Heidelberg 1995, no. 221. **Centel**, TBB Yayınları No: 110, s. 193. Savcıların mahkemeden bağımsız olması, iddiayı istedikleri gibi yapmaları, sanığın hem lehine, hem de aleyhine olan delilleri toplamaları, kovuşturma evresini takipsizlik kararı ile noktalayabilmeleri onların adli bir organ sayılmalarını gerektirir. **Centel/Zafer**, s. 105; **Ünver/Hakeri**, 1. Cilt, 8. Baskı, s. 253. 5235 Sayılı Kanununun 20. maddesinin 1. fıkrasına göre de savcı, adli göreve ilişkin işlemleri yapmakla görevlidir. Savcılığın adli görevleri dışında idarî işlerle de ilgilenmesinin bağımsızlığını zedelediği, adliyedeki idarî işlerle ayrı bir organizasyon içinde ilgilenilmesi konusunda bkz. **Bayraktar**, Köksal, “Bir Adli Organ Olarak Savcılık”, Sempozyum, TBB Yayınları: 110, İHAUM Dizisi: 6, Ankara, Ekim 2006, s. 341.

⁸⁸ “...Devletin askeri veya emniyet teşkilatını alenen aşağılama suçunu işleyen kişi hakkında Cumhuriyet savcısının re’sen soruşturma yapma yetkisi bulunmamaktadır. Soruşturmanın başlaması Adalet Bakanının izin vermesi koşuluna bağlıdır. Şüpheliler hakkında Adalet Bakanından izin almadan suçun unsurlarının oluşmaması nedeniyle verilen kovuşturmaya yer olmadığına dair karar hukuken geçersizdir. Gazetede yayınlanan yazı içeriğiyle (basın yoluyla) işlenen iftira suçundan dolayı cezai sorumluluğun, yazıyı yazan (eser sahibi olan) şüpheliye ait olduğu ve gazetenin sorumlu yazı işleri

özerklikten söz edilemeyecektir. Bu engel, aynı zamanda soruşturmanın etkinliği ilkesine de zarar verecektir⁸⁹. Hayat hakkını ilgilendiren ve işkenceye yönelik suçlarda soruşturma izinleri kaldırılmadan etkili bir soruşturmanın gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Yukarıda belirtildiği gibi, AİHM de, Türkiye'deki soruşturma izni sistemini eleştirmektedir⁹⁰. Örneğin, Ergi/Türkiye ve Adalı/Türkiye kararlarında, bağımsızlık kavramında verilecek anlamdan söz edilirken, “sadece her türlü hiyerarşik veya kurumsal bağın bulunmaması değil, aynı zamanda soruşturmayı yürütenin pratikte de bağımsız olması” şeklinde, bu gereklilik özetlenmektedir⁹¹. Bu bakımdan, soruşturma izni sistemi varlığını sürdürürken, 4. Yargı Paketi ile işkencede zamanaşımının kaldırılması ile etkin bir yarar sağlanabilmesi şüpheli görünmektedir.

Türkiye’de kamu görevlilerinin hak ihlallerine ilişkin yargılamalarda tarafsızlık algısı, uygulamadaki açık örnekler nedeniyle nesnel yönden olduğu kadar, öznel olarak da son derece zayıftır. Bu türden davalardaki hem

---

müdürü şüphelinin cezaî sorumluluğunun bulunmadığı açıktır...” Y. 4. CD, 2011/1635, 2011/22906, 30.11.2011. Bkz. www.kazanci.com. (E.T: 15.05.2013).

⁸⁹ Adalet Bakanının hazırlık soruşturması başlatılması ve kamu davası açılması için Cumhuriyet savcısına emir verme yetkisi 14.07.2004’te 5219 Sayılı Kanunla kaldırılmıştır. Adalet Bakanlığı ile savcılık arasındaki ilişkilerin şeffaf, denetlenebilir ve sınırlı kılınması suretiyle adli açıdan doğabilecek sakıncalar en aza indirgenebilir. **Ünver/Hakeri**, 1. Cilt, 8. Baskı, s. 253. Bu durum yürütmeye karşı savcının bağımsızlığını güçlendirmeye yöneliktir. **Centel**, TBB Yayınları No: 110, s. 194. Yürütmeye karşı bağımsızlığın sağlanmasının önemi konusunda ayrıca bkz. **Çınar**, TBB Yayınları No: 110, s. 314.

⁹⁰ Hrant Dink davasında da soruşturma izni konusu, AİHM nezdinde çok tartışılmıştı. 4. Yargı Paketinde “öldürme ve yaralama suçlarına karışan kamu görevlilerinin soruşturulması için izin alınmasının gerekmeyeceği” yönünde bir değişiklik beklentisi gündeme gelmişse de, 6459 Sayılı Kanunla yapılan değişikliklerde 4483 Sayılı Kanun’a dokunulmamıştır. <http://www.agos.com.tr/haber.php?seo=dink-davasinda-cok-tartisilan-maddeye-4-yargi-paketinde-de-dokunulmadi&haberid=4817> (E.T: 15.06.2013).

⁹¹ **Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok**, s. 127-128. Bangalor Yargı Etiği Kuralları ve Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerinde İlişkin Avrupa Esasları doğrultusunda savcının bağımsızlığı kavramı ile ilgili bkz. **Özbek**, Ceza Adaleti, s. 7; **Kanbur**, M. Nihat, Alman ve Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Cumhuriyet Savcısının Tarafsızlığı ve Reddi Sorunu, CHD, Y. 7, S. 19, Ağustos 2012, s. 90.

yerel, hem de yüksek yargıya hâkim alınının, bireyin hak ve özgürlüklerinin değil, suç işlemiş olsa da, “devletin bir parçası” olarak görülen kamu görevlilerinin hoşgörüsüyle korunması yönünde olması, eleştirilecek bir durumdur⁹². Kamu görevlilerinin yaşama hakkını ve işkence yasağını ihlâl eden fiilleriyle ilgili olarak haklarında idarî tedbir uygulanması veya cezalandırılmaları bir yana, kimi zaman terfi yoluyla ödüllendirilmeleri, adalet sistemimizin görünümü bakımından son derece üzücüdür⁹³.

2. Suçtan Zarar Görenin Hakları ve Mağdurun Korunması

5271 Sayılı Kanun'un etkin soruşturma ilkesine getirdiği önemli yeniliklerden biri, suçtan zarar görenin soruşturmaya daha aktif olarak katılmasının sağlanmasıdır⁹⁴. CMK m. 234'te mağdurun hakları bu anlayışa uygun olarak geniş bir şekilde düzenlenmiştir⁹⁵. Hukuk devleti, insan onuru, kişi dokunulmazlığı, orantılılık, bireyselleştirme, adil yargılanma gibi ceza muhakemesinin temeli olan bazı haklar mağdurun korunması bakımından da son derece önemlidir⁹⁶. Ceza Muhakemesi Kanunu ile mağdura ilişkin tüm haklar onun korunmasına yönelik olduğundan, bu hakların kullanılması da onun isteğine bırakılmıştır⁹⁷.

⁹² TBB İnsan Hakları Raporu (2013), s. 156.

⁹³ Kamuoyuna yansıyan örnekler için bkz. TBB İnsan Hakları Raporu (2013), s. 157.

⁹⁴ **Güzeloğlu**, s. 7.

⁹⁵ Soruşturma aşamasında silahların eşitliği ilkesinin bir gereği olarak, şüphelinin delil ikame hakkının geniş tutulmasına özen gösterilmelidir. **Kanbur**, s. 72. Şüphelinin bu hakkı, soruşturma ve kovuşturmaya yön verebilmesine ilişkin olan Anayasal temel haklarının çekirdeğini teşkil eder. **Brause**, NJW 1992, 2870.

⁹⁶ **Özbek**, Veli Özer, Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, Ankara 1999, s. 93 vd.

⁹⁷ **Gülşen**, Recep, Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından Mağdurun Hakları, 3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi, (Editör: Prof. Dr. Bahri Öztürk) Ankara 2009, s. 684. Şüphesiz, mağdurun yaşam, vücut dokunulmazlığı, özel hayat ve onuruna saygı gösterilmesi ve mülkiyet haklarının korunması da gerekir. Mağdurun duruşmaların gizli yapılmasını ve kendisine at belgelerin okunmasını isteme hakkı da bulunmaktadır. **Koca Mahmut/Üzülmez İlhan**, Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Korunması ve Mağdura Tanınan Haklar, HPD, S. 7, Temmuz 2006, s. 141 vd.

Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının mağdur veya şikâyetçiyi dinlemeksizin iddianame düzenlemesi, iddianamenin iadesi nedenidir. Eğer mağdur bilinmiyorsa, bu durum iddianameye yazılmalı ve CMK m. 174/1-b'nin de bir gereği olarak, bu bilgilerin neden bulunamadığı gerekçeli olarak açıklanmalıdır⁹⁸.

Mağdur ve şikâyetçinin soruşturma evresinde delillerin toplanmasını isteme hakkı bulunmaktadır (CMK m. 234/1-a, 1)⁹⁹. Böylece bu kişilerin muhakemeye yön vermesi sağlanmak istenmektedir. Mağdurun toplanmasını istediği delil varsa bu kolluğa veya Cumhuriyet savcılığına bildirmelidir. Tanığın dinlenmesini isteme hakkı da bu çerçevede değerlendirilecektir. Bu durumda mağdur, tanığının Cumhuriyet savcısı önünde dinlenmesini isteyebileceği gibi, tanığın mağdurla beraber gelmemesi durumunda, savcı onu davet edebilir ya da zorla getirebilir. Bundan başka, mağdurun soruşturma evresinde uzmanından bilimsel mütalaa alabilmesi de mümkündür¹⁰⁰. Ayrıca soruşturmanın gizlilik ve amacını bozmamak koşulu ile Cumhuriyet savcısından belge örneği isteme hakkı ve 153. maddeye uygun olmak koşulu ile vekili aracılığı ile soruşturma belgelerini ve el konulan veya muhafaza altına alınan eşyayı inceletme hakkı vardır (CMK m. 234/1-a, 4). Mağdur ile şikâyetçi, soruşturma evresinde, vekili bulunmaması halinde cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda baro tarafından kendisine avukat gönderilmesini isteyebilir (24.07.2008-5793 Sayılı Kanun m. 40)¹⁰¹. 1412 Sayılı CMUK'ta Cumhuriyet savcısının verdiği takipsizlik kararları sadece dilekçe veren müştekiye tebliğ olunuyorken, 5271 sayılı Kanun'un 172. maddesi uyarınca, dilekçe vermek koşulu aranmaksızın şüpheliye bildirilecektir.

⁹⁸ **Gülşen**, s. 689. Bu konuda ayrıca, **Aydın**, Murat, İddianamenin Unsurları ve İadesi, HPD, S. 6, Mayıs 2006, s. 177.

⁹⁹ Örneğin, kasten yaralama ya da cinsel saldırı suçunun mağduru, bu suça ilişkin delil elde edilmesi amacıyla kendi bedeni üzerinde tıbbî muayene yapılmasını, kendisinden kan, saç, tükürük, tırnak, cinsel salgı gibi örnekler alınmasını isteyebilir (CMK m. 76). Yine CMK m. 117 vd. uyarınca delil elde edilmesi amacıyla evinde, işyerinde ya da diğer yerlerde arama yapılmasını talep edebilir. Bu konuda bkz. **Gülşen**, s. 691.

¹⁰⁰ **Gülşen**, s. 691.

¹⁰¹ **Centel/Zafer**, s. 644-645; **Özbek ve diğerleri**, s. 246.

Kovuşturma evresinde suçtan zarar görenin kamu davasına müdahil olması kolaylaştırılmıştır¹⁰². 1412 Sayılı Kanun'da müdahil olma yönündeki iradesini belirtmesi gereken suçtan zarar gören, 5271 Sayılı CMK m. 238/2'ye göre, şikâyetini belirttiğinde, davaya katılmak isteyip istemediği sorulacaktır.

Suçtan zarar görenin yargılamaya etkin şekilde katılımını sağlamaya yönelik düzenlemelerden bir diğeri ise CMK m. 158'in son bendidir. Burada, kovuşturma evresine geçildikten sonra suçun şikâyete bağlı bir suç olduğunun ortaya çıkması durumunda suçtan zarar gören açıkça şikâyetinden vazgeçmez ise yargılamaya devam olunacağı hükmü yer almaktadır. Soruşturma evresinde mağdur ile şikâyetçinin haklarına da riayet edilerek bu konuda herhangi bir yakınma ve hak kaybına sebebiyet verilmemesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle cinsel istismar suçunun mağduru olan çocukların etkin bir şekilde korunmalarının sağlanması, ikincil mağduriyetlerin önlenmesi, adli ve tıbbî işlemlerin bu alanda eğitimli kişiler tarafından tek seferde yapılması ve istismarı önleyici tedbirlerin alınması amacıyla Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastaneler veya kurumlar bünyesinde kurulan çocuk izlem merkezlerinde soruşturma işlemlerinin yapılmasının sağlanması gerekir¹⁰³.

Son olarak, mağdur veya şikâyetçinin Cumhuriyet savcısının kovuşturmaya yer olmadığı yönündeki kararına itiraz hakkı da bulunduğunu hatırlat-

¹⁰² Ceza Muhakemesi Kanunu prg. 397 yanında, "Suç Mağdurunun Haklı Menfaatlerinin Korunmasına İlişkin Kanun" (OpferschutzG) ile bu konuda yapılan düzenlemeler de dikkat çekmektedir. Mağdurun geniş bir şekilde korunması hukuk devleti ilkesinin zorunlu bir sonucudur. **Senge**, in: Karlsruher Kommentar zur StPO, 6. Auflage, 2008, Rn. 1-9.

¹⁰³ "...Reşit olmayanla cinsel ilişki suçunda Cumhuriyet Savcısının söz konusu olayla ilgili olarak İl Emniyet Müdürlüğüne düzenlenen fezlekenin içeriğiyle yetinmeksizin maddi gerçeği bulmak için gerekli işlemleri yapması, bu kapsamda öncelikli olarak hakkında suç isnadında bulunulmasına rağmen kendisiyle ilgili hiç bir işlem yapılmayan hatta açık kimliğiyle adresi dahi tespit edilmeyen şüpheliyi temin edip ifadesini aldıktan sonra dosya içinde bulunup mağdureye ait olduğu bildirilen görüntülü ifade kaydı cd'nin çizik olması sebebiyle bilgisayarda açılmaması karşısında emniyet müdürlüğünden kopyasını temin edip ayrıca mağdurenin ifadesinde isimleri geçen tanıkları da dinledikten sonra bunları değerlendirerek bir karara varması gerekir" Y. 14. CD, 2012/8915, 2012/7056, 20.06.2012, www.kazanci.com, (E.T. 25.05.2013).

latmak gerekir. Böylelikle savcının kararına karşı bir denetim mekanizması öngörülmüştür (234/1- a, 5).

3. Adli Kolluk (CMK m. 160/2-m. 161)

5271 Sayılı CMK'nın yürürlüğe girdiği 2005 yılına kadar “görevi münhasıran suç işlendikten sonra harekete geçip olayı aydınlatmak olan ve teknik bir birim olarak teşkilatlandırılan bir suç kolluğunun bulunmaması” eleştirilmiştir. Bu durum aynı zamanda Cumhuriyet savcılarının etkin soruşturma yapamamasının önündeki engellerden biri olarak gösterilmiştir. “Adli kolluk” kavramının 5271 Sayılı Kanun'da yerini alması ile ceza muhakemesi hazırlıklarının yeterli kalitede olması amaçlanmıştır¹⁰⁴.

Delil toplama konusunda uzmanlaşmış olan kolluğun insan hakları ihlallerine yol açmadan delil elde etmesi ve muhakemede kullanılmasını sağlaması hukuka uygun olarak maddi gerçeğe ulaşılabilmesi açısından büyük önem taşır¹⁰⁵. Adli kolluk amir ve memurlarıyla gerekli işbirliğinin sağlanması ile Cumhuriyet savcısına zamanında ulaşabilmeleri için gerekli tedbirlerin alınması, soruşturmalarda etkinliğin tesisi için şarttır. Kolluk tarafından yapılması istenilen soruşturmaların sonuçları uygun zaman aralıklarıyla sorulmalı, özellikle geçmiş yıllara ait soruşturma evrakı sürüncemede bırakılmamalıdır. Kolluğun görevini yerine getirdiği sırada tereddüt ettiği hususlarda ne şekilde hareket edileceğine dair sürekli öğretici, açıklayıcı ve yol gösterici olunması önemlidir¹⁰⁶.

¹⁰⁴ **Öztürk ve diğerleri**, s. 297; **Eryılmaz**, Bedri, Yeni Ceza Muhakemesi Kanununun Savcı Modeli ve Bu Modelin Diğer Avrupa Konseyi Üyesi Ülkelerle Karşılaştırılması, in: 3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi, (Editör: Prof. Dr. Bahri Öztürk) Ankara 2009, s. 411; **Şahinkaya**, s. 255. Adli kolluğu ifade etmek üzere çeşitli terimler kullanılmaktadır: Adli zabita, adli polis, suç polisi, suç kolluğu gibi... Bkz. **Yenisey**, Feridun, Hazırlık Soruşturması ve Polis, İstanbul 1987, no. 453; **Sokullu-Akıncı**, Fusun, Polis, Toplumsal Bir Kurum Olarak Gelişmesi, Polis Alt Kültürü ve İnsan Hakları, İstanbul 1990, s. 17; **Fendoğlu** Hasan, Adli Kolluk Üzerine, YD, Temmuz 1997, s. 230; **Tosun**, Öztekin, Suç Kolluğu ve Savcılık, Yargı, 1980, S. 45, s. 12.

¹⁰⁵ **Demirbaş**, s. 24.

¹⁰⁶ Kolluğun savcının emrinde olmaktan çok, onun “denetiminde” sayılmasının daha sağlıklı bir düşünce olduğu ifade edilmektedir. **Eryılmaz**, s. 412.

Ağır cezalı suçlar başta olmak üzere, özel kanunlarda soruşturmanın bizzat Cumhuriyet savcıları tarafından yapılmasını öngören suçlarla, zorunluluk bulunmadığı takdirde¹⁰⁷, önemli olaylara ilişkin diğer soruşturmaların da kolluk görevlilerine bırakılmayarak bizzat Cumhuriyet savcıları tarafından yapılması gerekir. 3. Yargı Paketi ile 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 10. maddesinde yapılan düzenlemeye bu noktada değinmek gerekir. Bu hüküm uyarınca, bu Kanun kapsamına giren suçlarla ilgili olarak soruşturma, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca bu suçların soruşturma ve kovuşturmasında görevlendirilen Cumhuriyet savcıları tarafından bizzat yapılacaktır. Bu savcılar, Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından başka mahkemelerde veya işlerde görevlendirilemeyeceklerdir (6352 Sayılı Kanun m. 75, 02.07.2012).

Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başbakan, Yüksek Yargı Organı Başkanları ve Başsavcıları, Genelkurmay Başkanı, Bakanlar, Milletvekilleri, Kuvvet Komutanları gibi devletin üst düzey görevlerinde hizmette bulunmuş veya hâlen hizmette bulunan kişiler hakkındaki soruşturmaların da kolluğa bırakılmaması şarttır. Bu itibarla özetle, Cumhuriyet Başsavcılarının, soruşturmaları titizlikle takip etmeleri; mevzuat ve teamül gereği bizzat yürütmeleri gereken soruşturmaları bu gerekliliğe uygun olarak icra etmeleri görevin getirdiği bir zorunluluktur¹⁰⁸.

¹⁰⁷ Kolluğun araştırma yapmak için her durumda savcının emrini beklemek zorunda olması da suçla mücadeleyi zayıflatabilir. Bu sebeple 1412 Sayılı CMUK'ta kolluğa verilen "işin tenviri (aydınlatılması) için lazım gelen acele tedbirleri almak." hak ve yetkisine ilişkin düzenlemenin CMK m. 161/2'ye eklenmesinin yerinde olacağı ifade edilmektedir. **Özbek ve diğerleri**, s. 215.

¹⁰⁸ Silahların eşitliği bağlamında İzmir Barosu İzmir Barosu İnsan Hakları Hukuku ve Hukuk Araştırmaları Merkezi tarafından hazırlanan raporda, özetle, özel görevli savcılık ve mahkemelerin incelemeye tabi tutulan 2006- 2011 yılları arasında birçok hak ihlalinin ve yasaya aykırılığın yer aldığı vurgulanmıştır: "Özel görevli savcılık soruşturmalarında dosyaların çoğunluğunda ve her yıl gittikçe artan oranda kısıtlama kararı verilmekte, neredeyse tüm dosyalarda iletişimin tespiti kararları alınmakta, aynı zamanda teknik takip uygulanmakta ve savcılıklar tarafından bizzat gerçekleştirilmesi gereken tüm soruşturma işlemleri kolluk tarafından gerçekleştirilmektedir". TBB İnsan Hakları Raporu (2013), s. 198.

Soruşturmanın etkin bir şekilde yapılması, verilecek hükmün adil olmasını sağlayacaktır. Kolluk, soruşturmadaki konumu gereği, savcılık kurumunun içinde bulunduğu sorunlardan bağımsız olarak düşünülemez¹⁰⁹. Adli nitelikte bir faaliyette bulunduğundan, adli kolluğun da teminat sahibi olması gerekmektedir¹¹⁰.

Öğretide kolluğun işe kendiliğinden el atması konusunda düzenlemelerin (1412 Sayılı CMUK m. 156) kaldırılmış olması bazı yazarlarca eleştirilmiştir. Buna göre, kolluk re'sen soruşturma yapabilmeli ve arama dâhil bazı koruma tedbirlerine re'sen başvurabilmelidir. Kolluğun olaya ilk olarak el atması, inisiyatif kullanması gerekir, zira re'sen araştırma ilkesi sadece savcıya değil, kolluğa da yönelik bulunan bir ilkedir¹¹¹. Aksi görüşe göre ise CMUK m. 156'nın kaldırılması adil yargılama ilkesinin bir gereğidir. Burada amaç, hukukî bilgi ile donatılmış savcının daha güçlü kılınmasıdır¹¹². Alman Hukukunda da polise kendiliğinden acele hallerde araştırma yapma yetkisi verilmiştir (StPO 163/1)¹¹³. Kanımızca da istisnaî olmak kaydıyla benzer bir düzenlemenin mevzuatımızda yer alması faydalı görülebilir. Ancak bunun için kolluğun, hak ihlallerine sebebiyet vermeme konu-

¹⁰⁹ **Tezcan**, Durmuş, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Adli Kolluk, in: Ceza Adalet Sistemi ve Polis Sempozyumu, Ankara 1998, s. 173 vd. Bilgi edinme ve araştırma işlemleri pek çok halde teknik bilgiyi gerektirdiğinden ve günümüzde suçluluk büyük boyutlara vardığından, soruşturma işlemlerinin tümünün doğrudan doğruya C. Savcısı tarafından yapılabilmesi de gerçekçi görünmemektedir. **Toroslu Nevzat/ Feyzioğlu** Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2006, s. 259; **Turhan**, Faruk, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2006, s. 319. Savcılığın etkin bir soruşturma yürütmesinde bağımsızlığın olduğu kadar meslekî eğitimin önemli olduğu konusunda bkz. **Çınar**, TBB Yayınları, No: 110, (Tebliğ), s. 320 vd. Yazara göre, Türkiye Başsavcılığı'nın kurulması bilgi eksikliklerinin giderilmesi bakımından da faydalı olacaktır.

¹¹⁰ Bu yönde bkz. **Kunter Nurullah/Yenisey Feridun/Nuhoğlu** Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Yeni Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul 2010, no.26.15; **Özbek ve diğerleri**, s. 216.

¹¹¹ **Ünver/Hakeri**, 1. Cilt, 8. Baskı, s. 267-269. Kolluğun, Cumhuriyet savcısının emri ve bilgisi dışında hareket edemez hale gelmesinin suç soruşturmasının etkin şekilde yürütülmesine zarar vereceği ve diğer Avrupa Konseyi üyesi ülkelerde buna yönelik bir çabanın olmadığı yönündeki benzer görüş için bkz. **Eryılmaz**, s. 417-418.

¹¹² **Öztürk ve diğerleri**, s. 144.

¹¹³ **Griesbaum**, StPO 163, in: Karlsruher Kommentar zur StPO, 6. Auflage, Rn. 1.

sunda titiz ve bilinçli davranması ve hukukî bir altyapıya sahip olması şarttır¹¹⁴.

4. Bilgi İsteme

Soruşturmada hızlılık da etkinliğin önemli bir unsurudur¹¹⁵. CMK m. 332, soruşturmanın hızlandırılması açısından çok önemli bir düzenleme getirmektedir. Bu hüküm gereğince, suçların soruşturma ve kovuşturması sırasında Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından ilgili yerlerden istenilen bilgi yazılarına on gün içinde cevap verilmesi zorunludur. Bu süre içinde istenilen bilgilerin verilmesinin imkânsız olması durumunda, bunun sebebi ve en geç hangi tarihte cevap verilebileceğinin on günlük süre içinde bildirilmesi gerekir. Aksi takdirde, bu durum TCK m. 257'ye aykırılık oluşturur¹¹⁶. Cumhuriyet savcılarının etkin soruşturma yapabilmeleri için getirilen; yazdıkları yazılı istemlere kurum ve kuruluşlar tarafından on gün içerisinde yanıt verme zorunluluğu, kovuşturma evresinde mahkemeler için de geçerli olacaktır.

5. Gizli Soruşturma Tedbirlerinin ve Diğer Koruma Tedbirlerinin Uygulanması

Daha önce 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu'nda bulunan iletişimin dinlenmesi, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi, teknik araçlarla izleme gibi soruşturma teknikleri 5271 Sayılı CMK'da yerini almıştır. Sınırlı sayıdaki suçlar açısından bu imkân

¹¹⁴ CMK m. 168'de kolluğa verilen yetkinin savcıya tanınmamış olması eleştiri konusu olmuştur. Bu eleştirinin temel gerekçesi de CMK'da kolluğa re'sen araştırma yetkisinin verilmemiş olmasıdır. Tüm yetkilerin savcıda toplandığı bir sistemde benzer araştırmaları yapacak savcının da bu yetkiyi kullanabileceğinin düzenlenmesi gerektiği söylenmektedir. Madde metninin savcılarının da bu yetkiyi kullanabileceğini belirtecek şekilde değiştirilmesinin uygun olacağı savunulmaktadır. **Ünver/Hakeri**, 1. Cilt, 8. Baskı, s. 274.

¹¹⁵ Bu konuda bkz. **Soyer-Güleç**, Muhakemenin Hızlandırılması, s. 2215 vd.

¹¹⁶ Bkz. **Tezcan Durmuş/Erdem M. Ruhan/Önok Murat**, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Ankara 2012, s. 792 vd; **Özbek Veli Özer/Kanbur Nihat/Doğan Koray/Bacaksız Pınar/Tepe İlker**, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Eylül 2012 (Özbek ve diğerleri, Özel Hükümler) s. 1006 vd.

getirilirken, yargıç güvencesine bağlanan bir kontrol mekanizması da kurulmuştur¹¹⁷. AİHM de çeşitli kararlarında bu soruşturma tekniklerine cevaz vermektedir¹¹⁸. 5271 Sayılı Kanunun 135, 139 ve 140. maddeleri ve “Ceza Muhakemesi Kanununda Öngörülen Telekomünikasyon ile Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Gizli Soruşturmacı ve Teknik Araçlarla İzleme Tedbirinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik”¹¹⁹ gereğince, başvuru tedbirlerine ilişkin karar ve diğer belgelerin Cumhuriyet Başsavcılığı’nda oluşturulacak güvenli ve ayrı bir yerde muhafaza altına alınması bir zorunluluktur.

Soruşturma evresinde delillerin mümkün olduğunca kısa sürede ortaya çıkartılması gerekir. Gizli soruşturma tedbirlerinin kullanılması, bu noktada şüphelinin aleyhine olduğu kadar, lehine olan hususların da toplanması ve ortaya konulması bakımından önemlidir¹²⁰.

Birleşmiş Milletler Savcılarının Rolüne Dair Yönerge’de de vurgulandığı üzere, savcıların, insanların çok daha az güvenceye sahip oldukları soruşturma sürecine ilişkin yükümlülükleri, kovuşturmaya göre çok daha önemlidir. Ancak zaman zaman maalesef ceza soruşturmalarının kolluğa verilecek emir ve talimatlarla savcılar tarafından yönetilmesi gerekirken, aksine kolluk yönlendirmeleriyle yürütüldüğü gözlenmektedir¹²¹. Böylelikle koruma tedbirlerine ve tutuklamaya karar verilen soruşturma süreci, dış etkilere açık hale gelmektedir. Savcıların tutuklamanın aşırı kullanılmasından kaçınmaları ve seçenek tedbirleri kabul etmeleri gerekir. Tutuklamaya ilişkin istemlerde ve gerekçelendirmede, seçenek tedbirlerin uygulanmasında, tutukluluğun

¹¹⁷ **Burghardt**, Boris, Der Rechtsschutz gegen Zwangsmittel im Ermittlungsverfahren, JuS 2010, Heft 7, 605-609; **Bachmann** Gregor, Einheitlicher Rechtsschutz im Ermittlungsverfahren, NJW 1999, Heft 33, 2414.

¹¹⁸ **Güzelöglü**, s. 8.

¹¹⁹ Bkz. 14.01.2007 tarihli ve 268434 Sayılı RG.

¹²⁰ **Toroslu/Feyzioğlu**, s. 263. Bu kurala uygulamada gereken önemin verilmesi ve iddianamelere yerleştirilmesi gerektiği hususunda bkz. **Öztürk**, TBB Yayınları No: 110 (Tebliğ), s. 150.

¹²¹ Soruşturma evresinde savcının koruma tedbirlerine başvurulması konusunda etkinliği göz önünde tutularak, bu evrede gereken hukuki korumanın tesisi, adil yargılanma ilkesinin gerçekleştirilmesi bakımından şarttır. **Laser**, Andrea, Das Rechtsschutzsystem gegen strafprozessuale Zwangsmaßnahmen, NStZ 2001, Heft 3, 122; **Bachmann**, 2414-2416.

incelenmesi ve devamına ilişkin aşamalarda savcılar, tutuklamayı peşin bir ceza olarak gören anlayışla hareket etmemelidirler¹²². Aksi halde, yargılama süreci, daha soruşturma aşamasında, başta suçsuzluk karinesi olmak üzere bir dizi insan hakkı ihlâliyle yürümeye başlayacaktır¹²³.

6. İşbölümü ve İş Yükünün Dengelenmesi

Kanunlarla Cumhuriyet savcılarında verilmiş olan görevlerin aksatılmadan yürütülebilmesini sağlayacak şekilde adil bir iş bölümünün yapılması, iş bölümü cetvelinin Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemine (UYAP) kaydedilmesi gerekmektedir¹²⁴. Özellikle çocuk suçları ile mücadele edilebilmesi bakımından yeteri kadar büro kurulması suretiyle soruşturmanın etkinliğinin sağlanması uygun olacaktır.

Nöbet hizmetlerinin ne şekilde yerine getirileceğinin ayrıntılı olarak düzenlenmesi ve bu kapsamda nöbetçi Cumhuriyet savcısının görevlerinin belirlenmesi, nöbetçi savcıya herhangi bir şekilde ulaşılamaması durumunda, hizmetin yürütülmesinde bir aksaklık olmaması bakımından başka bir Cumhuriyet savcısının görevlendirilmesi, soruşturmanın etkin bir şekilde yürütülmesi bakımından önemlidir. Nöbet çizelgesinde görevlendirilen Cumhuriyet savcısı, zabıt kâtabi veya diğer kişilerin ad ve soyadları, ev adresleri, ev, iş ve cep telefonlarının kolluk ve ilgili diğer birimlere zamanında bildirilmesi faydalı olacaktır.

Ayrıca 6217 Sayılı Yargının Hizmetlerinin Hızlandırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile 5320 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkındaki Kanun'a eklenen geçici maddeler uyarınca, 01.01.2014 tarihine kadar asliye ceza mahkemelerinde ve bazı hukuk mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısının bulunmayacağı ve katılma hususunda Cumhuriyet

¹²² Bu konuda Bkz. **Soyer-Güleç**, Sesim, Tutuklamaya İlişkin Temel Sorunlar ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Güncel Kararları Çerçevesinde Adli Kontrol Konusunda Bazı Tespit ve Değerlendirmeler, TBBD, Ocak-Şubat 2012, Y. 24, S. 98, s. 40-41.

¹²³ Bu yönde, TBB İnsan Hakları Raporu (2013), s. 204-205.

¹²⁴ Savcılarının iş yükü ve çalışma saatlerinin dengelenmesinin önemi konusunda bkz. VG Düsseldorf; Arbeitszeit der Staatsanwälte, NJW 1987, 1218.

savcısının görüşünün alınmayacağı öngörülmüştür¹²⁵. Ancak verilen hükümler ile tutuklamaya veya salıverilmeye ilişkin kararlara karşı Cumhuriyet savcısının kanun yoluna başvurabilmesi amacıyla dosyanın Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderileceği kuralı getirilmiştir. Bu hükmün sonucu olarak Cumhuriyet savcılarının iş yükü bir ölçüde azalmış olacağından, söz konusu değişikliklerin soruşturmaların tam, etkin ve süratli bir şekilde yapılmak suretiyle uygulamaya yansıtılması gerekir¹²⁶.

Diğer yandan, hafif suçlarda kamu davası açılmadığında, mahkemelerin iş yükü azalacaktır¹²⁷. Bunun sonucu olarak, mahkemelere, bakmakta oldukları davalara ilişkin olarak daha ayrıntılı değerlendirmeler yapabilmeye ve

¹²⁵ Ancak AİHM, yeni kararlarında (Örneğin, Ozerov/Rusya, Başvuru No: 64962/01) ceza mahkemesindeki duruşmalarda savcının bulunmamasını Sözleşme'nin 6. maddesinin ihlali olarak değerlendirmektedir. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-98632>, (E.T: 10.06.2013).

¹²⁶ İş yükü etkin bir soruşturma yürütülmesinde önemli bir engeldir. Savcıların takip ettikleri dosyaları makul bir sürede tamamlayamamaları görevi ihmal suçu ile itham edilmelerine sebep olabilir. Nitekim Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, 127 soruşturma dosyası hakkında üç yıl hiçbir işlem yapılmamış olması dolayısıyla Cumhuriyet Savcısının adli görevi ihmalinden yargılanması için son soruşturma açılmasını istemişse de, olaya bakan mahkeme, savcı hakkında son soruşturma açılması istemini oybirliğiyle reddetmiştir. Etkin soruşturma yürütülmesinde iş yükü ve altyapı eksikliklerinin önemine dikkat çekilen kararda şu gerekçeler yer almıştır: “Batı ülkelerindeki aksine İstanbul’da bir iki istisna dışında hiçbir adliyede kütüphane bulunmadığı gibi, hâkim savcılarının dinlenmesine tesis edilmiş odaya rastlamak da Türkiye’de hiçbir adliyede mümkün değildir. Savcılar, şüpheli sayısı kadar müşteki, tanık ve bilirkişi dinlemek zorunda kalmaktadır. Savcıların bu iş için ayrı bir sorgu odası da yoktur. Bir savcı odada ifade alırken diğeri dosya incelemek, karar yazmak ya da ifade almak zorundadır. Dört kâtibe bir savcı düşmekte, bu da savcılarının evrakı hakkıyla inceleme ve karara bağlamasını engellemekte ve geciktirmektedir. Gerçek adaletin temini için savcılarının soruşturmayı etkin yürütebilmesi gerekir. Yoğun iş yükü, yetersiz kadro, soruşturmanın etkin yürütülmesini engellediği gibi yığılmaya sebebiyet vereceği korkusuyla Cumhuriyet Savcılarının etkin soruşturmadan uzak durdukları da bir gerçektir”. Bkz. <http://www.turkhukuk sitesi.com/showthread.php?t=16765>, (E.T: 10.05.2013).

¹²⁷ **Pfeiffer**, Strafprozessordnung, 5. Auflage, 2005, § 153, Rn. 1-10, RiStBV 93, 211. Belirtelim ki, sadece dosyanın kapsamı ya da mahkemelerdeki iş yükü AİHM tarafından davanın gecikmesi bakımından bir gerekçe olarak kabul edilmemektedir. **Soyer-Güleç**, Muhakemenin Hızlandırılması, s. 2217-2218.

makul sürede yargılamayı tamamlayabilme şansı bırakılmış olacaktır¹²⁸. Dolayısıyla kovuşturma mecburiyetine¹²⁹ belirli şartlar ve sınırlar altında istisnalar tanınarak, maslahata uygunluk ilkesine bağlı düzenlemeler yapılmasının hukuk devleti ilkesini ihlâl etmeyeceği söylenmelidir¹³⁰.

7. Delillerin Özenle ve Hukuka Uygun Olarak Toplanması

İnsan haklarına saygılı bir şekilde maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesinin ön koşulu, soruşturmanın zamanında, etkin, eksiksiz, süratli ve düzenli bir şekilde yürütülmesidir¹³¹. Suç işlendi-

¹²⁸ **Öztürk**, Bahri, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koğuşturma Mecburiyeti (Hazırlık Soruşturması), Ankara 1991, s. 46. Bu konuda ayrıca **Tosun**, Öztekin, Ceza Davasının Açılmasında Sistemler, İÜHFİM, C. 34, S. 1-4, İstanbul 1969, s. 66.

¹²⁹ Kovuşturma mecburiyeti ilkesi, suç işlendiği izlenimini veren bir halin öğrenilmesi üzerine yetkili makamlar tarafından derhal soruşturmaya başlanması, soruşturmanın sonucunda fiilin ve failin belli ve suç şüphelerinin yeterli olması, dava şartlarının da gerçekleşmiş bulunması halinde C. Savcısı tarafından iddianame düzenlenmesi ve açılan kamu davasının muhakemenin sonuna dek savcı tarafından yürütülmesini ifade etmektedir. **Öztürk**, Kovuşturma Mecburiyeti, s. 131 vd; **Öztürk** Bahri, Türkiye'nin Yeni Savcı Modeli ve Adil Yargılama, in: Alman-Türk Karşılaştırmalı Ceza Hukuku (Yayına Hazırlayanlar: **Hilgendorf** Eric/**Ünver** Yener), C. III, İstanbul 2010, s. 820; **Uğur** Hüsamettin, Ceza Muhakemesinde Kovuşturma Mecburiyetinden Maslahata Uygunluk İlkesine, TBBD, S. 73, 2007, s. 2; **Özen** Mustafa, Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi, ABD, Y. 67, S. 3, Yaz 2009, s. 19. Almanya, Avusturya, İtalya, İsviçre ve Danimarka gibi ülkelerde de kamu davasının açılmasında mecburiyet (kanunilik) ilkesi kabul edilmiştir. **Gökçe** Teoman, Karşılaştırmalı Hukukta Savcılık, AD, Y. 94, S. 13, Ekim 2002, s. 82. Buna karşılık Fransa, maslahata uygunluk ilkesinin kabul edildiği ülkelerden birisidir. Bkz. **Tezcan**, Durmuş, "Bir Adli Organ Olarak Savcılık", Sempozyum, TBB Yayınları: 110, İHAUM Dizisi: 6, Ankara, Ekim 2006, s. 37.

¹³⁰ CMK ile daha fazla istisna tanınmış da olsa kural, kovuşturma mecburiyettir. Bunun temel gerekçeleri eşitlik ilkesi ve keyfilik yasağıdır. **Kunter/Yenisey/Nuhoğlu**, no. 65.1. Maslahata uygunluk ilkesinin uygulanması ceza adaletini daha az etkili yapmaktadır. Zira bu ilkenin amacı ceza adaletinin bireyselleştirilmesi, suçluya ıslah olma fırsatı tanınması ve ceza mahkemelerine gelecek iş yükü akışının dengelenmesidir. **Gedik** Doğan, Ceza Muhakemesi Kanunu 171. Madde Bağlamında Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açmada Takdir Yetkisi, http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_837.htm, s. 1.

¹³¹ Birleşmiş Milletler Savcılarının Rolüne Dair Yönerge'nin 4. maddesinde "Devletler, savcılarının basıya, engellemeye, tacize, yolsuz bir müdahaleye veya hasız olarak hukukî,

ğinin herhangi bir şekilde öğrenilmesi üzerine zaman geçirilmeksizin soruşturma başlatılması, delillerin tespit edilerek muhafaza altına alınması, gerektiğinde olay yerinin güvenliğinin sağlanması suretiyle delillerin kaybolmasını ve bozulmasını önleyici tedbirlerin alınması ve olay yerine derhâl gidilmesi gerekmektedir¹³².

Olay yerinin incelenmesi, keşif yapılması¹³³, olay yerinin fotoğraflarının veya görüntülerinin soruşturmayı aydınlatacak şekilde tespit ettirilmesi, yapılan işlemlerin ayrıntılı olarak tutanağa geçirilmesi, şüpheli veya sanığın beden muayenesi ve vücudundan örnek alınması gibi soruşturma işlemlerinin usul ve kanun hükümlerine göre geciktirilmeksizin yerine getirilmesi, olayla ilgili olan şüpheli, tanık, şikâyetçi ve mağdur ifadelerinin eksiksiz bir şekilde ve usulünce alınması soruşturma organları açısından zorunludur¹³⁴.

---

cezaî veya başka bir sorumluluk iddiasına maruz kalmadan görevlerini yerine getirmelerini sağlarlar” hükmü yer almaktadır. Savcının görevini etkin ve eksiksiz bir biçimde yerine getirmesi için bu uluslararası kurala uyulmalıdır. **Ünver/Hakeri**, 1. Cilt, 8. Baskı, s. 255. “...Adli Tıp Kurumu Fizik İhtisas Dairesi Balistik Şubesinden, otopsi raporundaki bulgular ve dosyadaki delillere göre atış mesafesinin ne olduğu, uzak atış mesafesinden yapılan atışlarda giriş deliğinin etrafında vurma halkası oluşup oluşmayacağı hususlarında rapor alınması gereklidir. Olay yerinde sanık, bilirkişi ve tanıklar hazır bulundurulup, olay sırasında olay yerinde mevcut olan şartlar oluşturularak, temsili ve tatbiki keşif yapıp, boş kovanın bulunduğu yer ile maktulün vurulduğu yer arasındaki mesafe tespit edilmeden hüküm kurulmamalıdır...” Y. 1. CD, 2007/4101, 2008/3779, 07.05.2008, www.kazanci.com (E.T: 25.05.2013).

¹³² **Brause**, NJW 1992, 2870. Delillerin aranmasında doğruluk kurallarına uyulması gerekir. Delillerin toplanması esnasında dürüst işlem ilkesine uygun hareket edilmesi şüpheli ve sanık haklarının korunması açısından önemlidir. **Bouzat**, Pierre, Ceza Muhakemesinde Kanıtların Toplanmasında Doğruluk Kuralları, (Çev. Hasan Bıyıklı), YD, 1977, C. 3, S. 1, s. 87; **Selçuk** Sami, Kanıtların Toplanmasında Yasallık, Dürüstlük ve Total Ceza Adaleti, YD, Ocak 1987, C. 3, S. 2, s. 51.

¹³³ Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde savcı tarafından keşif yapılabilmesi CMK m. 83’e göre mümkündür.

¹³⁴ Delillerin gecikmesizin toplanmamış olması görevlilerin görevi kötüye kullanma ile suçlanmalarına sebep olabilir. Zira bu suçla kamusal görevlerin düzenli, etkili ve dürüst bir biçimde yerine getirilmesine ilişkin kamusal menfaat korunmaktadır. **Özbek ve diğerleri**, Özel Hükümler, s. 1004. Öte yandan, kamu görevlisinin görevini yaparken muhatabı olan kişilere zarar vermesinin ya da onlara haksız kazanç sağlanmasının önüne

Savcı tarafından şüphelinin aleyhine olduğu kadar lehine olan delillerin de dikkatle toplanması ve aynı zamanda şüphelinin haklarının da korunması gerekmektedir. Tüm deliller makul sürede toplandıktan sonra kararın verilmesi ve beraat etmesi muhtemel kişiler hakkında kamu davası açılmaması lekelenmeme hakkının da bir gereğidir¹³⁵. Bu itibarla hukuken önem ifade eden konuların araştırılması ve ispatlayıcı belgelerin ya da onaylı suretlerinin dosyaya eklenmesi, işin özelliğine göre, gerekli tespit ve araştırmaların yapılması ve böylece soruşturma dosyasının mahkemeye eksiksiz bir şekilde

geçilmesi bu suçla ikinci derecede bireyin de korunduğu söylenmektedir. Bkz. **Tezcan/Erdem/Önok**, Ceza Özel Hukuku, 792-801. Bangalor Yargı Etiği İlkeleri ve Cumhuriyet Savcıları için Budapeşte kurallarından da aynı sonuca ulaşılmaktadır. Bkz. **Gültekin**, Özkan, Öğretide ve Uygulamada İddianame ve İddianamenin İadesi, Ankara 2011, s. 40. Nitekim Diyarbakır'ın Lice ilçesin bağlı Şenlik Köyü'nün Xambas mezrasında 28 Eylül 2009 tarihinde meydana gelen patlama sonucu yaşamını yitiren 12 yaşındaki Ceylan Önkol'un ölüm nedeniyle ilgili "Görevini kötüye kullanmak" suçlamasıyla soruşturma açılmıştır. Ancak şüpheliler hakkında Lice Cumhuriyet Savcılığı tarafından takipsizlik kararı verilmiştir. Davayı takip eden avukatın savunmasına göre, olayın gerçekleşmesinden hemen sonra savcı ve güvenlik görevlilerinin olay yerine gitmemesi nedeniyle aile bireyleri Ceylan'ın parçalarını kendileri toplayıp savcıya götürmüşlerdir. Olayın üzerinden 4 yıl kadar bir süre geçmiş olmasına rağmen sorumlular halen bulunmamıştır. Soruşturmanın zamanaşımına uğraması ya da takipsizlik kararı çıkması olasıdır. Bu gerekçelere dayanarak etkili soruşturma yürütülmediğinden genel soruşturma dosyası Mayıs 2012'de AİHM'e taşınmıştır. Bkz. <http://www.bianet.org/bianet/insan-haklari/145641-ceylan-onkol-sorusturmasina-takipsizlik>, (E.T: 10.05.2013). AİHM, kamu görevlilerine ilişkin yargılamaların zaman aşımına tabi olmamasının ya da af konusu yapılmamasının etkin başvuru bağlamında azamî öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin, AİHM, 2004, Yaman/Türkiye İşkenceye Karşı Komite raporunda "işkence suçlarına ilişkin zaman aşımı süresini sürdürmesinden kaygı duyduğunu" açıklamıştır. 2013 TBB İnsan Hakları Raporunda da belirtildiği üzere, "4. Yargı Paketi adı verilen torba yasal düzenleme ile işkence suçunun (TCK m. 94) zamanaşımı kapsamı dışına çıkarılmış olması olumlu olmakla birlikte (6459 Sayılı Kanun m. 9); işkence maddesinin uygulamadaki, neredeyse 'kadük' durumu karşısında yeni düzenlemenin caydırıcılığı da tartışılır hale gelmektedir. Bu nedenle kolluk tarafından uygulanan şiddetin, adli makamlarca işkence olarak tanımlanmasında yaşanan sıkıntılar, salt işkencenin değil, yukarıda ikame amaçlı olarak kullanılan maddelerin de kapsama alınmasını gerektirmektedir". Bkz. TBB İnsan Hakları Raporu (2013), s. 8, s. 145.

¹³⁵ **Kara**, s. 7.

gönderilmesi önem taşır¹³⁶. Savcı adli kolluk ile işbirliği halinde çalışarak, hukuka uygun delillere dayandıracağı iddianamesini hazırlamalıdır¹³⁷.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun 18.10.2011 tarihli genelgesinde de ayrıntılı olarak yer verildiği gibi (B.03.1.HSK.0.70.12.04-010.06.02-135-2011):

Soruşturmanın özüne ilişkin olan tüm raporların zamanında temini ve gecikme hâlinde kaybolacak bulguların titizlikle tespiti yoluna gidilmesi, yaralamalı olaylarda yaralanan kişilerin geçici raporları ile yetinilmeyip, uzlaşma işleminden, kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar verilmesinden veya iddianame düzenlenmesinden önce kesin raporlarının usul ve kanun hükümleri dairesinde temin edilmesi, bu raporların tam ve gerekçeli olmasına, 5237 sayılı Kanununun 86, 87 ve 89 uncu maddelerinde belirtilen hususlara yer verilmesine ve <http://www.adlitabiplik.saglik.gov.tr> internet sayfasında yer alan “Yeni Türk Ceza Kanununda Tanımlanan Yaralama Suçlarının Adli Tıp Açısından Değerlendirilmesi ve Adli Rapor Tanzimi İçin Rehber”de geçen açıklamalara uygun olup olmadığına dikkat edilmesi gerekir¹³⁸.

¹³⁶ Delillerin, özellikle de yurt dışında bulunan delillerin usulünce toplanabilmesi bakımından “Türkiye Başsavcılığı” kurulmasının önemli faydası olacaktır. Bu, soruşturmanın aynı zamanda bağımsız ve gizli olarak yürütülmesine de yardımcı olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti Başsavcılığı aracılığıyla, yerel Cumhuriyet savcılarını soruşturmaya ilgili bilgi ve belgeleri toplayabilirler. Türkiye Cumhuriyeti Başsavcılığı’nda da belli suçların soruşturmalarıyla ilgili bir arşiv oluşur. Bu arşivde bulunan soruşturma yöntemleriyle ilgili olarak diğer savcılar da bilgilendirilirler. Bkz. Çınar, TBB Yayınları, s. 328.

¹³⁷ Öztürk ve diğerleri, s. 146. “...Zimmet suçunda; müştekinin iddialarıyla ilgili alınan bilirkişi raporunun yetersiz olduğu gibi, şüphelilerin ifadelerinin de alınmadığı, müştekinin şikâyetçi olduğu ve soruşturma dosyasıyla birleştirilmesine karar verilen soruşturma dosyasındaki görevi kötüye kullanma, dolandırıcılık ve zimmet iddialarıyla şüpheliler hakkında herhangi bir soruşturma yapılmadığı anlaşılmaktadır. İtirazın kabul edilmesi gerekir...” 5. CD, 2012/2750, 2012/11049, www.kazanci.com, (E.T: 20.05.2013).

¹³⁸ “...maktulün "kompanse (sınır denge) durumundaki kalbinin yükünü artırarak dekmpace (yetmez) hale getirip getirmeyeceği" Adli Tıp Kurumu Genel Kurulu'ndan alınacak yeni bir raporla açıklığa kavuşturulmadan, eksik soruşturma ile hüküm tesisi yasaya aykırıdır. Y. 1. CD, 1991/2310, 1991/2539, 30.10.1991, www.kazanci.com, (E.T: 20.05.2013); “...Mağdurun bileğindeki yaranın hangi aletle meydana geldiği ve kim tarafından yapıldığı belirlenmeden verilen karar eksik soruşturmaya dayandığından bozulmalıdır...”. YCGK 1998/1-52, 1998/107, 24.03.1998. www.kazanci.com, (E.T: 20.05.2013).

Sağlık hizmeti verenlerin mesleki uygulamaları esnasında meydana geldiği iddia olunan ve sağlık meslekleri mensupları hakkında açılan davalarda bilirkişi olarak tıbbi görüşüne başvurulmuş Yüksek Sağlık Şurasının diğer fonksiyonlarını yerine getirebilmesi, adli dosyalardaki gecikmelerin ve hastalar ile meslek mensuplarının haklarının ihlâlinin önlenmesi bakımından öncelikle Adli Tıp Kurumu veya diğer uzman kurum ve kişilerden rapor alınması, alınan raporlar arasında çelişki olması ve olayın aydınlatılmaması hâlinde Yüksek Sağlık Şurasından görüş alınması gerekir.

Yargıya hız kazandırmak amacıyla soruşturma evrakında birleştirme, ayırma, görevsizlik ve yetkisizlik işlemleri ve buna ilişkin kararlarda hukuki gerekliliğinin ortaya konulması¹³⁹, bu yolla evrakın sürüncemede bırakılmaması, yetkisizlik kararı verilmeden önce gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde kaybolması muhtemel ve gerekli diğer delillerin toplanması,

Suç eşyası işlemleri ile ilgili olarak;

- Soruşturma evrakı arasında yer alan kıymetli evrak ya da suç konusu teşkil eden belgelerin ve eşyaların dosya arasında bırakılmayıp, Suç Eşyası Yönetmeliği hükümleri uyarınca derhâl makbuz düzenlenmesi suretiyle emanet memurluğuna teslim edilmesi,

- Suç Eşyası Yönetmeliği'ndeki suç eşyası tanımı nazara alınarak bu kapsamda yer alanların mutlaka emanette muhafazasına özen gösterilmesi, ayrıca buna ilişkin davaların takibi ile sonucuna göre bu nevi eşyanın tasfiyesi hükümlerinin yerine getirilmesi, tanıma göre suç eşyasından sayılmayanların emanete alınmaması,

- Soruşturma veya kovuşturmanın bitmesinden sonra ilgisine iade edilecek belgelerin imha edilmemesi,

- Şüpheli, sanık ve üçüncü kişilere ait el konulmuş eşyanın soruşturma ve kovuşturma bakımından muhafazasına gerek kalmaması ya da müsaade-reye tabi tutulmayacağına anlaşılması hâlinde re'sen veya istem üzerine geri verilmesine karar verilmesi,

- Soruşturma ve yargılamanın sürecini ve suç vasfını etkileyeceği cihetle emanete alınan eşyaların delil olma özelliğini kaybetmemesi bakı-

¹³⁹ Y. 10. CD, 2011/22487, 2012/896, 10.02.2012; Y. 8. CD, 25.04.2013, 2013/4918, 2013/13280, www.kazanci.com. (E.T: 20.05.2013).

mından belirlenen kriterler doğrultusunda usulüne uygun bir şekilde muhafaza edilmesi gereklidir.

Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin (SEGBİS) uygulanmasına imkân sağlanan yerlerde bu sistemin etkin olarak kullanılması da delil elde edilmesi bakımından önem taşımaktadır.

Kara, deniz, hava ve demiryolu ulaşım araçlarının karıştığı kazalardan dolayı kaza yerinin merkeze olan mesafesine göre Cumhuriyet savcısının olay yerine ulaşınca kadar ulaşımın aksatılmaması ve kişilerin mağdur edilmemesi bakımından;

- Bu kazalara derhâl el konularak, tüm delillerin usulüne uygun ve eksiksiz bir şekilde toplanması,

- Olay yerinin ve araçların ayrıntılı fotoğraflarının çektilererek görüntü kayıtlarının aldırılması ile gerektiğinde kazaya karışan araçların tüm teknik özelliklerinin tespit ettirilmesi ve bu konuda bilirkişi incelemesinin yaptırılması suretiyle hiçbir delilin kaybolmasına fırsat verilmemesi,

- Soruşturmanın ulaşımın gecikmesine sebep olmayacak şekilde azami süratle yapılması,

Özellikle kimi suç örgütleri tarafından organize edilen ve kanuna aykırı olarak düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında, kamuya ya da özel kişi ve kuruluşlara ait bina, araç ve mallara zarar verilmesi sebebiyle, 06.10.1983 tarihli ve 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun uygulanmasıyla ilgili olarak suç teşkil eden bu eylemlerin soruşturulmasında; mülki amirlik ve kolluk birimleri ile koordinasyon sağlanarak, suçun unsurları ile şüphelilerinin konumlarının soruşturmanın amacına uygun bir şekilde belirlenmesi, delillerin gecikmeksizin toplanması, soruşturmanın konusu olan toplantı ya da gösteri yürüyüşünün görüntü kayıtlarının alınmasının sağlanması gerekir.

Orman yangınlarına ilişkin soruşturmanın suç faillerinin ortaya çıkarılması ve takipsiz kalmamaları için bizzat Cumhuriyet başsavcılarını ya da görevlendirecekleri Cumhuriyet savcılarını tarafından yapılması,

Faili meçhul olay ve cinayetlerin soruşturulmasında;

- Olayların aydınlatılması ve faillerinin bulunup yakalanması için kolluk kuvvetleriyle çalışmaların aralıksız sürdürülerek gerekli koordinasyonun sağlanması,

- Olay yerinde delil olabilecek tüm belge ve bulguların tespit edilmesi ile koruma altına alınması,

- Diğer soruşturmalarda ele geçirilen ve tetkike gönderilen silah, mermi, mermi çekirdeği veya mukayese kovanlarının, faili meçhul olaylarla irtibatlı olup olmadıklarının tespiti amacıyla kriminal laboratuvarlarla yapılacak yazışmalarda, anılan eşyaların mühürlü, ambalajlı ve usulüne uygun olarak bağlanıp, inceleme konusunun nelerden ibaret olduğunun talep yazısında açıkça belirtilmesi, elde edilen silah ve mermilerle ilgili olarak; ele geçirildikleri yer, olay ve olay tarihi gibi bilgiler de ayrıntısıyla yazılarak, varsa öncelikle şüpheli olay ya da olayların belirtilmesi, yoksa faili meçhul olaylarla bağlantısının araştırılmasının istenmesi, olay yerinden elde edilen silah ve kovanların güvenlik kuvvetlerine veya teröristlere ait olduğunun belli olması hâlinde, incelemeye gönderilirken bu hususun da ayrıca müzekkereye kaydedilmesi,

- Cesedin kimliğinin tespit edilememesi hâlinde ölüye ait seçilebilir ve kimliğinin tespitine imkân verecek şekilde fotoğrafları da eklenmek suretiyle diğer ağır ceza Cumhuriyet başsavcılıklarına talimat yazılması,

- Hüviyeti tespit edilemeyen (sahibi bulunmayan) cesetlerin, otopsi yapıldıktan sonra hemen defnedilmeyerek Adli Tıp Kurumu Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nin 10. maddesinin (c) bendinde öngörülen on beş günlük bekleme süresince, Adli Tıp Kurumu teşkilatı olmayan yerlerde mahalli imkânlar çerçevesinde muhafaza edilerek, çekilen fotoğrafı ve belirlenen eşkâli ile mevcut diğer bilgilerin, Basın İlân Kurumu veya mahalli iletişim araçlarından yararlanılarak kamuoyuna duyurulması suretiyle ölü sahiplerinin aranması, sahibi bulunamayan cesetlerin, arandığında kolayca bulunacak mezarlara defnedilmesi için belediyelere teslim edilmesi ile defin yeri krokisinin soruşturma dosyasına konulması,

- Yeterli delil ve emarelerin bulunup bulunmamasına bakılmaksızın, kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmeyerek, suçun ya da faillerinin tespiti ve bulunması için zamanaşımına kadar aranmalarının sürdürülmesi,

- Evrakın öncelikle UYAP ortamında soruşturmaya kaydedilmesi, bu tür evrakın diğer soruşturma evrakından farklı olmadığı göz önünde bulundurulmak suretiyle sürüncemede bırakılmaması veya kolluğun kontrolüne terk edilmemesi, dosyaların yıl ve sayı sırasına konularak üzerlerine ve UYAP'a zamanaşımına uğrayacakları tarihin kaydedilmesi, o tarihe kadar uygun aralıklarla kolluğa yazı yazılarak ve daha önce yazılan yazıdan bu zamana kadar yapılan işlemlerin neler olduğunun da bildirilmesi istenilerek olayın aydınlatılmasına çalışılması,

- Soruşturma evrakının ilgili Cumhuriyet savcısı tarafından sık sık gözden geçirilmesi, ancak sadece soruşturma evrakının en üstündeki müzekereye cevap verilmiş olup olmadığı ile yetinilmeyerek içeriği itibarıyla başkaca eksik kalmış bir husus varsa onun da tamamlanması için gerekli yazının yazılması, sonucunun uygun aralıklarla takip edilmesi,

- Parmak izi teşhislerinin, farklı veri tabanlarına sahip Emniyet Genel Müdürlüğü AFİS (Automatic Finger Tip Identification System) ve Jandarma Genel Komutanlığı OPTES (Otomatik Parmak İzi Teşhis Sistemi) sistemlerinin her ikisi birlikte sorgulanmak suretiyle yapılarak soruşturmaların eksik bırakılmaması,

- Ölen kişinin kimliğinin tespit edilebilmesi, mümkün olması durumunda elde edilecek bilgilerden suç fail ya da faillerinin bulunabilmesine yardımcı olması bakımından; Cumhuriyet Başsavcılığı'nın talebi üzerine, Adli Tıp Kurumu Başkanlığı Morg İhtisas Dairesi Başkanlığınca yeniden yüzlendirme işlemi sonucu elde edilen resimlerin, ulusal basın aracılığıyla yayımlanabileceğinin değerlendirilmesi,

- Soruşturmaların bizzat Cumhuriyet savcıları tarafından yerine getirilmesi gerekir. Bu hususta sarf edilecek olan çaba ve gayret, performans ve başarı bildirim formları ile terfide dikkate alınabilecektir¹⁴⁰.

8. Kalem Hizmetlerine Özen Gösterilmesi

Soruşturmaların başından itibaren kalem hizmetlerinin titizlikle ele alınarak usulüne uygun bir şekilde UYAP üzerinden yürütülmesi, soruşturmalara ilişkin tüm veri girişinin ve bu verilerde meydana gelen değişikliklere

¹⁴⁰ <http://www.hsyk.gov.tr/Mevzuat/Genelgeler/GENELGELER/10.pdf> , (E.T: 15.05.2013).

ilişkin kayıtların zamanında, doğru ve eksiksiz biçimde yapılması, bu konuda herhangi bir hak kaybına neden olunmaması, soruşturmanın etkinliği açısından önemlidir¹⁴¹. Herhangi bir şekilde soruşturma organlarına ulaşan ihbar veya şikâyetlerin zaman geçirilmeksizin kaydının yapılması, kolluğa kayıtsız evrak gönderilmemesi, kolluk birimleriyle işbirliği sağlanarak, soruşturma süreciyle ilgili her türlü veri ve evrak alışverişinin elektronik ortam üzerinden gerçekleştirilmesi, soruşturmada etkinliğin tesisi için gerekli olan diğer hususlardır.

9. Soruşturmanın İcrası

Soruşturma evrakının işlemsiz bırakılmaması da soruşturmalarda etkinliğin sağlanması ve bunun devamı bakımından önemlidir. UYAP üzerinden düzenli aralıklarla rapor alınması bu noktada önemlidir. Önceki yıllara ait soruşturma evrakının zamanaşımına uğramadan takip edilerek sonuçlandırılması, zamanaşımı sürelerinin hesaplanmasında hatadan kaçınılması, bütün gayretlere rağmen zamanaşımına uğrayan evrakın elde tutulmayıp sonuca bağlanması gerekir. Soruşturma evrakı, ilgili Cumhuriyet savcısı tarafından sık sık incelemenden geçirilmelidir. Cumhuriyet savcıları ellerindeki soruşturmaları tamamlamaya ve azaltmaya çalışmalıdırlar. Bu konuda AİHM'nin 9 Nisan 2013 tarihli Mehmet Şentürk ve Bekir Şentürk/Türkiye kararından bahsedilmelidir. Kararda, yargılama süresinin olanaklar elverdiğince hızlı olması ve lüzumsuz gecikmelerin söz konusu olmaması gerektiğine dikkat çekilerek, tıbbî personele karşı yürütülen kovuşturmaların zamanaşımı nedeniyle sonlandırılması eleştirilmiş ve somut olayda, Sözleşme'nin 2. maddesinin usul yönünden ihlâl edilmiş olduğu sonucuna varılmıştır¹⁴².

Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararla sonuçlanan dosya ile ilgili itiraz işlemlerinin ve sonuçlarının mutlaka evraka eklenmesi, itiraz sonucu dosyanın yeniden ele alınmasına karar verilmiş ise soruşturma kaydının

¹⁴¹ Mevzuatımıza 3. Yargı Paketi (6352 Sayılı Kanun m. 95, 02.07.2012) ile eklenen CMK m. 38/A ile her türlü ceza muhakemesi işleminde UYAP (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi) kullanılması öngörülerek yargı hizmetlerinde etkinliğin sağlanması amaçlanmıştır.

¹⁴² AİHM 2. Daire, Başvuru No: 13423/09. Bkz. <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/mehmetsenturk.pdf>, (E.T: 25.05.2013).

yapılarak dosyanın işlemsiz bırakılmaması, soruşturmalar sırasında özel hayatın gizliliğine ilişkin usul kurallarına uyulması gerekir.

Ceza mahkemelerinin yargı çevresinde yer alan Cumhuriyet Başsavcılıklarına gönderilen fezlekedede herhangi bir eksiklik görülmesi hâlinde bu eksikliğin;

- Ağır Ceza Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından tamamlanabilecek nitelikte ise bizzat giderilmesinin, ancak mülhakat Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından giderilebilecek bir husus olması hâlinde evrakın iade edilmeyip talimat yoluyla ikmal edilmesi,

- 5235 Sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 21. maddesinin ikinci fıkrasında geçen "ivedi ve zorunlu işler" kavramının her somut olayın kendine özgü koşulları içerisinde suçu niteleme yetkisi çerçevesinde ağır ceza mahkemesi ile özel kanunlarla kurulan diğer ceza mahkemelerinin yargı çevresinde yer alan Cumhuriyet Başsavcılıkları ile mülhakat Cumhuriyet Başsavcılıkları arasında değerlendirilmesi¹⁴³,

- "İvedi ve zorunlu işler" tamamlanmadan düşünce yazısına bağlı olarak soruşturma evrakının ağır ceza mahkemesi veya özel kanunlarla kurulan diğer ceza mahkemelerinin yargı çevresinde yer alan Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesi durumunda söz konusu soruşturma evrakının bu işlemler tamamlanmak üzere mülhakat Cumhuriyet Başsavcılığı'na iade edilmesi, soruşturma evresi sonunda bir kısım şüpheliler hakkında iddianame ya da kovuşturmaya yer olmadığına dair kararlar muktezaya bağlanıp bir kısım suç faillerinin tespit edilemediği hâllerde, kayıtlarının kapatılmasından önce faili meçhul kalan hususların eski soruşturma dosyası üzerinden takip

¹⁴³ Yetki uyuşmazlıklarının çözümü konusunda kurulması önerilen Türkiye Cumhuriyeti Başsavcılığı'nın görevli olması gerektiği konusunda bkz. **Ok**, Nuri, "Bir Adli Organ Olarak Savcılık", Sempozyum, TBB Yayınları: 110, İHAUM Dizisi: 6, Ankara, Ekim 2006, s. 15. Türkiye Cumhuriyeti Başsavcılığı'nın kurulması gerektiği yönünde ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. **Çınar**, Ali Rıza, Türkiye Başsavcılığı Neden Kurulmalı? Global Hukuk Eğitimi Programları Direktörlüğü Yayın No: 4, Adil Yargılanma Hakkı, İstanbul 2004, s. 73-82. Aynı görüşte, **Öztürk**, TBB Yayınları, s. 158, **Tezcan**, TBB Yayınları, s. 306. Bu konuda Anayasa'ya konulacak hüküm önerisi konusunda bkz. **Kanadoğlu**, Sabih, "Bir Adli Organ Olarak Savcılık", Sempozyum, TBB Yayınları: 110, İHAUM Dizisi: 6, Ankara, Ekim 2006, s. 163 vd.

edilmesi, faili belli olan suçların ise ayrılarak yeni soruşturma dosyası üzerinden takibi, ayrıca mahkemelerce asıl failin araştırılması için evrakın iade edilmesi hâlinde ise UYAP'a yeniden kaydının yapılması suretiyle işlemlerin sürdürülmesi, varsa bağlantılı eski dosyası ile birleştirilmesi, böylece evrakın işlemsiz kalmamasının sağlanması, Cumhuriyet başsavcılıklarının yargı çevresi dışında yapılması gereken soruşturma işlemlerinde; istinabe konusu olayın yeterince açıklanmasından sonra uzlaşma, ön ödeme, imza ve yazı örnekleri ile kesin raporların alınması gibi yapılması istenilen soruşturma işlemlerinin maddeler hâlinde, ayrıntılı ve açık bir şekilde yazılması, gerekli görülen evrakın zorunlu durumlar haricinde (film, grafi vs.) UYAP'ta bulunan örneğinin eklenmesi gerekmektedir¹⁴⁴.

10. Önödeme ve Uzlaşmaya İlişkin Hükümler

Önödemeye ve uzlaşmaya tâbi suçlarda ilgili mevzuat hükümlerine riayet edilmesi gerekir (CMK m. 253). Soruşturma konusu suçun, uzlaşmaya tâbi olması ve işlendiği hususunda yeterli şüphenin bulunması hâlinde; şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifi yapılabileceğinden, öncelikle bu hususun kesin olarak tespit edildikten sonra teklifin yapılması uygun olur. Uzlaşma kurumuna işlerlik kazandırılması bakımından bu işlemlerin adliyelerde kurulacak olan uzlaştırma bürolarında ve görevlendirilecek Cumhuriyet savcılarının gözetiminde eğitim almış uzlaştırıcılar aracılığı ile gerçekleştirilmesi, Cumhuriyet savcılarının kanunen tanınan uzlaşma teklifinin adli kolluk görevlilerine de yaptırılabilme yetkisinin istisnai olarak kullanılması gerekir (CMK m. 253/4). Ayrıca, CMK m. 174/1-c'de, önödemeye veya uzlaşmaya tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde, önödeme veya uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenen iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığı'na iadesine karar verileceğinin düzenlenmiş olduğunu da önemle hatırlatmak gerekir.

11. Gözaltı Süreleri ve Tutuklu İşler

Gözaltı süresinin çok iyi değerlendirilmesi, gözaltının şahsı cezalandırmak veya ikrarını elde etmek için değil, gerekli delilleri bulmak ve bu delillerin karartılmasını önlemek amacıyla yönelik olduğunun unutulmaması

¹⁴⁴ <http://www.hsyk.gov.tr/Mevzuat/Genelgeler/GENELGELER/10.pdf> , (E.T: 15.05.2013).

gerekir. Gözaltı kayıtlarının, kişinin ne zaman ve nerede gözaltına alındığına ilişkin bilgileri içermesi ve düzgün bir şekilde tutulması, kişilerin salıverildikten sonra kaybolma riskine karşı resmî makamların etkin tedbirler alması, gözaltına alınan kişiyle ilgili olarak daha sonra kaybolma ve gözaltında iken kötü muameleye tâbi tutulduğu iddiası ileri sürüldüğünde başvuru sahibinin de katılabileceği etkili bir soruşturmanın yapılması zorunludur. Yukarıda ayrıntılı olarak belirtmiş olduğumuz gibi¹⁴⁵, AİHM'in bu konulara ilişkin olarak vermiş olduğu kararlarda vurgulanan ölçütlere titizlik gösterilmelidir.

Soruşturmalarda tutuklu işlere öncelikle bakılarak kanunda öngörülen azamî tutukluluk sürelerine titizlikle uyulması, tutukluluk halinin devam edip etmeyeceği hususunda gerekli incelemelerin, 5271 Sayılı Kanun'un 108. maddesi hükmü göz önünde bulundurularak kanunî süreler içinde gerçekleştirilmesi ve mağduriyetlere yol açılmaması gerekir¹⁴⁶. CMK m. 108'e göre, soruşturma evresinde şüphelinin tutukevinde bulunduğu süre içinde ve en geç otuzar günlük süreler itibarıyla tutukluluk halinin devamının gerekip gerekmediği hususunda, Cumhuriyet savcısının yazılı istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından 100. madde hükümleri göz önünde bulundurularak, "şüpheli veya müdafii dinlenilmek suretiyle"¹⁴⁷ karar verilir. Önemle hatır-

¹⁴⁵ Bkz. Başlık II, a ve b.

¹⁴⁶ CMK m. 103/1'e göre, "Cumhuriyet savcısı, şüphelinin adli kontrol altına alınarak serbest bırakılmasını sulh ceza hâkiminden isteyebilir. Hakkında tutuklama kararı verilmiş şüpheli ve müdafii de aynı istemde bulunabilirler". M. 103/2'de ise "Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı adli kontrol veya tutuklamanın artık gereksiz olduğu kanısına varacak olursa, şüpheliyi re'sen serbest bırakır. Kovuşturmaya yer olmadığı kararı verildiğinde şüpheli serbest kalır" hükmü yer almaktadır. CMK m. 105'e göre, "103 ve 104 üncü maddeler uyarınca yapılan istem üzerine, merciince Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık veya müdafinin görüşü alındıktan sonra, üç gün içinde istemin kabulüne, reddine veya adli kontrol uygulanmasına karar verilir. (Ek cümle: 11/4/2013-6459/m. 15) *Duruşma dışında bu karar verilirken Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık veya müdafinin görüşü alınmaz.* Bu kararlara itiraz edilebilir. Adil yargılamanın temel unsurlarından biri silahların eşitliği olduğuna göre, bu hüküm, iddia makamı olan savcı ile savunma makamı olan avukatı bu ilkeye uygun koşullara taşıma yönünde önemli bir düzenlemedir. Böylece usule ilişkin hata yapıldığına ilişkin AİHM başvurularının da önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

¹⁴⁷ Bu ibare, savunma hakkının korunması bakımından önem taşımakta olup, 11.04.2013 tarihli ve 6459 Sayılı Kanununun 16. maddesiyle eklenmiştir. Bu hükme göre, soruşturma evresinde tutukluluğun incelenmesi duruşmalı olarak yapılacaktır.

latmak gerekir ki, 4. Yargı Paketi ile (6459 Sayılı Kanun m. 17) 5271 Sayılı CMK'nın 141. maddesine eklenen hükümlerle, yakalama ve tutuklama işlemine karşı kanunda öngörülen başvuru imkânlarından yararlandırılmayan kişilerin tazminat isteyebilecek olmaları da koruma tedbirlerine karşı etkin başvuru imkânlarının yaratılması gerekliliğini karşılama yönünde önemli bir düzenlemedir¹⁴⁸. Bu değişiklik AİHS m. 13'ün amacına da uygun düşmektedir.

12. İddianame

Soruşturmanın en iyi şekilde yapılabilmesi ve tek celse kuralının uygulamaya konulabilmesi amacıyla 5271 Sayılı CMK'da yer verilen iddianamenin iadesi kurumu sayesinde, dosya olgunlaşmadan kamu davası açılmayacak¹⁴⁹, kovuşturma aşamasında, duruşmalar sırasında delil toplanması alışkanlığından büyük ölçüde uzaklaşılacaktır¹⁵⁰. Eksik soruşturmaya dayalı bir iddianame düzenlenmesi CMK'da iddianamenin iadesi kurumu ile engellenmeye çalışıldığından, Yargıtay'ın eksik soruşturmaya dayalı bozma kararlarının sayısının azalacağı söylenebilir¹⁵¹. Bu itibarla;

- İddianamenin düzenlenmesinde suçun nitelendirilmesine özen gösterilerek, soruşturmanın gereksiz yere uzamaması bakımından 5271 Sayılı Kanun'un 174. maddesinde düzenlenmiş olan iddianamenin iadesi sebepleri ile Yargıtay'ın bu konuda verdiği kararların göz önünde bulundurulması¹⁵²,

¹⁴⁸ 4. Yargı Paketi ile ayrıca CMK'nın 144. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi yürürlükten kaldırılmıştır. Bu değişiklikte, gözaltı ve tutukluluk süresi başka bir hükümlülüğünden indirilenler tazminat isteyemeyecek kişiler arasından çıkartılmıştır.

¹⁴⁹ Uygulamada ceza davalarında beraat kararlarının oldukça yüksek oluşu, davaların yeterince olgunlaşmadan ve soruşturma aşamasında yeterli delil toplanmadan basit şüpheler üzerine açıldığını göstermektedir. Bu durumu önlemek amacıyla Kanun, iddianamenin iadesi kurumunu kabul etmiştir. **Turhan**, s. 329.

¹⁵⁰ **Soyer-Güleç**, Muhakemenin Hızlandırılması, s. 2220.

¹⁵¹ **Şahinkaya**, s. 260.

¹⁵² Bu konuda bkz. **Gültekin**, s. 318 vd. Hâkimin savcı tarafından hazırlanan ve hukuka uygun olmayan iddianameyi reddedebilmesi gerekir. **Öztürk ve diğerleri**, s. 137. Örneğin bkz. Y. 2. CD, 2010/15596, 2010/16779, 26.05.2010; Y. 14. CD, 2012/2144, 2012/3596, 28.03.2012; Y. 4. CD, 2012/5915, 2012/10384, 03.05.2012; Y. 11. CD, 2011/12434, 2012/23875, 22.12.2011; Y. 15. CD, 2011/10013, 2011/417, 04.09.2011, www.kazanci.com, (E.T: 20.05.2013).

- 5271 Sayılı Kanun'un 174. maddesinde açıkça iddianamenin iadesi nedenleri arasında sayılmamış olsa bile, adil yargılanma ilkesinin ihlâl edilmemesi ve savunma hakkının kısıtlanmaması bakımından anılan Kanunun 247. maddesindeki istisnai hâller hariç olmak üzere şüpheli ya da şüphelilerin mümkün olduğunca ifadelerinin alınması¹⁵³,

- 5271 Sayılı Kanun'un 170. maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen hususlara yer verilip yüklenen suç oluşturulan olayların mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanması ve iddianamenin sonuç kısmında da, şüphelinin aleyhindeki hususların yanında lehine olan hususlara da yer verilmesi, işlenen suç dolayısıyla ilgili kanunda öngörülen ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangilerine hükmedilmesinin istendiği, suçun tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hâlinde ilgili tüzel kişi hakkında uygulanabilecek güvenlik tedbirlerinin açıkça belirtilmesi ve iddianamenin 5271 Sayılı Kanun'un 170. maddesinde belirtilen hususları içermemesi sebebiyle iadesine sebebiyet verilmemesi¹⁵⁴,

- İddianame ve kovuşturmaya yer olmadığına dair kararların bizzat yazılması,

- Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararlarda, olayın ve isnadın anlatılması ve hangi sebeple bu sonuca ulaşıldığının gerekçeleriyle belirtilmesi, kararın kimlere tebliğ edileceği, hangi dairelere gönderileceği ve bu işlemle ilgili olarak hangi kanun yolları ve mercilere başvurulabileceği ile

¹⁵³ Soruşturma evresinde şüphelinin ifadesine başvurulması son derece önemlidir. Böylece şüpheliye kendisini savunma hakkı sağlanmış olacağından iddianamede lehine olan hususlar da yer almış olacaktır. **Kunter/Yenisey/Nuhoğlu**, no. 1229. "...Çağrıya uymayan şüphelinin, ifadesinin alınabilmesi için Cumhuriyet Savcısının, 5271 sayılı Yasa'nın 162. maddesi gereğince Sulh Ceza Hâkiminden aynı Yasa'nın 146. maddesinde belirtilen zorla getirme kararı verilmesini veya anılan Yasa'nın 98/1 maddesine uygun olarak Sulh Ceza Hâkiminin yakalama emri düzenlemesini istemesi yasal bir uygulama olacaktır. İncelenen dosyada, 5271 sayılı Yasa'nın 250. maddesinde sayılan suçlardan birisini işlemeyen şüphelinin çağrıya karşın Cumhuriyet Savcılığına gelip ifade vermediği ve bu nedenle Sulh Ceza Hâkiminden zorla getirme kararı istendiği görülmektedir. Yasaya uygun isteğin, Sulh Ceza Hâkimi tarafından Cumhuriyet Savcısının bu konuda yetkisi bulunduğu bahisle reddedilmesi hukuka aykırıdır..." Y. 4. CD, 2006/7064, 2006/15110, 11.10.2006, www.kazanci.com, (E.T: 15.05.2013).

¹⁵⁴ Bu konuda bkz. **Şahin**, s. 119.

başvuru süresinin karar metninin sonunda mutlaka gösterilmesi, suçtan zarar gören ile önceden ifadesi alınmış veya sorguya çekilmiş şüpheliye kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın mutlaka tebliğ edilmesi ve tebligat sonucunun takip olunması, isnat edilen suçla ilgili eksiklikler giderilmeksizin ve ileri sürülen iddiaların tamamı karşılanmaksızın kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın verilmemesi gerekir.

Tüm bu gerekliliklerin önemi, CMK m. 172'ye 11.04.2013'te 6459 Sayılı Kanun ile eklenen 3. fıkra karşısında daha da belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır.

13. Müdafî Yardımı

5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda savunma hakkının korunmasına azamî ölçüde hassasiyet gösterilmiştir. CMK m. 149 ila 156 arasında müdafî yardımından yararlanma hakkına ilişkin hükümler ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır. Soruşturma evresinde şüphelilerin müdafî yardımından yararlandırılması adil bir soruşturma yürütülebilmesi bakımından vazgeçilmezdir. Bu itibarla, soruşturma evresinde şüphelinin seçtiği müdafî haber verilmesi, müdafî seçecek durumda olmadığı ve müdafî yardımından faydalanmak istediği takdirde de kendisine müdafî tayin edilmesinin sağlanması, şüpheli veya sanık on sekiz yaşını doldurmamış ya da sağır veya dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede malul ise ve bir müdafî de bulunmazsa, istemi aranmaksızın bir müdafî görevlendirilmesi, müdafîlerin; şüpheli ile görüşme ve ifade alma sürecinde onlara hukukî yardımda bulunma, dosya içeriğini inceleme ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alma haklarına ilişkin usul ve kanun hükümlerinin eksiksiz uygulanması, savunma hakkı bakımından olduğu kadar soruşturmada etkinliğin sağlanması bakımından da gereklidir¹⁵⁵.

14. Bilirkişilik Kurumu

Soruşturmaların hızlı, etkin ve güvenilir yürütülmesi açısından hayati bir öneme sahip olan bilirkişilik kurumunun sağlıklı bir şekilde işlemesi

¹⁵⁵ Brause, NJW 1992, 2865-2866. Alman CMK (StPO) prg. 140 ve 140/2'de de duruşma hazırlığı evresinde müdafî yardımı benzer şekilde düzenlenmiştir. Gubit, "der Anwalt als Strafverteidiger im Zwischenverfahren", JA 2007, 369.

zorunludur (CMK m. 62 vd)¹⁵⁶, Özellikle genel ve hukukî bilgi ile çözülmesi olanaklı konularda bilirkişi dinlenilmemesi, çözümü uzmanlık, özel veya teknik bilgi gerektiren hâllerde bilirkişi görevlendirilmesi (CMK m. 63)¹⁵⁷, bilirkişinin görüşüne başvurulmuş konu ile ilgili gerekli uzmanlık veya özel ve teknik bilgiye sahip olup olmadığı hususunun mutlak surette araştırılarak denetime olanak verecek biçimde belgelendirilmesi, bilirkişinin görevlendirilmesi sırasında “UYAP Bilirkişi Portalı”ndan bilirkişiye gönderilen dosya teslim ve yemin tutanağında, yapacağı işlerin ayrıntılı ve açık bir şekilde yazılı olarak kendisine bildirilmesi, bilirkişi seçiminde, bilirkişinin uhdesinde bulunan iş miktarı UYAP ortamında sorgulanabileceğinden bu hususun yerine getirilmek suretiyle dengeli ve orantılı biçimde görevlendirme yapılarak bilirkişilerin iş yoğunlukları sebebiyle kendilerine tevdi edilen dosyalara ilişkin raporlarını zamanında ve eksiksiz biçimde ibraz edememeleri gibi sakıncalara sebebiyet verilmemesi gerekir.

V. SORUŞTURMA EVRESİNİN CEZA MUHAKEMESİNDEKİ YERİ VE TAKİPSİZLİK KARARLARI

A. GENEL OLARAK

Soruşturma evresinde, failin suç sayılan belli bir fiili, kusurlu olarak işleyip işlemediği araştırılır. Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının temel görevi kamu davasının açılması için yeterli şüphe (CMK 170) bulunup bulunmadığının ortaya çıkartılmasıdır¹⁵⁸. Yapılan araştırmalar, şüphenin bu

¹⁵⁶ Bilirkişiliğin, uyumsuzlukların çözümündeki önemi konusunda bkz. **Şahin**, s. 56.

¹⁵⁷ “...Cumhuriyet savcısının kendisine yapılan şikâyet karşısında, soruşturma başlatıp, delilleri toplamak suretiyle sonucuna göre karar vermesi gerekirken, öncelikle soruşturmanın tam yapılması ile şüphelilerin tespit edilmesi gerektiği, hileli iflas iddiasına yönelik tüm iddia ve belgeler ile defterler üzerinde Ticaret İflas, İflas Hukuku alanında üç kişilik bilirkişi kurulu aracılığıyla bilirkişi raporunun aldırılabilmesi gibi müşteki tarafından ileri sürülen iddiaların kamu davasının açılmasını gerektirir nitelikte bulunması ile delillerin takdir ve değerlendirilmesinin mahkemesince yapılması gerektiği cihetle, 5271 sayılı kanununun 173/3. maddesi uyarınca deliller toplandıktan sonra bir karar verilmesi gerektiği gözetilmeksizin itirazın kabulü yerine yazılı şekilde reddine karar verilmesinde isabet görülmemiştir...” Y. 11. CD, 2006/4492, 2006/4469. www.kazanci.com, (E.T: 25.05.2013).

¹⁵⁸ “...2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa muhalefet, kişileri hürriyetinden yoksun kılma ve mala zarar verme suçlarında; dosya içerisinde yer alan fotoğ-

derece yoğun olduğunu ortaya koymazsa veya kovuşturma yapılmasına yer olmadığı anlaşılırsa, Cumhuriyet savcılığı tarafından kovuşturmaya yer olmadığına dair karar (CMK 174) verilir. Aksi halde ise, Cumhuriyet savcılığı bir iddianame düzenler (CMK 170). Ancak, Cumhuriyet savcısının düzenlediği iddianame ile henüz kamu davası açılmış olmaz: Türk Hukukunda, kamu davası, iddianamenin kabulü kararı ile (CMK 175) açılmaktadır¹⁵⁹.

Soruşturma evresi esasen savcı tarafından yürütülür. Savcı, re'sen araştırma ilkesi gereğince, suç işlendiği izlenimi veren hal varsa, kendiliğinden gerekli araştırmalara başlamaya mecburdur. Ortada, suç işlendiği izlenimini veren bir hal bulunması üzerine savcının bunu araştırmak için harekete geçmesi durumunda, soruşturma evresi başlamış olur. Soruşturma evresinin başlayabilmesi için, ihbar veya şikâyet üzerine veya kovuşturma makamlarının kendiliğinden, bir suç işlendiği izlenimi veren hali öğrenmeleri gerekir. Savcı, ihbar veya şikâyet dışında kendiliğinden, suç işlendiği izlenimi veren bir hal bulunduğunu öğrenirse, araştırma ve soruşturma böylece de başlatılır (CMK 160/1)¹⁶⁰. Soruşturmanın tamamlanmasının gerekip gerekmediğine savcılık karar verir. Bu karar denetime açıktır. Dolayısıyla savcı tarafından verilen takipsizlik kararının, itiraz üzerine kaldırılması mümkündür¹⁶¹.

---

raflarda adı geçen şüphelinin topluluğa köy meydanında hitap ettiği, yolun trafiğe açılması için olay yerine gelen Kaymakam ve ilçe jandarma komutanının toplulukla görüşmesi sırasında ön sırada yer aldığı ve görüşme yaptığı hususları dikkate alındığında, bu şüpheli hakkındaki delillerin kamu davasının açılmasını gerektirir nitelikte bulunduğu gibi, bu delillerin mahkemesince takdir ve değerlendirmesi gerektiği gözetilerek kamu davasının açılmasına karar verilmesi gerekir...". Y. 14. CD, 2012/20909, 2012/4004, 05.04.2012. www.kazanci.com, (E.T: 20.05.2012)

¹⁵⁹ **Feyzioğlu**, Metin, Ceza Muhakemesi Kanununa Göre İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler, CHD, Eylül 2006, S. 1, s. 35; **Feyzioğlu**, Metin, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler, TBBD, S. 62, Ocak-Şubat 2006, s. 39. Alman Hukukuna göre de, kovuşturma evresi yapılan araştırma faaliyeti sonunda şüphelerin yeterli olması durumunda başlayacaktır. **Haller/Conzen**, no.85-88; **Gorf**, in: BeckOK 170 (Hrsg. Graf), Edition: 16, 2013, Rn. 3.

¹⁶⁰ Y. 11. CD, 20.11.2009, E. 2009/1502, K. 2009/14472. www.kazanci.com, (E.T: 20.05.2012).

¹⁶¹ 1. CD, 24.09.2007, 7038/6758. Ancak Cumhuriyet Savcısının CMK m. 171/1'e daya narak verdiği takipsizlik kararının denetimi ise söz konusu değildir (CMK m. 173/5).

Soruşturma evresinin sonunda ya kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilir (CMK 172) veya Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen iddianamenin kabulü ile kamu davası açılır (CMK m. 170/2, m. 175)¹⁶². İddianamenin kabulü ile birlikte kovuşturma evresi başlar ve mahkeme asıl yetkili olur (CMK m. 175). Savcının ve sulh ceza hâkiminin karar verme yetkileri sona erer. Ancak savcının belirli işlemlere yönelik talepleri söz konusu olabilir.

B. KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARAR (TAKİPSİZLİK KARARI)

CMK m. 172/1'ye göre, "Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hâllerinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verir". Dolayısıyla kamu davası açılması için kanunda yeterli şüphe aranmaktadır¹⁶³.

Kovuşturmaya yer olmadığı kararı, niteliği itibarıyla adli ve idari bir işlem olup, aynı zamanda temel hak ve özgürlükleri yakından ilgilendirmektedir¹⁶⁴.

4. Yargı Paketi ile CMK m. 172'ye eklenen 3. fıkraya göre (11.04.2013-6459/m. 19), "Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın etkin soruşturma yapılmadan verildiğinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmesi üzerine, kararın kesinleşmesinden itibaren üç ay içinde talep edilmesi hâlinde, yeniden soruşturma açılır". Etkin soruşturma yapılmadığına ilişkin olarak ihlâl kararı verildiğinde daha önce sadece tazminat ödenmesi söz konusu iken, bu düzenleme ile ayrıca yeniden soruşturma açılmasına imkân tanınması olumlu bir gelişmedir. Zira AİHM, yukarıda ayrıntılı olarak değinmiş olduğumuz gibi, pek çok kararında, özel-

¹⁶² Bununla birlikte, soruşturma sonucunda ön ödeme uygulanmasına veya uzlaşmaya karar verilirse, soruşturma bu kurumlara dayalı olarak sona ermiş olacaktır. Ayrıca CMK m. 171/3'te düzenlenen kamu davasının açılmasının ertelenmesi yoluyla veyahut da CMK m. 171/1'e göre de soruşturmanın sona ermesi mümkündür. Bkz. **Öztürk ve diğerleri**, s. 602 vd.

¹⁶³ Y. 1. CD, 13.01.2010, 8224/3. www.kazanci.com (E.T: 15.05.2013)

¹⁶⁴ **Özbek ve diğerleri**, s. 507.

likle kötü muamele, işkence ve etkin soruşturma yokluğu nedeniyle Türk Mahkemeleri'nin aldıkları kararları usul yönünden hatalı bulmaktadır. Bununla birlikte, “üç ay içinde talep edilmesi” koşuluna yer verilmesi ile maddenin uygulama alanına zaman yönünden bir kısıtlama getirilmiştir. Bu sebeple 2010'da etkin soruşturma yürütülmediği gerekçesiyle ihlâl kararı verilen Hrant Dink¹⁶⁵ dosyası gibi tartışma yaratan daha pek çok dosya için bu hükümden yararlanma imkânı olamayacaktır. Öte yandan, yeniden soruşturma açılmasının talep koşuluna bağlanmış olması da eleştirilebilir. Bu durumda, örneğin, işkence görmüş olan kişinin başvurusunun bulunması zorunlu tutulmuş olacağından, işkence yasağının özelliği ile çelişen bir durum ortaya çıkacağı söylenebilir¹⁶⁶.

İsnat edilen suçla ilgili olarak bilinen deliller toplanmadan ve değerlendirilmeden kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmez¹⁶⁷. Ancak suçun niteliğine göre taraflarca gösterilen delillerin suçun kanıtlanması bakımından uygun olup olmadığının değerlendirilmesi konusunda, Cumhuriyet savcısının takdir yetkisi bulunmaktadır. Bu yetki, somut olayın özelliklerine uygun ve yerinde kullanılmış olması gerekir. Bu sebeple merci tarafından denetlenmesi de olanaklıdır¹⁶⁸.

Bunun dışında, iddia konusu fiilin tipik olmaması, olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması gibi nedenlerle suç teşkil etmediği veya yargılamaya engel olan bir ceza muhakemesi nedeninin bulunduğu durumlarda da savcılık tarafından verilecek karar kovuşturamama (takipsizlik) kararıdır¹⁶⁹.

¹⁶⁵ Bkz. <http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/7124-09.pdf>, (E.T. 15.06.2013).

¹⁶⁶ Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın benzer yöndeki eleştirileri için bkz. <http://www.bianet.org/bianet/siyaset/145110-yargi-paketi-beklentilerin-gerisinde> (E.T. 15.06.2013).

¹⁶⁷ Y. 11. Ceza Dairesi 22.12.2011 tarihli bir kararında eksik soruşturmaya dayalı bir kovuşturamama kararı verilmişse bu karara karşı başvuru kanun yolu merciinin bu kararı kaldırması ve soruşturmanın tamamlanmasını, daha sonra elde edilen tüm verilere dayalı olarak iddianame düzenlenip düzenlenmemesi hususunda değerlendirme yapılması olanağının sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. **Ünver/Hakeri**, 2. Cilt, 7. Baskı, s. 35.

¹⁶⁸ 4. CD, 14.10.2009, 22283/1633, www.kazanci.com.tr, (E.T: 20.05.2013).

¹⁶⁹ **Ünver/Hakeri**, 2. Cilt, 7. Baskı, s. 26.

CMK m. 173'ün uygulanabilmesi, kanuna uygun bir soruşturmanın gerçekleştirilmiş olmasına bağlıdır. Savcının kanun tarafından kendisine verilmiş olan soruşturma görevini gereği gibi yerine getirmemesi halinde, ortada kanuna uygun bir soruşturmanın bulunduğu da söz edilemez. Bu durumda 173/3'te yer verilen koşullar da oluşmayacaktır. Bu sebeple soruşturma yapılmasını sağlamak amacıyla itirazın kabulüne karar verilmelidir. Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın, gereği gibi yürütülmemiş olan bir soruşturmanın sonunda verildiği durumlarda, kararın kaldırılması kanuna uygun olacaktır¹⁷⁰. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da bu görüşü paylaşmaktadır. Cumhuriyet savcısı tarafından maddi gerçeğe ulaşılmasına yönelik olarak gereken delillerin toplanmadığı anlaşılıyorsa, soruşturma evresi tamamlanmamış sayılacağından¹⁷¹ bu evre Cumhuriyet savcısınca tamamlanmalıdır¹⁷². Bu durum, Cumhuriyet savcısının soruşturma evresinin asıl yetkilisi olmasının gereğidir¹⁷³. Ağır ceza mahkemesinin bu kararı üzerine Cumhuriyet savcısı, delil toplayacak ve soruşturma evresinin sonunda delilleri değerlendirerek kamu davasının açılmasına veya dava açılması için yeterli şüphenin bulunmaması ya da kovuşturma olanağının bulunmaması durumunda kovuşturmaya yer olmadığı, kamu davasının ertelenmesi veya CMK m. 171/1 uyarınca takipsizlik kararı verecektir¹⁷⁴. CMK m. 172/1

¹⁷⁰ Y. 4. CD, 14.11.2007, 9636/9375, www.kazanci.com.tr, (E.T: 20.05.2013).

¹⁷¹ Deliller kovuşturma evresinin sonunda karar verilmesini temin etmek için esasen soruşturma evresinde toplanır. **Şahin**, s. 47.

¹⁷² Y. 4. CD, 2012/4997, 2012/8779, 11.04.2012. "...Soruşturma evresinin tamamlanmadığı net biçimde tespit edilmekteyse, soruşturma evresi Cumhuriyet savcısınca tamamlanmalıdır. Aksinin kabulü halinde, soruşturma safhasının asıl yetkilisi olan Cumhuriyet savcısı varken istisnai yetkili olan sulh ceza hâkiminin soruşturmayı yapması sonucuna ulaşılır ki bu hukuka aykırıdır". Y. 4. CD, 2010/12163, 2011/25466, 28.12.2011. www.kazanci.com.tr, (E.T: 20.05.2013).

¹⁷³ **Ünver/Hakeri**, 1. Cilt, 8. Baskı, s. 259. CMK m. 163'e göre Sulh Ceza Hâkimi ancak suçüstü hali ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde C. Savcısına erişilemiyorsa veya olay genişliği itibarıyla C. Savcısının iş yükünü aşıyorsa soruşturma işlemlerini yapabilirse de bu hüküm, soruşturma evresinde esas yetkili kişinin savcı olması kuralını değiştirmeyecektir.

¹⁷⁴ **Ünver/Hakeri**, 2. Cilt, 7. Baskı, s. 34. Ceza muhakemesi şartına bağlı suçlarda, şartın gerçekleşme olanağı artık yoksa Cumhuriyet Savcısı kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verir (CMK 172/1). "Kamu yararı" bulunmadığı için, takipsizlik kararı verilmesi

uyarınca kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmesi durumunda, bu karar da m. 173 kapsamında itiraza konu olabilir¹⁷⁵.

C. AYNI FİİLDEN DOLAYI DAVA AÇILAMAMASI

Cumhuriyet savcısı tarafından verilen takipsizlik kararının, aynı fiilden dolayı kamu davasının açılmasını engelleyici bir etkisi vardır (CMK 172/2). Maddenin gerekçesine bakıldığında amaç, kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararların zamanaşımı süresince şüphelinin özgürlüğü bakımından tehdit oluşturmasının engellenmesidir. Ancak, yeni delil meydana çıkarsa, o zaman aynı fiilden dolayı kamu davası açılabilir. CMK m. 172/2'ye göre "Kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verildikten sonra yeni delil meydana çıkmadıkça, aynı fiilden dolayı kamu davası açılmaz". Bu durumda ancak önceki kovuşturmanın kararından sonra yeni delilin ortaya çıkması ve bu delilin aleyhe olması, diğer delillerle birlikte değerlendirildiğinde, suçun işlendiği hususunda kuvvetli şüphenin varlığını kabule yeterli olması durumunda kamu davası açılacaktır¹⁷⁶. Delilin yeni olması ve tek başına veya diğer delillerle desteklendiğinde suçun işlendiğini kuvvetle ispatlaması, dava

uygulanması yeni CMK'da şahsi dava kabul edilmediği için, artık söz konusu olmayacaktır. Cezanın ortadan kaldırılmasını gerektiren şahsi sebep olarak, etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsi cezasızlık sebebinin varlığı halinde, C. Savcısı kamu davasını açmayabilir (CMK 171). Bu gibi hallerde savcının verdiği karara itiraz edilemez (CMK 173/5). Bu hüküm, mağdurun lehine olmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. İtirazın kısıtlanması, takdir yetkisinin genişletilmesi mağdur hakları açısından sakıncalıdır. **Katoğlu**, Tuğrul, Mağdurun Korunması ve Mağdur Hakları, s. 700. Takdire dayalı takipsizlik kararlarına karşı da itiraz hakkı tanınması gerektiği konusunda ayrıca bkz. **Uğur**, s. 17. Koruma tedbirlerine ilişkin olanlar başta olmak üzere, soruşturma evresinde verilen kararlara karşı itiraz hakkı tanınmış olmasının yargı adaleti bakımından önemi konusunda bkz. **Bachmann**, 2416.

¹⁷⁵ YCGK, 4.12.2007, 2-247/257. Bkz. YKD, C. 36, S. 9, Eylül 2010, Yargıtay Yayınları, Ankara 2010, 1752 vd.

¹⁷⁶ "5271 sayılı CMK'nın 173/6. maddesi uyarınca, kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara yönelik itirazın reddedilmesi halinde; Cumhuriyet Savcısının, yeni delil varlığı nedeniyle kamu davası açabilmesinin, önceden verilen dilekçe hakkında karar vermiş olan ağır ceza mahkemesinin bu hususta karar vermesine bağlı tutulduğu gözetilmezdir..." Y. 6. CD, 2011/18820, 2012/529, 18.01.2012. www.kazanci.com, (E.T: 20.05.2013). Aynı yönde, 2012/7306, 2012/4994, 01.03.2012, www.kazanci.com, (E.T: 20.05.2013).

açmaya yetecek güçte veya kovuşturamama kararının nedenini ortadan kaldırmak yanında, ayrıca davanın da açılmasına yetecek kuvvette, suç şüphesini kuvvetlendirici nitelikte, sayıda veya özellikte olması aranmalıdır. Hükmün konuluş amacı bu şekilde anlaşılmasını gerekli kılmaktadır¹⁷⁷.

Yeni delil, sonradan elde edilen delildir. Kovuşturamama kararı verilirken dosyada bulunmayan veya bulunup da değerlendirmeye alınmamış olan delilin yeni delil olduğu kabul edilmektedir. Kovuşturamama kararından önce mevcut olup da ele geçirilememiş olan delil de yeni delildir¹⁷⁸. Yeni delilin varlığı, kovuşturamama kararının geri alınarak soruşturmaya devam edilmesine olanak tanır. Soruşturmanın sonunda yeniden kovuşturamama kararı verilebilir. Kovuşturmaya yer olmadığına ilişkin karar suçtan zarar gören ile önceden ifadesi alınmış veya sorguya çekilmiş olan şüpheliye bildirilir. Kararda itiraz hakkı, süresi ve mercii gösterilir (CMK m. 172/1). Kararın tebliğinden itibaren 15 gün içerisinde en yakın ağır ceza mahkemesine karara karşı itiraz edilebilmesi mümkündür¹⁷⁹.

D. KOVUŞTURMAMA KARARINA İTİRAZ (KOVUŞTURMA DAVASI)

Kovuşturamama kararlarına karşı itiraz kanun yolu öngörülmüştür. Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığına dair bir karar verirse, suçtan zarar gören, kararın kendisine tebliğinden itibaren on beş gün içinde bu kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesine en yakın ağır ceza mahkemesine itiraz edebilir¹⁸⁰. İtiraz dilekçesinde kamu davasının açılmasını gerektirebilecek olaylar ve deliller belirtilir (CMK 173/1). Niteliği itibarıyla, bir dava açıldığı için, bu yola, kovuşturma davası adı da verilmektedir¹⁸¹. Burada yargısal denetim söz konusudur¹⁸².

¹⁷⁷ Bu yönde bkz. **Ünver/Hakeri**, 2. Cilt, 7. Baskı, s. 30.

¹⁷⁸ Y. 11. CD, 14.6.2010, 16787/7000, www.kazanci.com, (E.T: 25.05.2013).

¹⁷⁹ Avukatla takip edilen işlerde avukata tebligat asıldır (Tebliğat Kanunu m. 11).

¹⁸⁰ Y. 15. CD, 2012/2605, 2012/36243, 03.05.2012, www.kazanci.com, (E.T: 25.05.2013).

¹⁸¹ **Turhan**, s. 323.

¹⁸² CMK, CMUK m. 148/3'teki gibi, idari denetime yer vermiş değildir. Bununla birlikte uygulamada başsavcılar iddianame ve kovuşturmaya yer olmadığı kararlarını denetle-

Kovuşturma davasını açma yetkisi, “suçtan zarar gören” kişiye verilmiştir (CMK 173/1)¹⁸³. İtirazın süresinde yapılması, başvuru dilekçesinin kanunî usule uygun olması zorunludur¹⁸⁴.

Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmaması hususunda takdir yetkisini (CMK 171) kullandığı hallerde, kovuşturma davası açılmaz (CMK 173/5)¹⁸⁵.

CMK m. 173/3’e göre, mahkemenin kararının verebilmesi için soruşturmanın genişletilmesine gerek görmesi halinde bu hususu açıkça belirtmek suretiyle o yer sulh ceza hâkimini görevlendirebilir. Bu halde, soruşturmanın Cumhuriyet savcısına tamamlattırılması hukuka aykırı olacaktır. Soruşturmanın genişletilmesine gerek duyulması durumunda öncelikle eksik olan işlemler yaptırılıp, sonucuna göre itirazın kabulüne veya reddine karar verilmesi gerekir. Talebin kabulünden sonra takipsizlik kararı kaldırılmış olduğundan bu durumda sulh ceza hâkiminin görevlendirilmesi mümkün olmaz. Aksi yöndeki karar bozmayı gerektirir. Bununla birlikte, soruşturmada asıl yetkili savcı olduğundan, soruşturmanın savcı tarafından eksik yapılması halinde, soruşturmanın istisnâ yetkili olan sulh ceza hâkimi tarafından yapılması kanunun amacına ve sistematığına aykırıdır¹⁸⁶.

E. İTİRAZ ÜZERİNE VERİLECEK KARARLAR

İtiraz mercii istemi yerinde bulursa, savcı iddianame düzenleyerek mahkemeye verir (CMK m. 173/4). Bu karar kesindir. CMK m. 172 uyarınca

---

mektedirler. Ancak hiyerarşik yapı içinde (Bkz. **Keyman**, s. 191) üst savcının kovuşturmaya yer olmadığı kararını denetlemesinin mümkün olduğu kabul edilmektedir.

¹⁸³ Y. 9. CD, 01.05.2006, 711/2497.

¹⁸⁴ Y. 4. CD, 28.05.2008, 1329/11229. “...Ceza muhakemesi hukukunda da bu hak ancak suçtan zarar görene tanınmış olup, somut olay bakımından Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı’nın anılan kovuşturmaya yer olmadığına ilişkin kararına karşı itiraz yetkisi ancak suçtan zarar gören Maliye Bakanlığı’na ait olup, bu yetkililerin anılan yönde başvuruda bulunmamış olmaları kendi sorumluluklarını gerektirir...” Y. 1. CD, 2009/16787, 2010/7000, 14.06.2010. www.kazanci.com, (E.T: 25.05.2013). Ayrıca bkz. Y. 1. CD, 2010/2769, 2010/12824, 14.07.2010.

¹⁸⁵ Burada muhakeme menfaatinin suçtan zarar görene tercih edildiği konusunda bkz. **Katoğlu**, s. 698.

¹⁸⁶ **Ünver/Hakeri**, 2. Cilt, 7. Baskı, s. 34.

verilen takipsizlik kararı yerinde ise itiraz reddedilir. Bu durumda dosya savcıya gönderilir. İtirazın reddine dair karar, itiraz edene ve şüpheliye bildirilir. Bu karar da kesindir. Savcı bu durumda yeni delil olsa bile aynı konuda kendiliğinden dava açamaz. Bunun için CMK m. 173/6 gereğince, önceden verilen dilekçe hakkında karar vermiş olan ağır ceza mahkemesinin kararı gereklidir. Savcılığın verdiği kararın gerekçesinin tatmin edici olmaması, savcılığın gerekli araştırmayı yapmadan takipsizlik kararı vermiş olması durumunda, kararın kaldırılması ve soruşturmanın tamamlanması için Cumhuriyet Başsavcılığı'na iadesi gerekir. Takipsizlik kararına itirazın değerlendirilmesi için soruşturmanın genişletilmesi gerekli görülürse, o yer Sulh Ceza Hâkimi görevlendirilebilir.

F. BAŞSAVCIYA BAŞVURU

Başsavcıya başvuru idari bir yoldur. Kovuşturamama kararının kaldırılması için ilgililerin, kovuşturamama kararını veren savcının nezdinde görev yaptığı başsavcılığa idari itirazda bulunma hakkı vardır. Bu itiraz süreye bağlı değildir. Takipsizlik kararı ile arasında öncelik-sonralık veya üstünlük ilişkisi yoktur.

SONUÇ

Adli merciler tarafından soruşturmaların hızlı ve etkin bir biçimde yapılması, adil yargılanma hakkı ve diğer evrensel hakların korunması, şüphelilerin bağımsız mahkemeler önüne çıkarılması ve yapılacak kovuşturmalar sonunda ceza adaletinin gerçekleştirilmesi, çağdaş bir hukuk devleti için son derece önemlidir. Bu koşulların sağlanması, aynı zamanda suç işleme eğiliminde bulunanlar üzerinde caydırıcılık etkisi yaratılmasına da yardımcı olur. Soruşturma sürecinde insan hakları ihlallerinin önlenmesi, delillerin zamanında ve usulüne uygun olarak toplanması, kişi ve kurumların mağdur edilmemesi ve en önemlisi, toplumun yargıya olan güveninin tesisi için, Cumhuriyet savcılarının soruşturma işlemini titiz bir biçimde yürütmesi gerekir.

Cumhuriyet savcısının en temel görevlerinden biri, suç işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez, kamu davası açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen araştırmalara başlamak, şüphelinin hem

lehine, hem de aleyhine olan delilleri “eşit bir çaba göstererek” toplamak ve muhafaza altına almaktır. Ceza muhakemesinin amacı, her ne suretle olursa olsun maddi gerçeğe ulaşmak değildir. Esas amaç, maddi gerçeği, dürüstlük ilkesi ve hukuk devletinin gereklerine uygun bir süreç sonucunda ortaya çıkartmaktır. Bu amacın gerçekleştirilmesinde, şüphelinin haklarının korunması ve delil yasaklarına uyulması çok önemlidir. Faili meçhul olay ve cinayetlerin aydınlatılmaması, suç faillerinin yakalanamaması, öldürülenlerin kimliklerinin sağlıklı bir şekilde tespit edilmeden defnedilmeleri, soruşturmanın yürütülmesinde gerekli özenin gösterilmemesi, fail ya da failler belirlenmeden suçun zamanaşımına uğraması, soruşturmanın tam ve etkili yapılmaması gibi gerekçelerle devletler, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından tazminata mahkûm edilebilmektedir. Bu itibarla, soruşturmanın yürütülmesinde, soruşturma evrakının düzenlenmesi ve tamamlanmasında, mevzuat hükümlerine, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin içtihadında vurgulanan kurallara uyulmasına özen gösterilmelidir. Etkin bir soruşturmadan söz edilebilmesi için AİHM, soruşturmanın suça karışanlardan bağımsız ve resmî bir organ tarafından, başvuranların katılımı sağlanarak yürütülmesi, eksiksiz, titiz ve ivedi bir şekilde yapılması, kamu denetimine açık olması, ihlâlden sorumlu olanların belirlenmesi ve cezalandırılması konularında sonuca götürebilecek nitelikte olması gerektiğini pek çok kararında hatırlatmaktadır.

Muhakemenin yürüyüşünde birtakım kurallara dikkat edilmesi de bu açıdan son derece önemlidir. Soruşturmanın etkinliği, duruşmalarda tek celse esasının ve nihayet makul sürede davanın sonuçlandırılmasının ön koşuludur. Bu durum aynı zamanda iddianamenin iadesi kurumunun mevzuatımıza dâhil edilmesinin dayanağını da teşkil ettiğinden, hâkim, savcı tarafından hazırlanan iddianamenin hukuka aykırı olması halinde bu iddianameyi reddetmelidir. Ceza Muhakemesi Kanunu ile getirilen adlî kolluk teşkilatının yapılandırılması, bu kuruma işlerlik kazandırılması, adlî kolluğun savcı ile bir bütün halinde, uyum ve işbirliği içinde çalışması son derece önemlidir. Ceza Muhakemesi Kanunu, soruşturma evresinin tek hukukçusu olması sebebiyle, bu evrede kararların savcı tarafından alınmasını, kolluk tarafından uygulanmasını öngörmüştür. Böylece kolluğun, insan hakları ihlâllerine ilişkin suçlamalara maruz kalması önlenmek istenmiştir. Kolluğun bir ceza muhakemesi işlemini yaparken gecikmeksizin savcıya haber vermesi, tüm

işlemleri savcının bilgisi dâhilinde yapması zorunludur. Ayrıca özellikle şüpheli haklarının korunması amacıyla, CMK ile savcıya tanınan geniş yetkiler ve savcının muhakemedeki konumu dikkate alınarak, Cumhuriyet savcılarının Adalet Bakanı'na ve hatta Cumhuriyet Başsavcısı'na karşı özerk bir şekilde görevini icra edebilmesi temin edilmelidir. Adalet Bakanlığı ile savcılık arasındaki ilişkinin şeffaf, denetlenebilir ve sınırlı kalması sağlanmaya çalışılarak, adli açıdan doğabilecek sakıncalar en aza indirilebilecektir.

Türkiye Cumhuriyeti Başsavcılığı'nın kurulmasının da etkin soruşturma ilkesinin gerçekleştirilmesinde, yetki uyuşmazlıklarının çözümlenmesinde ve özellikle yurt dışında bulunan delillere ulaşılmasında katkısı olabilir. Türkiye Cumhuriyeti Başsavcılığı'nın kurulması, terör suçları ve organize suçlarla mücadelede katkı sağlayacaktır.

12.03.2012'de yürürlüğe giren “Türk Ceza Adalet Sisteminin Geliştirilmesi Projesi” ile ceza adaleti sisteminde Avrupa Birliği standartlarının yakalanarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin etkin bir şekilde uygulanması amaçlanmıştır. Ayrıca 6459 Sayılı “İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 172. maddesine üçüncü bir fıkra eklenmiştir. Buna göre, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturmanın sonucunda verilebilecek takipsizlik kararının “etkin bir soruşturma” yapılmadan verildiğine hükmetmesi durumunda ve “üç ay içinde talep edilmesi halinde”, yeniden soruşturma açılacaktır. Süre ve talep koşulları bakımından eleştirilebilecek olmakla birlikte, böyle bir düzenlemenin ceza muhakemesi hukukumuzda dâhil edilmiş olması, soruşturmalarda etkinliğin sağlanması gayretini gösteren olumlu bir gelişmedir.

Kaynakça

- Ambos Kai**, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Yargılama Hakları-Silahların Eşitliği, Çelişmeli Önsoruşturma ve AİHS m. 6”, in: Adil Yargılanma ve Ceza Hukuku, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi, Ankara 2004 (Çev. Yener Ünver), s. 48 vd.
- Aydın, Murat**, “İddianamenin Unsurları ve İadesi”, HPD, S. 6, Mayıs 2006, s. 177 vd.
- Bachmann Gregor**, „Einheitlicher Rechtsschutz im Ermittlungsverfahren”, NJW 1999, Heft 33, 2414.
- Bayraktar, Köksal**, “Bir Adli Organ Olarak Savcılık”, Sempozyum, TBB Yayınları: 110, İHAUM Dizisi: 6, Ankara, Ekim 2006, s. 341 vd.
- Boşgelmez, Aydın**, “Adil Yargılanma Hakkı ve Silahların Eşitliği Bağlamında Ülkemizde Adli Bir Organ Olarak Savcılık”, Sempozyum, TBB Yayınları: 110, TBB-İHUM Dizisi: 6, Ankara, Ekim 2006, s. 219 vd.
- Bouzat, Pierre**, “Ceza Muhakemesinde Kanıtların Toplanmasında Doğruluk Kuralları”, (Çev. Hasan Bıyıklı), YD, 1977, C. 3, S. 1, s. 87 vd.
- Brause, Hans Peter**, “Faires Verfahren und Effektivität im Strafprozeß”, NJW 1992, Heft 45, 2865.
- Burghardt, Boris**, “Der Rechtsschutz gegen Zwangsmittel im Ermittlungsverfahren”, JuS 2010, Heft 7, 605.
- Cengiz, Serkan/Demirağ Fahrettin/Ergül Teoman/McBride Jeremy/Tezcan Durmuş**, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları, Ankara 2008.
- Centel Nur**, Adil Yargılanma Hakkı ve Savcının Tarafsızlığı, Özek Armağanı, 2004, s. 208 vd.
- Centel, Nur**, “Adil Yargılanma Hakkı ve Silahların Eşitliği Bağlamında Savcılık ve Savunma” (Tebliğ), Bir Adli Organ Olarak Savcılık Sempozyumu, TBB Yayını (No:110), Ankara 2006, s. 189 vd.

- Centel**, Nur/**Zafer**, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, 3. Baskı, Aralık 2005.
- Çınar**, Ali Rıza, “Bir Adli Organ Olarak Savcılık”, Sempozyum, TBB Yayınları: 110, İHAUM Dizisi: 6, Ankara, Ekim 2006, s. 311 vd (**Çınar**, TBB Yayınları).
- Çınar**, Ali Rıza, Türkiye Başsavcılığı Neden Kurulmalı? Global Hukuk Eğitimi Programları Direktörlüğü Yayın No: 4, Adil Yargılanma Hakkı, İstanbul 2004, s. 73-82.
- Demirbaş**, Timur, Türk Ceza Hukukunda İşkence Suçu, DEÜ Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No: 23, Ankara 1992.
- Demirbaş**, Timur, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, 2. Baskı, Ankara 2011.
- Eisenberg**, StPO, Erster Teil, Beweisgrundsätze, Beweisantrag, Beweisverbote, 7. Auflage 2011, Rn. 116-118.
- Eryılmaz**, Bedri, “Yeni Ceza Muhakemesi Kanununun Savcı Modeli ve Bu Modelin Diğer Avrupa Konseyi Üyesi Ülkelerle Karşılaştırılması”, in: 3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi, (Editör: Prof. Dr. Bahri Öztürk) Ankara 2009, s. 409 vd.
- Fendoğlu** Hasan, “Adli Kolluk Üzerine”, YD, Temmuz 1997, s. 230 vd.
- Feyzioğlu**, Metin, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, TBB, S. 62, Ocak-Şubat 2006, s. 27-61.
- Feyzioğlu**, Metin, “Ceza Muhakemesi Kanununa Göre İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler”, CHD, Eylül 2006, S. 1, s. 35-40.
- Gedik** Doğan, “Ceza Muhakemesi Kanunu 171. Madde Bağlamında Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açmada Takdir Yetkisi”, http://www.turkhukusitesi.com/makale_837.htm, s. 1, (E.T: 15.05.2013)-İBD, C. 82, S. 2, Y. 2008, s. 715-738.
- Gorf**, in: BeckOK 170 (Hrsg. Graf), Edition: 16, 2013.
- Gökçe** Teoman, “Karşılaştırmalı Hukukta Savcılık”, AD, Y. 94, S. 13, Ekim 2002, s. 70-84.

- Gölcüklü** Feyyaz/**Gözübüyük** Şeref, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Ankara 1998.
- Griesbaum**, StPO 163, in: Karlsruher Kommentar zur StPO, 6. Auflage, Rn. 1.
- Gubitz**, “der Anwalt als Strafverteidiger im Zwischenverfahren”, JA 2007, 369.
- Gülşen**, Recep, “Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından Mağdurun Hakları”, 3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi, (Editör: Prof. Dr. Bahri Öztürk) Ankara 2009, s. 683-696.
- Güzeloğlu** Turhan, “AİHM Kararlarının Ceza Yargılaması Yasasına Yansımaları”, <http://www.siyasaliletisim.org/pdf/aihmkararlari.pdf>, s. 5-8 (E. T: 20.05.2013).
- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun 18.10.2011 Tarihli ve Soruşturma Usul ve Esasları Konulu Genelgesi (No: 10)**, www.hsyk.gov.tr/Mevzuat/Genelgeler/GENELGELER/10.pdf (E.T: 15.05.2013).
- Haller**, Klaus/**Conzen** Klaus, Das Strafverfahren, Müller Verlag, Heidelberg 1995.
- Harris D. J./O’Boyle M./Wabrick C.**, Law of the European Convention of Human Rights, London, Dublin, Edinburgh 1995.
- İçel**, Kayıhan, “Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları “Budapeşte İlkeleri” Işığında Savcıyı Ret Sorunu”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y.7, S. 14, 2008, s. 25 vd.
- Kanadoğlu**, Sabih, “Bir Adli Organ Olarak Savcılık”, Sempozyum, TBB Yayınları: 110, İHAUM Dizisi: 6, Ankara, Ekim 2006, s. 115 vd.
- Kanbur**, M. Nihat, “Alman ve Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Cumhuriyet Savcısının Tarafsızlığı ve Reddi Sorunu”, CHD, Y. 7, S. 19, Ağustos 2012, s. 38 vd.
- Kara**, Eyüp, “Lekelenmeme Hakkı”, AD, Y. 2012, S. 13, http://www.yayin.adalet.gov.tr/adalet_dergisi/sayi43/8eyup.pdf, s. 188 vd.

- Katoğlu**, Tuğrul, “Mağdurun Korunması ve Mağdur Hakları”, in: 3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi, (Editör: Prof. Dr. Bahri Öztürk) Ankara 2009, s. 697-702.
- Keyman**, Selahaddin, Ceza Muhakemesinde Savcılık, Ankara 1970.
- Koca Mahmut/Üzülmez İlhan**, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Korunması ve Mağdura Tanınan Haklar”, HPD, S. 7, Temmuz 2006, s. 141 vd.
- Kunter Nurullah/Yenisey Feridun/Nuhoğlu Ayşe**, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Yeni Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul 2010.
- Kuru**, Baki, Hâkim ve Savcıların Bağımsızlığı ve Teminatı, AÜHFY, Ankara 1966.
- Laser**, Andrea, “Das Rechtsschutzsystem gegen strafprozessuale Zwangsmaßnahmen”, NStZ 2001, Heft 3, 120.
- Meraklı**, Serkan, Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açmada Takdir Yetkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, D.E.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2011.
- Meyer-Ladewig**, Jens, Europaeische Menschenrechtskonvention, 3. Auflage, 2011.
- Ok**, Nuri, “Bir Adli Organ Olarak Savcılık”, Sempozyum, TBB Yayınları: 110, İHAUM Dizisi: 6, Ankara, Ekim 2006, s. 167 vd.
- Önok**, R. Murat, Uluslararası Boyutuyla İşkence Suçu, Ankara 2006.
- Özbek Veli Özer/Kanbur Nihat/Doğan Koray/Bacaksız Pınar/Tepe İlker**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 3. Baskı, Ankara, Eylül 2012 (Özbek ve diğerleri).
- Özbek Veli Özer/Kanbur Nihat/Doğan Koray/Bacaksız Pınar/Tepe İlker**, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Eylül 2012 (Özbek ve diğerleri, Özel Hükümler).
- Özbek**, Veli Özer, “Ceza Adaletinin Sağlanmasında Temel Etik İlkeler”, CHD, Y. 6, S. 15, Nisan 2011, s. 7-18 (Özbek, Ceza Adaleti).
- Özbek**, Veli Özer, Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, Ankara 1999.

- Özen**, Mustafa, “Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi”, ABD, Y. 67, S. 3, Yaz 2009, s. 17-28.
- Öztürk** Bahri, “Bir Adli Organ Olarak Savcılık”, Sempozyum, TBB Yayınları: 110, İHAUM Dizisi: 6, Ankara, Ekim 2006, s. 150 vd (Öztürk, TBB Yayınları).
- Öztürk** Bahri/**Erdem** M. Ruhan/**Sırma** Özge/**Saygılar** Yasemin/**Alan** Esra/**Erden** Efser, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Ekim 2012 (Öztürk ve diğerleri).
- Öztürk**, Bahri, “Türkiye’nin Yeni Savcı Modeli ve Adil Yargılama”, in: Alman-Türk Karşılaştırmalı Ceza Hukuku (Yayına Hazırlayanlar: **Hilgendorf** Eric/**Ünver** Yener), C. III, İstanbul 2010, s. 819 vd.
- Öztürk**, Bahri, Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Mecburiyeti (Hazırlık Soruşturması), Ankara 1991.
- Palwik**, Michael, “Der disqualifizierte Staatsanwalt”, NSTZ 1995, Heft 7, 309.
- Peters**, Anna, “Adil Yargılanma (m. 6, f. 1 ve 2)”, in: Adil Yargılanma ve Ceza Hukuku, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi, Ankara 2004, (Çev. Mahmut Koca), s. 123 vd.
- Pfeiffer**, Strafprozessordnung, 5. Auflage, 2005.
- Schaedler**, in: Karlsruher Kommentar zur StPO, 6. Auflage, 2008.
- Schröder/Yenisey/Peukert**, Ceza Muhakemesinde “Fair trial” İlkesi, İstanbul 1999.
- Selçuk**, Sami, “Kanıtların Toplanmasında Yasallık, Dürüstlük ve Total Ceza Adaleti”, YD, Ocak 1987, C. 3, S. 3, s. 51.
- Senge**, in: Karlsruher Kommentar zur StPO, 6. Auflage, 2008, Rn. 1-9.
- Sokullu-Akıncı**, Füsün, Polis, Toplumsal Bir Kurum Olarak Gelişmesi, Polis Alt Kültürü ve İnsan Hakları, İstanbul 1990.
- Soyer-Güleç**, Sesim, “Ceza Muhakemesi Kanununda Muhakemenin Hızlandırılması Amacıyla Getirilen Bazı Yenilikler”, in: Dünyada ve Türkiye’de Ceza Hukuku Reformları Kongresi, 26 Mayıs-4 Haziran

2010, C. II, Volume II, Editör: Prof. Dr. Adem Sözüer, İstanbul Ocak 2013, s. 2215 vd.

Soyer-Güleç, Sesim, “Tutuklamaya İlişkin Temel Sorunlar ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Güncel Kararları Çerçevesinde Adli Kontrol Konusunda Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, TBBD, Ocak-Şubat 2012, Y. 24, S. 98, s. 25 vd.

Şahin, Cumhuriyet, Ceza Muhakemesi Hukuku I, 3. Baskı, Ankara 2012.

Şahinkaya, Yalçın, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi, Ankara 2008.

Tezcan Durmuş /Erdem M. Ruhan/Sancakdar Oğuz, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, Ankara 2004.

Tezcan Durmuş /Erdem M. Ruhan/Sancakdar Oğuz/Önok R. Murat, İnsan Hakları El Kitabı, Ankara 2011.

Tezcan, Durmuş /Erdem M. Ruhan/ **Önok R. Murat**, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Ankara, Temmuz 2012.

Tezcan, Durmuş, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Adli Kolluk”, in: Ceza Adalet Sistemi ve Polis Sempozyumu, Ankara 1998, s. 173 vd.

Tezcan, Durmuş, “Bir Adli Organ Olarak Savcılık”, Sempozyum, TBB Yayınları: 110, İHAUM Dizisi: 6, Ankara, Ekim 2006, s. 37 vd.

Toroslu Nevzat/Feyzioğlu Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2006.

Tosun, Öztekin, “Ceza Davasının Açılmasında Sistemler”, İÜHFM, C. 34, S. 1-4, İstanbul 1969, s. 66 vd.

Tosun, Öztekin, “Suç Kolluğu ve Savcılık”, Yargı Dergisi, 1980, S. 45, s. 12 vd.

Tosun, Öztekin, Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, C.I, Genel Kısım, İstanbul 1984.

Turhan, Faruk, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2006.

Türk Ceza Adaleti Sisteminin Geliştirilmesi Projesi, Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, Birinci Yıl Değerlendirme Raporu, <http://www.cigm.adalet.gov.tr/duyurular/2013/ilkyilrapor.pdf>, (E.T: 20.05.2013).

Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi, İnsan Hakları Raporu,
TBBY No: 325, Ankara Mayıs 2013.

Uğur, Hüsamettin, “Ceza Muhakemesinde Kovuşturma Mecburiyetinden Maslahata Uygunluk İlkesine”, www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/makale-1.doc, s. 1-30, (E.T: 15.05.2013) - TBBD, S. 73, 2007, s. 256-288.

Ünver Yener/Hakeri, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 1. Cilt, 8. Baskı, Ankara 2013.

Ünver Yener/Hakeri, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2. Cilt, 7. Baskı, Ankara 2013.

Üzülmez, İlhan, “Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları”, TBBD, S. 58, s. 44, http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2005-58-134.pdf, (Erişim Tarihi, 20.05.2013).

Valerius (Hrsg. Graf), EMRK Art. 2, Rn. 1-7, EMRK Art. 3, Rn. 2-8, in: Beck'sher Online Kommentar StPO, Edition: 16, 2013.

Yenidünya A. Caner,” 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi”, www.e-akademi.org/makaleler/acyenidunya-1.htm (E.T: 15.05.2013).

Yenisey, Feridun, Hazırlık Soruşturması ve Polis, İstanbul 1987.

Yüce, Turan Tufan, “Sanığın Savunması ve Korunması Açısından Ceza Soruşturmasının Ümanist İlkeleri”, TBBD 1988, s. 156 vd.

Yücel, M. Tören, Türkiye’de Yargının Etkinliği, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 145, Ankara Mayıs 2008.

Yücel, Mustafa Tören, “Yeni Türk Ceza Adaleti Siyasetinin (De Facto) Yansımaları”, TBBD, S. 88, s. 305. Bkz. http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2010-88-599.pdf. (Erişim Tarihi: 20.05.2013).